

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE
POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE
DEPARTAMENTUL ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

Victor SACA

EVALUAREA CÂMPULUI POLITIC ȘI ELECTORAL

Suport de curs

Aprobat de Consiliul Calității al USM

Chișinău, 2022
CEP USM

CZU 32(075.8)

S 11

Recomandat de Departamentul Științe Politice și Administrative și de Consiliul Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

Recenzenți:

Georgeta STEPANOV, doctor habilitat, profesor universitar, USM

Serghei SPRINCEAN, doctor habilitat, conferențiar universitar, ICJPS

Suportul de curs reprezintă un studiu teoretic, metodologic și practic complex, în ajutorul studenților-masteranzi, la domeniul de formare profesională *Management politic și electoral*. Scopul: familiarizarea tineretului studios cu cunoștințe despre posibilitățile de analiză și evaluare a politicului și electoralului exprimate în dimensiuni *lato sensu*, generale de câmp social, dar și *stricto sensu*, particulare de câmp politico-electoral propriu-zis. *Evaluarea câmpului politic și electoral* va ghida, proiecta și consolida în cadrul câmpului respectiv comportamente manageriale aplicabile în domeniul profesional atât pentru cei care vor activa în instituții și organizații politice, cât și celor din sectorul public, organizații nonguvernamentale.

Prezentul studiu însumează extrase din culegeri, manuale, monografii, articole, acte normative și documente relevante pentru problematica politică și electorală de câmp, fapt ce confirmă caracterul exclusiv didactic al suportului de curs, care nu-și propune diseminarea de informații originale, anterior republicate.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Saca, Victor.

Evaluarea câmpului politic și electoral : Suport de curs / Victor Saca ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative. – Chișinău : CEP USM, 2022. – 215 p. : tab.

Referințe bibliogr. la sfârșitul temelor. – 50 ex.

ISBN 978-9975-159-24-1.

32(075.8)

S 11

© V. Saca, 2022

© USM, 2022

ISBN 978-9975-159-24-1

CUPRINS:

PRELIMINARII	5
ADMINISTRAREA CURSULUI	7
TEMATICA ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR.....	8
COMPETENȚE PROFESIONALE ȘI FINALITĂȚI DE STUDII	10
Tema 1. CÂMPUL POLITIC ȘI ELECTORAL – OBIECT DE STUDIU.....	12
Tema 2. CONCEPTELE, STRUCTURA ȘI FUNCȚIILE CÂMPULUI POLITIC ȘI ELECTORAL.....	44
Tema 3. CÂMPURILE POLITICE ELECTORALE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII	81
Tema 4. PARTICULARITĂȚI ALE CÂMPURILOR POLITICE ȘI ELECTORALE POSTCOMUNISTE	105
Tema 5. NIVELURI ALE CÂMPURILOR POLITICE ȘI ELECTORALE	128
Tema 6. TIPURILE CÂMPURILOR POLITICE ȘI ELECTORALE: CLASIFICĂRI ȘI INTERACȚIUNI.....	156
Tema 7. MODERNIZAREA ȘI POSTMODERNIZAREA CÂMPURILOR POLITICE ȘI ELECTORALE ÎN CONTEXTUL PROCESELOR INTEGRAȚIONISTE.....	176
BIBLIOGRAFIE	200

RECOMANDĂRI METODICE PENTRU LUCRUL INDIVIDUAL AL STUDENTULUI-MASTERAND.....	205
SUBIECTE PENTRU EVALUAREA FINALĂ.....	210
SUBIECTE PENTRU TEZE DE MASTER	212
EXEMPLE DE TESTE SUMATIVE DE EVALUARE.....	214

PRELIMINARII

Prezentarea disciplinei. Analiza și evaluarea câmpului politic și electoral este o problemă politologică, dar și interdisciplinară fundamentală, cu manifestări evidente de extindere și întrepătrundere valorică în timp și spațiu, axată pe diverse fenomene, procese, evenimente sociale organic legate între ele, care, luate într-un tot, formează sfera politicii, în general, și a Puterii, instituțiilor și organizațiilor, necesităților și intereselor, ideilor și teoriilor, discursurilor și mesajelor politice, în particular. În limitele acestei sfere se lansează și se pun în uz diverse proiecte, măsuri, tehnologii, se iau și se implementează decizii, se organizează și se desfășoară acțiuni, activități și relații, se realizează și se promovează scopuri, obiective, interese, valori, se evaluează rezultate ale procesului politic și electoral. Pornind de aici, cursul propus pentru audiere și însușire de către tineretul studios se distinge prin actualitate, prin semnificație și o importanță aparte în ciclul științelor și disciplinelor socioumane.

Statutul disciplinei. În calitate de obiect de studiu *Evaluarea câmpului politic și electoral* este prevăzut de Planul de învățământ al departamentului Științe Politice și Administrative la Ciclul II, Masterat, și are în aria curriculară a specialității „Management politic și electoral” caracter de curs special, oferind cinci puncte de credit la promovarea anilor de studii. Cursul propune abordarea celor mai importante probleme ale fenomenului câmp politic și electoral, ce țin, în particular, de geneza și evoluția paradigmei spațiale, temporal-politice și electorale, de legitățile, categoriile, funcțiile și instrumentele obiectului de studiu. Aspectele-cheie ale câmpului politic și electoral sunt dimensionate în diverse variabile: de concepte; substanță și structură; evoluție și transformare; mecanism și ritm; nivel și tip; funcționalitate și disfuncție; continuitate și discontinuitate valorică etc. În cadrul cursului sunt examinate trăsăturile câmpurilor respective în

contextul globalizării, corelația dintre nivelurile și tipurile acestor câmpuri, căile și modalitățile lor de modernizare și postmodernizare. O atenție deosebită revine particularităților câmpurilor politice și electorale postcomuniste, inclusiv a celor din Republica Moldova.

Locul și rolul disciplinei în formarea specialistului este unul deosebit, întrucât contribuie nemijlocit la familiarizarea studenților-masteranzi cu teoria și practica câmpurilor megapolitic, instituțional-statal, de partid, de lider politic; formarea culturii politice a tineretului studios; antrenarea studenților-masteranzi în procesul cercetărilor științifice și, respectiv, asimilarea de noi cunoștințe, noi informații pentru o percepere adecvată a fenomenului *campus* politic și electoral, inclusiv pentru formarea competențelor practice în domeniul relațiilor sociale al societății în transformare spre democrație.

Scopul cursului constă în pregătirea teoretică avansată a studenților-masteranzi în domeniul ales, cu oferirea ulterioară a posibilității de aplicare a cunoștințelor în practica sociopolitică și electorală managerială și, respectiv, de integrare în relațiile sociopolitice, inclusiv de putere.

Obiectivele cursului sunt de a pregăti cadre profesionale cu un nivel înalt de cunoștințe despre capacitățile manageriale ale câmpului politic și electoral la diferite etape de dezvoltare socială; cadre capabile să aplice în mod judicios normele politice, morale, de drept și tehnologiile moderne în activitate și în relațiile sociopolitice; să susțină procesul politic și electoral transformator și să acumuleze abilități de dezvoltare și evaluare a acestuia; să valorifice principiile moderne de cooperare cu actorii și agenții câmpului politic și electoral; să gestioneze situațiile conflictuale și să contribuie la valorificarea consensului politic.

Baza metodică a cursului cuprinde diverse mecanisme și tehnici de abordare a unităților de conținut, oferind un bogat suport bibliografic de analiză a domeniului respectiv.

Beneficiarii: cursul este destinat masteranzilor anului I (semestrul II), specialitatea „Management politic și electoral”. *Limba de predare* – româna.

ADMINISTRAREA CURSULUI

Codul disciplinei în planul de studii	Denumirea disciplinei	Responsabil de disciplină	Semestrul	Total ore					Evaluare	Nr.de credite
				Total	inclusiv					
					C	S	L	LI		
S.03.O.012	Câmpul politic și electoral	Prof.univ. dr. hab. Victor Saca	II	150	15	15		120	Ex.	5

TEMATICA DE CONȚINUT ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR

Nr. crt.	Unități de conținut	Numărul de ore		
		Curs	Seminar	Lucrul individ.
1	Câmpul politic și electoral – obiect de studiu	2		
2	Conceptele, structura și funcțiile câmpului politic și electoral	2		4
3	Câmpurile politice și electorale în contextul globalizării	3		4
4	Particularitățile câmpurilor politice și electorale postcomuniste	2		2
5	Nivelurile câmpurilor politice și electorale actuale	2		2
6	Clasificări tipologice ale câmpurilor politice și electorale	2		4
7	Modernizarea și postmodernizarea câmpurilor politice și electorale în contextul proceselor integraționiste	2		4
	Total prelegeri	15		20

1	Câmpul politic și electoral – domeniu de investigare		1	6
2	Geneza și evoluția câmpului politic și electoral		1	6
3	Conceptele și structura câmpului politic și electoral		1	6
4	Locul și rolul câmpurilor politice și electorale în sistemul câmpului social: abordări interdisciplinare		1	6

5	Câmpul politic și electoral în contextul provocărilor globale: analiză metrică și topologică		1	8
6	Funcționarea câmpului politic și electoral: mecanisme și ritmuri		1	6
7	Valențe ale câmpului politic și electoral în condițiile transformărilor postcomuniste: general și particular		1	8
8	Conceptul de nivel al câmpului politic și electoral. Continuumul național al politicii (macro-, mezo - și micropolitic)		2	8
9	Continuumul regional și global al politicii (politică supranațională, internațională, postinternațională, megapolitică)		1	8
10	Criteriile tipologizării câmpurilor politice și electorale. Tipuri exponențiale de câmp politic și electoral		1	7
11	Tipuri de interes, comportamentale și acționale ale câmpului politic și electoral		1	8
12	Tipuri relaționale de câmp politic și electoral		1	8
13	Tipuri culturale și ideologice de câmp politic și electoral		1	8
14	Rolul politicii integraționiste în modernizarea și postmodernizarea câmpurilor politice și electorale actuale		1	7
	Total seminare		15	100
	Total	15	15	120

COMPETENȚE PROFESIONALE ȘI FINALITĂȚI DE STUDII

(Competențele profesionale la formarea cărora contribuie disciplina „Evaluarea câmpului politic și electoral” sunt preluate din Cadrul Național de Calificări și redactate în conformitate cu cerințele pieței muncii și ultimele realizări științifice în domeniu.)

COMPETENȚE PROFESIONALE	FINALITĂȚI DE STUDII/REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII
Capacitatea de analiză și sinteză a informației ce vizează fenomenul politic	• a distinge capacitatea de analiză a informației despre câmpul politic și electoral • a analiza componentele capacității de analiză a fenomenului politic în condițiile actuale ale țărilor vest- și est-europene • a compara capacitățile de sinteză a informației despre fenomenul politic în câmpurile de cercetare democratic avansate și în cele în tranziție spre democrație • a argumenta specificul capacității de analiză și sinteză a informației politice în contextul cercetărilor sociopolitice din Republica Moldova • a identifica sensul abilității de integrare a cunoștințelor în funcție de complexitatea sistemelor politice ale câmpului politic și electoral actual

	• a analiza abilitățile de integrare a cunoștințelor în procesele politice complexe din țările spațiului comunitar
Abilități de a integra cunoștințele în funcție de complexitatea sistemelor și proceselor politice	• a compara stilurile democratic și autoritar ale abilității de integrare a cunoștințelor despre sistemele și procesele politice din diferite câmpuri sociopolitice și electorale • a argumenta eficiența abilității de integrare a cunoștințelor vizavi de complexitatea sistemului și procesului politic din Republicii Moldova
Capacitatea de implementare a instrumentului de cercetare a câmpului politic și electoral	• a identifica trăsăturile definitorii ale capacității de implementare a instrumentului investigativ al câmpului politic și electoral • a cunoaște particularitățile instrumentului de cercetare a câmpului politic și electoral în condițiile regimului democratic și autoritar • a compara capacitatea de implementare a instrumentului de cercetare a câmpurilor puterii și opoziției din țările comunitare și a celor în tranziție spre democrație • a evalua mecanismele de implementare a instrumentului de cercetare a câmpului politic și electoral din Republica Moldova • a propune căi și modalități de optimizare a cercetării câmpului politic și electoral din Republica Moldova

Tema 1. CÂMPUL POLITIC ȘI ELECTORAL – OBIECT DE STUDIU

Conținuturi:

- 1.1. Sociogeneza și evoluția câmpului politic și electoral: istorie și actualitate
- 1.2. Perimetrul investigativ al câmpului politic și electoral:
 - a) Factori, dimensiuni și niveluri ale obiectului de studiu
 - b) Categori și legități ale câmpului politic și electoral ca domeniu științific
- 1.3. Metode și principii de cercetare a câmpului politic și electoral

Obiective:

- *să determine istoricul apariției și evoluției paradigmei câmp politic și electoral;*
- *să identifice coordonatele investigative ale obiectului de studiu și nivelurile sale de analiză;*
- *să caracterizeze categoriile și legitățile câmpului politic și electoral ca domeniu științific;*
- *să analizeze instrumentarul metodologic de cercetare a câmpului politic și electoral;*
- *să evalueze locul și rolul câmpului politic în sistemul de cercetare al științelor politice.*

Termeni-cheie: *câmp politic și electoral; spațiu politic; obiect de studiu; paradigma câmp politic; paradigma câmp electoral; niveluri ale obiectului de studiu; categorii și legități; metode și principii.*

Repere de conținut:

1.1. Sociogeneza și evoluția câmpului politic și electoral: istorie și actualitate

Examinarea câmpului politic și electoral ca obiect de studiu presupune, mai întâi, a cunoaște și a evalua procesul de apariție a câmpului în cauză, cum acesta evoluează de la o etapă istorică la alta, cum se transformă și acumulează necesarul de formă și conținut. A valorifica din punct de vedere teoretic câmpul politic și electoral este una din problemele-cheie ale cercetărilor politologice, dar și interdisciplinare (a științelor sociale), axată pe identificarea multiplelor procese, fenomene, evenimente, care în totalitatea lor formează acel spațiu, acea sferă a politicii ce reflectă câmpul puterii, organizațiilor și instituțiilor, relațiilor, ideilor, sistemului electoral, procesului electoral. În limitele acestei sfere, acestui spațiu, se desfășoară activitatea politică și electorală, se iau și se realizează decizii, se inițiază și se desfășoară comunicarea politică și se întrețin dezbateri politice și electorale, se promovează interese, scopuri, obiective, imagini politice și electorale. Atare componente ale politicii se manifestă și capătă semnificație științifică doar ținând cont de dimensiunea fizică (materială) și cea funcțională (socială) a câmpului politic și electoral, fapt ce le poate oferi lor importanță epistemologică, axiologică și praxiologică.

Apare câmpul politic și electoral nu deodată, într-o formă completă, ci în mod treptat, prin acumulări de elemente valorice materiale și sociale ce-i lipsesc, paralel cu creșterea complexității vieții sociale, cu transformările succesive ale factorului economic, cu dezvoltarea și transformarea necesităților și intereselor sociale și economice. Or, rolul decisiv în acest proces revine totuși formării și maturizării treptate a actorilor politici și electorali, care în fond se

impun în calitate de piloni ai câmpului respectiv, de forță socială majoră înzestrată cu capacități de a lua decizii vizavi de evoluția acestuia. Actorii respectivi sunt chemați să determine și să reglementeze limitele anumitor acțiuni, activități și relații sociale în spațiu și timp, să asigure dinamismul și stabilitatea lor în cadrul anumitor coordonate structurale, tipologice și de rol ale câmpului politic și electoral.

Astfel, sociogeneza câmpului respectiv pornește de la apariția propriu-zisă a politicii, mai întâi a primelor elemente ale acesteia legate nemijlocit de trecerea de la societatea primitivă, cu caracterul ei natural, la cea de clasă, cu procese ale diferențierii sociale, spre acumularea inițială de idei, apoi de concepții, scopuri, valori, orientări, deprinderi etc. Toate acestea reflectau, în ultimă instanță, profilarea de facto a necesităților și intereselor sociale, axate pe realizarea puterii, inclusiv în baza alegerilor (de exemplu, în Grecia Antică – a alegerilor, democrației ateniene directe), pe reglementarea de către instituția statală apărută atunci a proceselor sociale (îndeosebi a diferențierii sociale) și economice (relațiilor de proprietate privată), pe organizarea vieții sociale în ansamblu. Consolidarea și afirmarea treptată a acestor variabile sociale și economice, prin evoluări geocronometrice controversate ale actorilor politici, de la simplu la compus, de la sporadic la constant, de la general la particular, dar și viceversa, a generat acumulări inițiale, nedezvoltate de presubstanță a câmpului politic și electoral, care și întruchipau factorii lui de sociogeneză.

Deci, acolo și atunci unde și când au apărut interese, acțiuni și relații sociale ce necesitau a fi reglementate de către anumiți actori sociali și politici într-un anumit spațiu, loc, teritoriu și apare câmpul politic și electoral. Numai că acesta, odată apărut, capătă pondere reală nu doar prin dimensiunea sa fizică, teritorială. Prin intermediul acesteia, geometria câmpului politic și electoral, adică structura lui

valorică poate doar să corespundă cu granițele geografice ale țării (statului, regiunii, orașului etc.), cu parametrii săi materiali. Or, caracterul și mersul propriu-zis al apariției și evoluției acestui câmp, iar de aici și geometria lui depinde, în ultimă instanță, de capacitățile dimensiunii sale funcționale, ce vizează potențialul social de impunere a politicii, de influență a puterii, a procesului electoral, de extindere a autorității liderului, partidului, regiunii, de menținere și consolidare a unor statute, valori social-politice general recunoscute de societate în timpul diferitelor tipuri de alegeri etc.

Din punct de vedere istoric, ceea ce numim sociogeneza a câmpului politic și electoral, dar și evoluția lui de la o epocă la alta, se poate percepe cu adevărat doar atunci când dimensiunea fizică și cea funcțională a politicii și factorului electoral sunt privite și interpretate în interacțiune. Desigur, ambele dimensiuni, luate aparte, au specificul lor de influență asupra apariției și consolidării câmpului politic și electoral. Dar ele pot să se manifeste, într-o măsură mai mult sau mai puțin deplină, pe calea interconexării și îmbinării, completării reciproce. Totuși, istoria ne demonstrează că fizicul (factorul material, teritorial) și funcționalul (factorul social) al câmpului politic și electoral nu întotdeauna dispun de condiții pentru a corespunde și, cu atât mai mult, pentru a se îmbina în vederea asigurării unei evoluții stabile de câmp. Ne referim la diversele etape istorice pe care acesta le parcurge.

Astfel epoca antică, ca etapă istorică inițială de câmp, nu dispunea de o suficientă saturație politică pentru ca astăzi să putem vorbi de existența pe atunci a câmpului politic și electoral propriu-zis. Mai degrabă acesta se manifesta în calitate de pretenție, întrucât politica deci încă nu avea limite concrete de impunere. Politica era percepută în general, aria ei de cuprindere fiind socotită atunci întreaga societate, întregul social, întregul polis. Chiar și omul ca ființă era considerat de Aristotel un animal politic. Din opera sa

Politica reiese că omul era o componentă immanentă a generalității politice. Am putea spune a câmpului politic ca factor deocamdată neafirmat, nedefinit în Antichitate.

În epoca medievală politica cu componentele sale de câmp, de asemenea, era concepută la modul general, dar, totodată, supusă plenar factorului teologic, care o aborda și o trata totalmente prin prisma divinității. În acest sens, atât aspectul fizico-material, cât și cel funcțional-social de apariție și evoluție a câmpului politic erau privite în Evul Mediu ca o creație a lui Dumnezeu. Orice altă viziune în afara factorului teologic era socotită drept erezie (doctrină sau credință religioasă care ia naștere în sânul bisericii, dar se abate de la dogmele consacrate) și condamnată.

Totuși, în Evul Mediu, în pofida dominării paradigmei teologice de gândire asupra politicii, respectiv asupra câmpului de manifestare a acesteia, iau naștere și elemente de gândire laică. Acestea erau împărtășite de susținătorii unor erezii, dar parțial, și de unii teologi. De exemplu, în plin Ev Mediu (sec. XII-XIV) apar unele provocări pentru teologie. Asupra acesteia au o mare influență filozofia și dreptul. Același Toma din Aquino se distinge prin viziuni de sinteză când vorbește despre legea eternă, legea naturală și legea umană, sau când consideră că trecerea de la monarhie la guvernare mixtă dă naștere celui mai bun regim. La fel, urmărim elementul de gândire laică, atunci când se vorbea despre puterea legitimă și problema consimțământului popular, sau când se considera că puterea trebuie subordonată dreptății umane (William Ockam, Marsilio da Padova). Atare consimțământ credem putea fi în timpul alegerilor.

Confruntări reale între credință și rațiune urmărim și în gândirea franciscană. Franciscanii se distingeau prin viziuni originale pentru acele timpuri (sec. XIII). Deja concluziile lor despre societate, ca o ordine nondivină ce-și găsește explicații în afara religiei, ca o adunare de indivizi care se grupează pentru a nu trăi în singurătate

sau concluziile despre oameni, liberi prin natura lor, care se leagă prin „pacte” spre a făuri o comunitate și a-și stabili o autoritate politică însărcinată să le apere libertatea, sunt, în opinia savantului Oliver Nay, mai mult decât îndrăznețe în condițiile medievalului.

- *Puteau fi considerate oare aceste „pacte” un factor de acumulare a necesarului de sens a câmpului politic și electoral? Care e opinia Dumneavoastră în acest sens?*

În epoca modernă se modifică substanțial modul de abordare și percepere a politicii și, respectiv, a câmpului politic și electoral. Treptat își croiește cale, se extinde și se aprofundează gândirea laică, inclusiv la capitolul problematicei politice. Pe parcursul epocii respective urmărim procese de depășire treptată a fărâmițării feudale și de creare la fel de treptată a statelor moderne – statelor-națiune.

- *Cum înțelegeți influența statului-națiune asupra dimensiunilor de câmp atât politic, cât și electoral?*

Aceste procese își găseau expresie în cadrul mai multor curente de gândire social-politică: renașcentismul, cu manifestări puternice ale umanismului (perioada modernismului timpuriu, sec. XV-XVI), raționalismul (sec. XVII), iluminismul (sec. XVIII), doctrinele societății industriale, socialismul utopic, pozitivismul, marxismul, reformismul (sec. XIX). La aceste curente raportăm elaborarea și evoluția diferitelor paradigme, care au condus în cele din urmă la afirmarea politicii ca sferă aparte, de rând cu alte sfere, fapt ce a contribuit la o percepere mai clară și mai concretă a componentelor de câmp politic și electoral, inclusiv componenta lui materială (în speță teritorială) și cea funcțională.

La începutul epocii moderne o primă încercare de a delimita politica un domeniu special al societății aparține lui N. Machiavelli, considerat *părintele politologiei* acestei epoci. Meritul lui deosebit ține de faptul că se desparte în mod deschis de gândirea creștină, abordând fenomenul politic, în particular problemele guvernării, prin prisma

realităților sociale ale timpului său. În tratatul politic *Principele* (1513) el se orientează plener spre factorul eficacității politice, expunând într-o formă primară principiile necesare să inspire exercitarea puterii.

Cât privește funcționalitatea politicii, în general, și a puterii în particular, Machiavelli o percepe în afara oricărei judecăți morale, considerând că ele nu necesită un compromis cu morala, mai mult ca atât, refuzând acest compromis. De aici, în opinia noastră, maxima gânditorului „Scopul scuză mijloacele” vizează direct caracterul câmpului politic, dar și electoral. Aceste câmpuri, în cazul dat, nu au nimic comun cu morala. Atare opinie corespunde și cu aprecierile unor savanți contemporani aduse lui N. Machiavelli în legătură cu relația dintre politică și morală. În particular, Olivier Nay califică momentul Machiavelli drept o ruptură între politică și morală, iar după noi, este o ruptură între câmpul politic și electoral, pe de o parte, și câmpul moralei, pe de altă parte.

- Cum înțelegeți acest fenomen?

Ulterior, în secolul XVII, viziunile asupra politicii devin mai largi, mai profunde. În special datorită lui Thomas Hobbes și John Locke. Cel dintâi, cu lucrarea sa majoră *Leviathan* (1651), aduce o mare contribuție în teoria statului și a contractului social. Cel de al doilea, Locke, vine cu primele idei și principii ale liberalismului politic, cu determinarea limitelor puterii civile. El examinează guvernarea civilă prin prisma contractului social, drepturilor naturale și scopurilor statului. Aceste viziuni ale lui Hobbes și Locke pot fi utilizate în deplină măsură când vorbim despre retrospectiva laturii funcțional-sociale a câmpului politic și electoral.

În secolul XVIII, idei despre câmpul politic găsim în operele unor reprezentanți de vază ai Iluminismului. De exemplu, Montesquieu examinează probleme ce țin de separația puterilor, clasificarea regimurilor, protejarea libertății prin legile civile, stabilitatea guvernării. Gânditorul evidențiază îndeosebi legătura

dintre forma optimă de guvernare și proporțiile spațiului teritorial al statului. În acest sens, el consideră: „Dacă statele mici după natura lor trebuie să fie republici, iar statele mijlocii – să se supună monarhului și cele mari, imperiile, să existe sub puterea despotului, atunci pentru menținerea principiilor de guvernare statul trebuie să-și păstreze dimensiunile sale, iar spiritul acestui stat se va schimba în funcție de lărgirea sau restrângerea limitelor sale teritoriale”. Acest enunț vizează direct problematica câmpului politic și electoral. Pe parcursul secolului XVIII până la începutul sec. XIX, distingem și alte idei și concepții care pot alimenta închipuirile noastre despre acumularea necesarului de sens al câmpului politic în acea perioadă. Astfel, recurgem la concepții ce țin de revoluția franceză și urmările sale, de suveranitatea poporului (aspectul-cheie în moștenirea lui Rousseau), de transferul suveranității către națiune, de drepturile omului și guvernarea reprezentativă, de reflecția germană asupra dreptului, moralei și statului (opera politică a lui Kant, Hegel) etc.

Secolele XVII și XVIII sunt semnificative pentru câmpul politic și electoral nu doar în plan teoretic, ci și practic. În acea perioadă, în unele țări europene (Țările de Jos, Anglia), apar parlamentele, fapt ce viza într-un fel fenomenul politic și electoral.

- *Cum înțelegeți specificul acestui fenomen de atunci?*

Secolul XIX poate fi considerat drept unul *sui-generis* în profilarea teoretică a politicii. Acest fapt este determinat, pe de o parte, de delimitarea definitivă a practicii politice ca domeniu aparte al societății, cu trăsăturile sale proprii de impunere în cadrul socialului, domeniu constituit în baza unor transformări epocale de natură economică (revoluția industrială) și socială (schimbarea structurii sociale și afirmarea de noi clase sociale), iar pe de altă parte, de gradul relativ înalt de conștientizare de către lumea savantă de atunci a necesității de a reflecta cât mai adecvat în cercetările sale evenimentele, procesele și fenomenele politice și electorale noi care

aveau loc în acea perioadă și, totodată, de a sintetiza experiența politică acumulată de-a lungul etapelor istorice. Putem spune că secolul respectiv este de cotitură atât în plan cantitativ (cuprindere largă de procese cum nu a mai fost până atunci), cât și calitativ (aspect unic de rol, de influență crescândă a politicii asupra vieții sociale), ceea ce a făcut să crească însuși procesul de acumulare și consolidare a practicii de câmp politic și electoral, îndeosebi a celei funcționale.

- Cum explicați acest proces?

Dintre cele mai relevante momente ale teoriei și practicii politice care au influențat în mod diferit procesul acumulării de substanță a câmpului politic și electoral în sec. XIX remarcăm: răspândirea rapidă a ideilor politice liberale, a principiilor parlamentarismului, constituționalismului și separării puterilor, ralierea treptată a liberalismului la democrație, răspândirea gândirii conservatoare, inclusiv a liberalismului conservator, a doctrinelor societății industriale (saint-simonistă, pozitivistă, utopiilor comunitare), a gândirii socialiste și mișcării muncitorești.

Cei mai influenți gânditori ai perioadei respective, care și-au adus un aport substanțial la reînnoirea teoriei politice cu idei și concepții noi, au fost: Benjamin Constant (fidel prin opera sa *principiilor liberalismului*, inclusiv separării puterilor și reglării legislative a guvernării, suveranității poporului, propovăduitor înflăcărat al *constituționalismului*, meditator neîntrecut asupra *libertății modernilor*), Alexis de Tocqueville (primul gânditor care prin lucrările sale, îndeosebi *Despre democrație în America* (1835-1840), face o analiză amplă a relației dintre egalitate și libertate, a democrației liberale, a virtuților democrației de peste Atlantic, elaborează modelul democrației liberale, inclusiv proiectul democratic pentru Franța), A.Hamilton și J.Adams (adepții curentului „federalist” în SUA, care militau în ecuația liberală americană pentru o guvernare federală, îndrumată de o clasă politică

bine pregătită științific și economic, cu influențe extinse asupra societății, dar fidelă interesului întregii națiuni), Saint-Simon și Comte (ei elaborează cele mai principale doctrine ale societății industriale – „industrialismul” saint-simonist ca sistem economic și social organizat în jurul producției de bunuri, care are drept obiective ameliorarea condițiilor celor săraci, depășirea dezechilibrului beneficiilor și a conflictelor între proprietari și muncitori, consolidarea unității și solidarității în societate pentru binele comun; „pozitivismul” comtian, bazat pe știință ca fundament al guvernării politice, pe relația dintre ordine și progres), Marx și Engels (creatorii „socialismului științific”, doctrină complexă în care explicațiile teoretice fundamentale – ale luptei de clasă ca motor al istoriei, raporturilor sociale dintre infrastructură și suprastructură, exploatarea economică a muncitorilor și concentrării capitalului, crizei capitalismului și declinului ordinii capitaliste, etapelor trecerii de la dictatura proletariatului la „societatea fără clase”, adică tranziției ca dictatură a proletariatului, socialismului, ca fază primară și comunismului, ca fază superioară a formațiunii comuniste – sunt în mare măsură, fie și artificial, legate cu practica revoluționară). Aceste și alte idei, concepții și doctrine ale sec. XIX pot fi considerate pe drept un fundament solid al cercetărilor ulterioare vizavi de problematica câmpului politic și electoral.

Epoca contemporană întruchipează în sine aspecte evolutive ale teoriei și practicii câmpului politic și electoral a secolului XX până în prezent. Această perioadă este marcată de multiple procese, fenomene și evenimente care prin influențele lor permanente sau temporare au determinat complexitatea, dar și frecvențele controversate în evoluția teoriei și practicii câmpului politic și electoral contemporan. Se are în vedere, mai întâi, scindarea după revoluția din octombrie 1917 din Rusia a mișcării socialiste în două părți: cea a partizanilor marxim-leninismului și cea a adepților socialismului democratic.

Cei dintâi, odată cu revoluția bolșevică din octombrie 1917 și după revoluție, au adaptat într-un mod denaturat proiectul revoluționar al lui Marx și Engels (axat pe rolul întregului partid al proletariatului în revoluție) la Rusia, trecându-l pe acesta de la teorie la istorie, dar dând naștere, totodată, proiectului sub denumirea de „marxism sovietic” (bazat pe gândirea leninistă care înainta pe prim-plan rolul conducător al avangardei partidului, elitei proletariatului), redenumit după moartea lui Lenin în „marxism-leninism”. Sub acoperirea acestui proiect câmpul politic și electoral din Uniunea Sovietică a fost supus în întregime *dictaturii proletariatului* cu nuanțe de violență (în contradicție totală cu teoria lui Marx), ca stat în fond birocratic, și nu al proletariatului, iar din anii 30 ai sec. XX ca stat în esență totalitar. Acest fapt este confirmat pe deplin de perioada stalinistă, alimentată de tezele leniniste despre construcția „socialismului într-o singură țară”. Perioadă cu represiuni fără precedent, cu căutarea și identificarea artificială a „dușmanilor de clasă”, cu distrugerea în timpul colectivizării a celei mai avansate pături a țărănimii – mijlocașilor, cu manipulări și mobilizări în masă a populației (în special, la alegeri) pentru a asigura menținerea susținerii plenare de către aceasta a regimului dictatorial stalinist. Deși după moartea lui Stalin au fost denunțate crimele trecutului de odinioară, s-a purces la „destalinizarea” regimului și la unele reforme inițiate de Nikita Hrușciiov (alimentate în fond de noua doctrină de la începutul anilor 60 despre reevaluarea rolului statului ca „stat al întregului popor”), elemente ale totalitarismului s-au păstrat și în continuare, cu unele modificări, la nivel de regim sovietic, de partid-stat, de relații politice, economice, sociale, de mentalitate și, desigur de sistem și proces electoral etc. Atare elemente, camuflete prin fraze de tipul „intrarea societății sovietice în faza socialismului avansat” (în timpul aflării la conducerea statului a lui Leonid Brejnev) sau „socialismul cu față umană” (în condițiile perestroicii, inițiată de

Mihail Gorbaciov), s-au păstrat, fie și în descreștere, până la destrămarea în 1991 a Uniunii Sovietice.

Același proiect revoluționar sub denumirea de „marxim-leninism” a stat la baza revoluțiilor democratice și construcției socialismului în perioada postbelică într-un șir de țări europene (Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria, România, R.D. Germană, Iugoslavia), țări unde s-au instaurat regimuri democratice populare, dar și țări asiatică – China (cu specificul său maoist), R. D. Vietnam, precum și a uneia din țările continentului american – Cuba. Totuși, în aceste țări, în special în Iugoslavia, dar parțial și în Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, câmpul politic și electoral a evoluat cu unele abateri de la marxism-leninism, ele având specificul lor social, economic, dar și unele tradiții democratice, inclusiv electorale, de până la revoluție. În țările din Europa de Est subinfluența Uniunii Sovietice, inclusiv sub presiunea acesteia, proiectul respectiv a avut până la urmă aceeași soartă ca și în URSS, adică democrațiile populare din aceste țări au suferit *fiasco*.

Cât privește cealaltă parte a mișcării socialiste a secolului XX, prezintă prin adepții socialismului democratic, ea a evoluat în țările din Europa de Vest (Franța, Germania, Austria, Suedia, Danemarca, Belgia, Finlanda, Spania, Norvegia) odată cu activitatea partidelor socialiste sau social-democrate de aici, cu condamnarea de către ele a bolșevismului, cu ralierea lor între cele două războaie mondiale la democrația liberală. După cel de al Doilea Război Mondial orientările acestor partide spre un consens social în cadrul câmpului politic și electoral progresează, ele acceptă să participe la putere. Mai mult ca atât, unele dintre ele (Suedia, Germania, Franța, Spania, Austria) au reușit să impună în mod eficient modelul social-democrat și să vină pe calea alegerilor la guvernare, obținând rezultate substanțiale. Către începutul anilor 60 acest model domina deja câmpul politic și electoral al Europei Occidentale. Doctrinile

principale de care s-au condus adepții socialismului democratic în evoluția câmpului politic și electoral din țările lor sunt: reformismul, liberalismul, keynesianismul, modelul intervenționist, modelul celei de „a treia căi” (a „socialismului liberal”).

În secolul XX teoretizarea dimensiunilor de câmp politic și electoral capătă valențe calitative noi. În particular, savanții (în special, P. Sorokin, P. Bourdieu, D. Rosenau, Ju. Habermas și alții) pun în discuție relația dintre noțiunile „spațiul social și politic”, pe de o parte, și „spațiul fizic și geografic”, pe de altă parte, definesc sensul noțiunilor de spațiu și câmp social și politic, spațiu public democratic, evidențiază câmpul politicii interne și câmpul politicii externe, interacțiunile acestora. Totodată, condițiile actuale sunt de așa natură că ele au dat naștere spațiului „politicii post-internaționale”, axat pe activitatea actorilor subnaționali și supranaționali, pe manifestarea activă a campaniilor transnaționale.

Actualmente, majoritatea specialiștilor în domeniu consideră pe drept că problematica câmpului politic și electoral, a laturii sale interne, externe și internaționale, necesită a fi abordată mai mult prin prisma problemelor-cheie ale democrației, democratizării, consolidării democratice. În acest context, câmpul politic și electoral actual poate să evolueze în limitele principiilor democratice doar odată cu soluționarea conflictelor intrastatale și interstatale, cu restabilirea și respectarea integrității teritoriale a statelor, cu diversificarea actorilor câmpului dat, cu stabilirea și menținerea în cadrul acestuia a unui echilibru rezonabil de interese. Totodată, pentru a asigura stabilitate și eficiență în evoluția câmpului politic și electoral, este oportună crearea condițiilor adecvate de respectare a drepturilor și libertăților omului, de adaptare și implementare a principiilor democrației, de conciliere a acestora cu specificul multiculturalismului din societate.

1.2. Perimetrul investigativ al câmpului politic și electoral:

a) Factori, dimensiuni și niveluri ale obiectului de studiu

Constituirea câmpului politic și electoral ca obiect de cercetare în instituțiile de învățământ superior are loc grație *geopoliticii* ca domeniu științific special al sistemului științelor politice. Din cadrul acestui domeniu, în ultimele decenii ale secolului XX-începutul secolului XXI, în sistemul respectiv, treptat se profilează drept ramură științifică relativ autonomă obiectul de studiu al câmpului politic, mai întâi în Occident, apoi și în unele țări din estul Europei. Denumirea acestei ramuri nu este similară în țările unde ea se practică, în unele fiind numită *Spațiul politic*, în altele – *Geocronopolitica*, în cele de a treilea – *Câmpul politic*. În Republica Moldova ea apare la mijlocul deceniului întâi al sec. XXI, și anume, la Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat. Apare mai întâi la Ciclul I, specialitatea *Politologie*, sub denumirea *Geocronopolitica*, apoi și la Ciclul II, specializarea *Analiză și consiliere politică* – cu disciplina „Analiza câmpului politic contemporan”, iar astăzi și la specializarea *Management politic și electoral*, cu disciplina „Evaluarea câmpului politic și electoral”.

Apariția câmpului politic și electoral ca obiect de studiu, de altfel ca și a oricărei alte științe noi, a necesitat o perioadă complexă de acumulare a potențialului său teoretic: epistemologic, axiologic, metodologic, funcțional, precum și de corelare a acestuia cu parametrii empirici de câmp. În procesul unor generalizări și sinteze speciale de evenimente, fapte, procese etc., efectuate în sfera practicii de câmp politic și electoral, dar și în alte sfere conexe cu politica, de natură socială, a devenit posibilă formarea masivului

academic al disciplinei, cu diferitele sale segmente și componente (conceptuale, structurale, tipologice, funcționale etc.), care a permis în ultimă instanță confirmarea statutului ei științific. Acesta se caracterizează prin anumiți factori, anumite dimensiuni și niveluri, care în totalitatea lor reflectă capacitățile atât interioare (aspecte de conținut, de caracter), cât și exterioare (aspecte de formă) ale disciplinei științifice. Luați/te în parte, factorii, dimensiunile și nivelurile obiectului nostru de studiu exprimă procesul de impunere treptată a acestuia în calitate de disciplină academică, de familiarizare a ei cu practica socială, în general, și cea politică și electorală, în particular.

La capitolul *factori*, doi din ei sunt mai principali și mai influenți – *factorul obiectiv și factorul subiectiv* – aceștia determinând în fond potențialul comprehensiv, aplicativ și integrativ al obiectului de studiu. Ei se află în corelații deterministe și interacționiste, dar și în cele mixte – determinist-interacționiste.

- *Cum înțelegeți corelațiile mixte ale factorilor nominalizați?*

În funcție de împrejurări și condiții, factorii în cauză se manifestă diferit, ei având influență deplină sau parțială asupra problemicii câmpului politic și electoral. Însă, indiferent de capacitățile de impunere, acești factori sunt întotdeauna prezenți în aria obiectului respectiv, însoțindu-l în instruire și cercetare și alimentându-l cu substanța științifico-politică.

La factorul obiectiv raportăm: aspectele bazice ale obiectului câmp politic și electoral, în particular maturizarea condițiilor obiective deja acumulate pentru a asigura funcționalitatea acestuia, transformarea ei din porniri relativ slab valorificate în acelea stabile și eficiente. În calitate de aspecte bazice servesc condițiile create și multiplicare în vederea modernizării sistemului și procesului electoral, sistemului educațional al școlii superioare, inclusiv al Ciclului II. Necesitatea modernizării acestuia cuprinde atât instruirea,

cât și cercetarea ca piloni ce exprimă capacitățile lui obiective pe care el se ține, funcționează, se transformă. Atare necesitate, raportată la sistemul educațional al Universității de Stat din Moldova, în particular al Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, apare și se manifestă de la mijlocul deceniului I al secolului nostru, ea presupunând reformarea celor doi piloni ai învățământului superior în conformitate cu Procesul Bologna, dar și cu cadrul decizional național elaborat pe parcurs în vederea implementării standardelor educaționale europene, cu Codul educației din țara noastră. Impunându-se drept factor obiectiv necesitatea reformării sistemului respectiv a vizat în întregime și studiile de Masterat, inclusiv specializările respective, predarea disciplinelor academice. Astfel, aspectele analitice ale obiectului nostru de studiu au necesitat transformări radicale de conținut, axate pe trei grupe de obiective: comprehensivă, aplicativă și integrativă.

Luat ca un întreg, factorul obiectiv al disciplinei câmp politic și electoral a evoluat și s-a maturizat în cazul nostru, în cei aproape zece ani și jumătate, de la forme simple, în etapa inițială, la unele mai complexe pe parcursul transformărilor educaționale. S-au transformat în categoria obiectivității și activitățile neîntrerupte de perfecționare a Curriculumului la disciplină, de consolidare în cadrul acesteia a legăturii între teoria și practica câmpului politic și electoral, de adaptare mai adecvată a obiectivelor disciplinei la specificul național al Republicii Moldova, îndeosebi la cerințele actuale de pregătire a cadrelor în domeniu – de manageri, consilieri, politicieni. Totodată, pe parcurs evoluția factorului obiectiv al fenomenului câmp politic și electoral a cunoscut și transformări lente de la forme generale la cele particulare, fapt determinat de mersul reformelor sociopolitice, inclusiv de târăgănarea lor, de discrepanțele apărute între obiectivele-țintă ale modernizării de câmp, implementarea lor și unele rezultate neașteptate, paradoxale.

Raportul dintre general și particular în cadrul acestui factor este unul de natură dialectică, evoluează prin schimbări treptate de poziții, de roluri, de semnificații determinate și determinate.

- *Cum apreciați mersul transformărilor de câmp electoral în ultimii ani – în timpul guvernărilor PDM, PSRM-ACUM, PSRM-PDM – în Republica Moldova din punctul de vedere al factorului obiectiv?*

Cât privește factorul subiectiv, acesta reflectă gradul de conștientizare și percepere de către actorii implicați în reformarea sistemului și a procesului educațional (dar și electoral), a necesităților obiective de modernizare a acestuia, inclusiv a școlii superioare cu ciclurile sale – licență, masterat și doctorat. În raport cu factorul obiectiv, cel subiectiv are în procesul modernizării învățământului superior un rol decisiv, determinând în ultimă instanță soluțiile și deciziile luate în vederea valorificării condițiilor obiective. Mai mult ca atât, a maturizării și consolidării acestor condiții, a alimentării lor cu materie a stabilității.

Referindu-ne la obiectul nostru de studiu, ca și la altele ale Ciclului II, componenta factorului subiectiv are un caracter sintetic, ea exprimând capacitățile de implicare în procesul instruire-cercetare a mai multor actori, cu specificul lor aparte de influență. Unii dintre aceștia au împuterniciri decizionale (la nivel de Parlament, Guvern, Minister al Educației, Culturii și Cercetării, Administrația Universității, Facultății, Departamentului), alții – de implementare a deciziilor, dispozițiilor, actelor normative (aparatură birocratică, funcționarii de toate nivelurile, cadrele didactice, tineretul studios).

Despre capacitățile factorului subiectiv al obiectului nostru de studiu, pe parcursul unui deceniu și jumătate, ne vorbesc următoarele momente:

- Elaborarea la timp (în limitele stabilite de actorii decizionali) de către profesorul responsabil a unui pachet de documente și

materiale care să asigure predarea disciplinei academice (curriculum la obiect, programă, planul seminarelor, materiale ilustrative);

- Elaborarea și perfecționarea periodică a textelor de lecții și a proiectelor didactice pentru seminare conform tematicii la obiect;

- Elaborarea și diversificarea tematicii referatelor pentru lucrul individual al masteranzilor, tematicii proiectelor de an și tezelor de master, tematicii dezbaterilor sociopolitice în cadrul „meselor rotunde”;

- Crearea și actualizarea periodică a listei bibliografice pentru disciplină în ansamblu și pentru fiecare temă în parte;

- Crearea portofoliului disciplinei academice și completarea lui regulată cu materialele respective.

Factorul subiectiv al disciplinei „Câmp politic și electoral” poate să se realizeze cu succes și să meargă mână-n-mână cu cel obiectiv doar în condițiile unei relații adecvate, de parteneriat, între profesor și masterand. Relație care să asigure un nivel calitativ mai înalt de colaborare, de însușirea materiei și, desigur, de pregătire a cadrelor calificate în domeniu.

Drept parte componentă a obiectului nostru de studiu se impun *dimensiunile lui de loc și de rol*. Acea de loc reflectă granițele de manifestare a câmpului politic și electoral, a ceea ce constituie latura lui obiectivă și subiectivă raportată la aria locală, municipală, națională de prezență, adică la aria manifestării tuturor subcâmpurilor politice și electorale.

E bine cunoscut faptul că dimensiunea de loc a obiectului câmp politic și electoral de studiu este determinată până la urmă de capacitățile de extindere a câmpului în cauză. Dacă până în secolul XVIII granițele acestuia nu erau evidențiate în mod strict de alte câmpuri sociale, atunci în secolul XIX, dar în continuare pe parcursul secolului XX, odată cu afirmarea și extinderea politicii, se afirmă și se extinde câmpul politic și electoral cu diferitele sale subcâmpuri:

de stat, de partid, de mișcare politică, de organizație neguvernamentală (ONG), de lider național, regional, local, de participare în cursa electorală etc. Acestea se multiplică pe parcursul secolului XX din contul răspândirii politicii asupra a noi structuri și domenii, precum și asupra celor vechi, dar modificate, modernizate. În acest sens, câmpul politic și electoral capătă caracter universal, nuanțe sociale, economice, culturale, civile etc. Astfel, granițele de impunere a disciplinei câmp politic și electoral sunt direct proporționale cu granițele propriu-zise ale câmpului politic și electoral ca fenomen social.

- Cum înțelegeți „direct proporționale” în condițiile Republicii Moldova?

Cât privește dimensiunea de rol a disciplinei „Câmp politic și electoral”, ea reprezintă o continuare logică a celei de loc, exprimând *de facto* influențele extinderii, universalității câmpului politic și electoral cu subcâmpurile sale propriu-zise. În sensul că universalismul de câmp necesită de la obiectul de studiu a demonstra capacitățile sale calitative, funcționale. Acestea se caracterizează prin două aspecte importante, care se înscriu pe deplin în aria obiectului de studiu: aspectul de includere a câmpului politic și electoral în alte câmpuri sociale și aspectul de îmbinare a lor. Includerea în acest sens înseamnă a avea capacități de a pătrunde direct și indirect în tainele socialului, în celulele vizibile, dar și invizibile ale acestuia. Iar îmbinarea este procesul de completare a ceea ce se include. El reflectă capacitățile câmpului politic și electoral de a identifica căi de asociere, împlinire, colaborare a sa cu alte tipuri de câmp.

- Cum înțelegeți aceste capacități și aceste căi în condițiile Republicii Moldova?

Astfel, includerea și îmbinarea sunt procese calitative ale câmpului politic și electoral care, la fel ca și universalitatea acestuia, devin însușiri imanente ale obiectului nostru de studiu.

Trinomul „universalitate – includere – îmbinare” oferă cursului „Evaluarea câmpului politic și electoral” caracter complex, consistență valorică, presupunând posibilități de a-i consolida acestuia valențele teoretico-epistemologice și metodologice, dar și axiologice, praxiologice. În cadrul predării și însușirii materiei, este important de a percepe și interpreta trinomul respectiv ca proces în devenire, dar și ca unul în transformare, modernizare. Acest fapt corespunde pe deplin imperativelor practicii de câmp politic și electoral a societății în tranziție spre democrație de tipul Republicii Moldova.

Drept parametru-cheie al obiectului de studiu se impun *nivelurile* sale de existență, care alcătuiesc capacitățile structurale de cercetare, arhitectura disciplinei, aceasta exprimând îmbinarea analitică a elementelor constitutive ale câmpului politic și electoral. Se disting două niveluri principale ale cercetării: nivelul analitico-teoretic și nivelul analitico-empiric.

Primul nivel se mai numește academic, fiindcă întrunește în sine totalitatea de idei, scheme conceptuale, structurale, tipologice, de rol, construcții logico-abstracte ale câmpului politic și electoral. Acest nivel are deocamdată un caracter de acumulare, deoarece profilarea *de facto* a potențialului său teoretico-conceptual în ultimele două decenii ale secolului XX și cele două decenii ale secolului XXI încă nu poate fi evaluat drept proces desăvârșit. În pofida acestui fapt, lucrările sociologului și politologului francez Pierre Bourdieu și ale unor savanți din Rusia (M. Ilin, Iu. Kacianov, E. Morozova, L. Panov ș. a.), dar și unele publicații din Republica Moldova (A. Peru-Balan, N. Putină, V. Saca) permit a constata un început promițător în calea afirmării nivelului analitico-teoretic al câmpului politic și electoral. În calitate de elemente arhitectonice principale ale nivelului respectiv pot fi nominalizate:

- modelarea de construcții abstracte, ideale ale fenomenelor și proceselor câmpului politic și electoral (de ex., a câmpului

internațional, câmpului regional, câmpului național, câmpului local etc.) spre care să fie orientate acelea din lumea reală a politicului și electoralului;

- obiectivarea și subiectivarea variabilelor teoretice fundamentale ale câmpului politic și electoral (câmpului instituțional, elitar, structural, comunicațional, atitudinal, acțional, relațional, normativ, cultural etc.);

- teoretizarea câmpurilor determinante ale obiectului de studiu (câmpul puterii, câmpul de interes, câmpul electoral, câmpul teleologic, câmpul ideologic ș. a.);

- analiza tipurilor antropocentrice de câmp politic și electoral, axate pe arealurile subiectivității liderilor politici, persoanelor active, influente în perimetrul continental, regional, local al câmpului politic și electoral.

Cât privește nivelul analitico-empiric al obiectului câmp politic și electoral, el se rezumă la analiza faptelor, evenimentelor, datelor experimentale, experienței acumulate în cadrul câmpului. Privit prin prisma statutului său operațional, acest nivel de obicei respinge abstracțiile *lato sensu*, elaborând scheme empirice centrate prioritar pe experiențe concrete. Aceste scheme apar pe cale deductivă cu ajutorul nivelului teoretic de câmp, dar și prin intermediul celei inductive din experiența acumulată.

Raportând nivelul empiric la cazul Republicii Moldova, constatăm că în cei treizeci de ani de independență s-a acumulat un bogat potențial de date, fapte, evenimente, de experiență în evoluția câmpului politic și electoral. Acest nivel întrece substanțial nivelul analitico-teoretic de câmp, care necesită în continuare cercetări și elaborări fundamentale în domeniu.

b) Categorii și legități ale câmpului politic și electoral ca domeniu științific

În aria sa academică, obiectul de studiu „Evaluarea câmpului politic și electoral” are acumulate anumite *categorii*, care într-o manieră sintetică întruchiează trăsăturile lui de esență. Ca și în cazul altor discipline, categoriile domeniului respectiv reflectă potențialul noțional al acestuia. Însă, nu orice noțiune din cadrul câmpului politic și electoral ca domeniu științific poate deține statut de categorie. Din punctul de vedere al criteriului cantitativ, noțiuni ale obiectului sunt multe și diverse. Transformarea unora din ele în categorii înseamnă acumularea de capacități ce acoperă în special necesitățile laturii calitative a potențialului științific de câmp politic și electoral. De aceea, drept categorii ale câmpului respectiv pot fi evidențiate doar noțiunile mai principale, cărora le revine un rol fundamental în sistemul analitic al obiectului, ele având o arie relativ largă de impunere în lumea politică (sociopolitică, electorală) sau capacități mari de influență asupra unui sau altui fenomen sau proces cu o arie relativ restrânsă.

Ținând cont de faptul că capacitățile de impunere a diferitelor categorii ale obiectului de studiu sunt diferite, acestea necesită a fi grupate în conformitate cu însușirile și influențele lor valorice. Astfel, ca rezultat al unor generalizări și sintetizări, dar și particularizări ale fenomenelor din lumea câmpului politic și electoral, categoriile acestuia ca domeniu științific pot fi delimitate în două grupe aparte, dar strâns legate între ele: categorii generale și categorii particulare.

La capitolul categorii generale, raportăm mai întâi noțiunile care acoperă structuri, sfere largi ale obiectului de studiu, precum sunt:

- *Câmpul politic*, categorie axată pe domeniul politic luat ca un tot întreg cu toate procesele, fenomenele, evenimentele sale în dimensiuni geocronometrice.

- *Câmpul sistemului politic*, categorie ce exprimă capacitățile sistemice ale politicii, potențialului ei sistemic în ipostaze spațiale și de timp.

- *Câmpul regimului politic*, categorie centrată asupra mijloacelor și metodelor perimetrului fizico-funcțional de organizare și funcționare a organelor de stat, de implicare a societății politice și societății civile în realizarea puterii, drepturilor și libertăților cetățenilor.

- *Câmpul puterii politice*, categorie ce reflectă influența permanentă a laturii fizice și funcționale a puterii asupra societății și personalității.

- *Câmpul instituțional-politic*, categorie ce vizează aria teritorială și funcțională de manifestare a instituțiilor politice.

- *Câmpul relațional-politic*, categorie ce întruchipează totalitatea comunicărilor și relațiilor în dimensiuni geocronopolitice.

- *Câmpul normativ-politic*, categorie ce exprimă specificul geocronometric al normelor, principiilor și regulilor politice.

- *Câmpul cultural-politic*, categorie axată pe valorile politice (materiale și spirituale) în dimensiuni geocronometrice.

- *Câmpul liderismului politic*, categorie ce denotă capacitățile liderilor politici în timp și spațiu în raport cu factorul legitimității și funcționalității.

- *Câmpul conștiinței politice*, categorie ce redă ansamblul de reprezentări, idei, concepții, cunoștințe, mentalități, stări de spirit și sentimente ale subiecților sociali și politici în anumiți parametri geocronometrici.

- *Câmpul electoral*, categorie ce reflectă întreaga arie de fenomene, procese, evenimente electorale, capacitățile actorilor și agenților electorali.

- *Câmpul sistemului electoral*, cu trăsăturile sale de manifestare la diferite etape, în diferite spații electorale.

- *Câmpul procesului electoral*, cu măsurile organizatorice, propagandistice și ideologice, informaționale etc. ale campaniei electorale.

- *Câmpul marketingului electoral*, cu activități ale specialiștilor în marketing, în domeniul mass-mediei.

- *Câmpul managementului electoral*, cu activități de management în perioada preelectorală, electorală și postelectorală.

A doua grupă de categorii – cele particulare – are în vizor detalierea fenomenelor și proceselor câmpului politic și electoral, care acoperă specificul, chiar unicul, lor de manifestare în parametri spațiali. Dintre aceste categorii pot fi menționate:

- *Câmpul politicii interne*, categorie ce vizează aria fizico-funcțională de activitate a actorilor politici privind elaborarea, adoptarea și implementarea deciziilor de modernizare a relațiilor sociopolitice la nivel național.

- *Câmpul politicii externe*, categorie ce reflectă parametri de loc și rol ai activității politice și relațiilor politice la nivel interstatal, interregional și internațional.

- *Câmpul statal*, categorie centrată asupra activității statului ca instituție fundamentală a sistemului politic în dimensiuni spațiale și de timp.

- *Câmpul de partid*, categorie ce caracterizează specificul de esență, structural, tipologic și funcțional al partidelor în anumiți parametri teritoriali.

- *Câmpul birocratic*, categorie axată pe activitatea aparatului birocratic în diversele arii teritoriale de manifestare a instituțiilor de stat, de partid etc.

- *Câmpul electoral local*, categorie ce întruchipează valorificarea sistemului și procesului electoral în dimensiuni spațiale locale.

- *Câmpul intereselor politice*, categorie ce denotă mobilul, cauza determinantă a acțiunilor și relațiilor politice, dar și electorale în anumite spații – locale, naționale, internaționale.

- *Câmpul scopurilor și mijloacelor politice și electorale*, categorie complexă axată pe obiectivele și instrumentele activității actorilor politici și electorali în dimensiunile geocronometrice respective.

- *Câmpul cunoștințelor politice*, categorie ce reflectă gradul de informare și cunoaștere de către subiecții teritoriali a lumii politice (proceselor, fenomenelor, evenimentelor politice).

- *Câmpul convingerilor politice*, categorie ce redă gradul de fermitate a opiniilor actorilor teritoriali privind evaluarea vieții politice.

- *Câmpul orientărilor politice*, categorie ce reflectă gradul de percepere și stabilire de către actorii teritoriali a căilor adecvate de activitate și de întreținere a relațiilor social-politice.

Categoriile enunțate, dar și altele de natură particulară, ca și cele generale, se află într-o corelație strânsă, în raporturi dialectice. Anume aspectele interconexe ale acestor categorii oferă obiectului de studiu integralitate, caracter sistemic.

Disciplina de studiu „Evaluarea câmpului politic și electoral” este înarmată cu anumite *legități*, ceea ce înseamnă că procesele și fenomenele câmpului respectiv se manifestă în conformitate cu anumite legi obiective. Acestea suplimentează masivul ei teoretic cu un potențial analitic multivalent. În acest sens, se distinge un ansamblu de legități ale obiectului de studiu:

- *Apariția, funcționarea și dezvoltarea spațiului politic ca factor fizic, dar și funcțional, relațional*. Aceasta înseamnă, mai întâi, că obiectul de studiu e de neconceput în afara dimensiunii material-teritoriale a fenomenului câmp politic și electoral. Teritoriul constituie baza, fundamentul apariției și existenței acestuia. Totuși, dimensiunea respectivă rămâne una în pasiv, fără a cunoaște impactul asupra ei a factorului funcțional și celui relațional. Anume, capacitățile funcționale și cele relaționale fac apariția câmpului

politic și electoral și a obiectului de studiu să fie una reală, de natură semnificativă.

- *Constituirea și funcționarea câmpului puterii politice.* Această legitate are în cadrul obiectului de studiu o semnificație majoră, datorită caracterului ei universal, factor ce rezultă din extinderea și influența puterii asupra celorlalte componente ale câmpului politic și electoral. Mai mult ca atât, din pătrunderea în specificul lor de manifestare, dar și din îmbinarea cu el. Astfel, câmpul puterii devine determinanta directoare și valorică pentru câmpul politic și electoral în ansamblu, ceea ce ne permite să considerăm funcționarea puterii în calitate de legitate de prim ordin.

- *Constituirea și funcționarea câmpului instituțional-politic.* Acesta este unul de natură statică, dar care are un potențial larg de impunere în lumea politicii și, respectiv, de influență asupra societății. De aceea, legitatea în cauză a obiectului de studiu este valorificată atât prin stabilitate instituțională, cât și prin implicări și activități complexe ale instituțiilor de stat, partidelor și ale mișcărilor politice, organizațiilor neguvernamentale, activități strict determinate de anumite interese, scopuri, mijloace, principii, orientări spre rezultat.

- *Constituirea și funcționarea câmpului politic și electoral de interese, acțiuni și relații.* Atare legitate a obiectului de studiu este una complexă, cu mai multe semnificații, care ne permit, mai întâi, să identificăm capacitățile motivaționale și cele dinamice ale câmpului. Ea oferă posibilități de a cunoaște spațiul de cercetare a interesului ca mobil al câmpului politic și electoral în ansamblu și, drept urmare, de influență asupra câmpului de desfășurare a acțiunii și relațiilor în perioada campaniilor electorale.

- *Elaborarea, dezvoltarea și transformarea câmpului de idei, concepții, doctrine politice.* În cadrul acestei legități, un rol-cheie revine factorului subiectiv, fiindcă elaborarea, dezvoltarea și

transformarea câmpului respectiv se află în funcție directă de gradul de pregătire și impunere a actorilor ce se manifestă în perimetrul ideologico-politic în calitate de doctrinari. De ei depinde, în mare măsură, rolul câmpului de idei, concepții și doctrine în sistemul câmpului politic și electoral în ansamblu.

- *Apariția și funcționarea câmpurilor mixte: politico-economic, politico-social, politico-cultural, politico-informațional.* Această legitate a obiectului de studiu are o arie largă de manifestare, întrucât misiunea politicului este de a colabora cu celelalte sfere ale vieții sociale. Mai mult ca atât, de a reglementa funcționarea și modernizarea lor. De aceea, realizarea în limitele cerințelor actuale a misiunii date este posibilă cu adevărat în condițiile unor câmpuri mixte bine determinate, cu relații de parteneriat între politic și economic, politic și social, politic și cultural.

- *Creșterea și îmbinarea cantitativă și calitativă a însușirilor de câmp politic și electoral.* Prin intermediul acestei legități ne familiarizăm cu ceea ce numim însușiri metrice (cantitative) și însușiri topologice (calitative) ale câmpului politic și electoral. Aceste însușiri pot fi înțelese mai bine doar când sunt privite în raporturi dialectice. Obiectul de studiu trebuie să demonstreze cum se desfășoară transformarea însușirilor cantitative în calitative și viceversa.

- *Actualizarea de la o etapă la alta a paradigmei câmp politic și electoral prin variabile ale conflictului și consensului politic, prin integrări și dezintegrări teritoriale, sociale, politice.* Cercetarea paradigmei câmp politic și câmp electoral, prin demersuri de actualizare a studiului, este o legitate complexă, de natură sintetică. Această paradigmă poate fi înțeleasă mai bine atunci când o valorificăm în dimensiuni spațiale prin raporturi dintre conflictul și consensul politic, dintre procesele sociopolitice integraționiste și dezintegraționiste.

Aceste legități alcătuiesc nucleul segmentului teoretic al disciplinei, determinând caracterul întregului său potențial academic. Luate împreună cu categoriile, legitățile în cauză permit a defini câmpul politic și electoral ca domeniu de cercetare. Astfel, *„Câmpul politic și electoral”*, ca obiect de studiu, *reprezintă un domeniu științific complex de manifestare despre sfera politicului în dimensiuni politico-spațiale și electorale, despre locul, rolul și dezvoltarea laturii fizico-teritoriale și funcționale a acestei sfere în limitele sistemului și procesului politic și electoral al societății*. Această definiție reflectă, în mod sintetic, semnificațiile câmpului politic și electoral ca fenomen social în toată variația acestuia. Ea vizează aspectele generale, dar și particulare ale spațiului politic și electoral dimensionate în raport cu sfera politică cu sistemul politic și electoral, cu componenta funcțională a acestora.

1.3. Metode și principii de cercetare a câmpului politic și electoral

În cadrul obiectului de studiu, un rol aparte revine metodelor, instrumentelor și principiilor cunoașterii științifice a câmpului politic și electoral, precum și procesului de aplicare a acestora. Raportate la disciplina câmp politic și electoral, metodele de cercetare reprezintă fundamentarea teoretică a modului științific de cunoaștere a câmpului respectiv, ca componentă imanentă a politicii. În cazul dat, metodele științifice întruchipează totalitatea regulilor, normelor, instrumentelor și procedurilor ce asigură cercetarea, cunoașterea și evaluarea elementelor constitutive ale câmpului politic și electoral.

Metodele de cercetare a câmpului politic și electoral s-au constituit treptat odată cu apariția și stabilirea obiectului de studiu. O importanță deosebită în acest sens revine metodelor altor științe sociale, îndeosebi politologiei, la care disciplina „Evaluarea

câmpului politic și electoral” permanent recurge și le adaptează la specificul său analitic.

Ca și obiectul politologiei în ansamblu, obiectul câmpului politic și electoral, ca unul determinat de cel dintâi, dar și specific, se bazează pe trei grupe de metode aplicate în cunoașterea și analiza politică:

- *Metode general-științifice*, la care raportăm:

a) *logico-euristice* (inducție-deducție, analiză-sinteză, diagnoză-prognoză, determinare-clasificare, comparare-analogie, observare-experiment), axate pe raporturi dihotomice în cadrul diferitelor componente ale câmpului politic și electoral;

b) *filosofico-axiologice* (dialectică, sistemică, structural-funcțională, sinergetică).

Metoda dialectică – exprimă raporturile deterministe în perimetrul câmpului politic și electoral, permițând identificarea dinamicii și a staticii acestuia în dimensiuni instituționale, electorale etc.

La rândul său, *metoda sistemică* este axată pe studiul câmpului politic și electoral în interacțiunea elementelor sale constitutive atât statice, cât și dinamice.

Metoda structural-funcțională – e folosită la analiza structurală a particularităților de câmp în diferite condiții, regimuri, precum și la identificarea tendințelor relativ stabile și durabile ale spațiului politic.

Metoda sinergetică, exprimă aspectele nelineare ale câmpului politic și electoral, capacitățile acestuia de a se bucura de autodeterminare suficientă, de a se manifesta prin prisma indeterminismului.

- *Metode social-științifice*, preluate din științele sociale (*istorică, sociologică, analiza psihologică, culturologică, antropologică, analiza documentelor etc.*) și adaptate la dimensiunile câmpului politic și electoral. Toate aceste metode au specificul lor metodologic de juxtapunere cu componentele în parte ale câmpului

politic și electoral. Ele sunt frecvent aplicate la identificarea particularităților de câmp ale diferitelor etape istorice, comunități sociale, demografice, politice, culturale, a mentalității și comportamentului personalității politice etc.

- *Metode special-științifice*, acumulate de științele politice, inclusiv de geopolitică și de câmpul politic și electoral ca domeniu științific. Aici evidențiem în special metodele: *analitică*, bazată pe studiul sistematic al fiecărui element în parte al câmpului politic și electoral; *behavioristă*, axată pe comportamentul actorilor câmpului politic și electoral; *modelării*, folosită pentru a modela parametrul dinamici ai câmpului politic și electoral; *comparativă*, utilizată în vederea identificării asemănărilor și deosebirilor dintre diferite spații politice – țări, regiuni, continente; *ontologică (substanțială)*, centrată asupra primei substanțe a câmpului politic și electoral, adică a puterii cu dimensiunile sale spațiale, cu diferitele subcâmpuri – pozițional, acțional, relațional etc.

De rând cu metodele enunțate, valorificarea teoretică și empirică a câmpului politic și electoral e posibilă și în baza unor *principii științifice*. Dintre acestea remarcăm: *principiul obiectivității*, axat pe atitudinea echidistantă, imparțială a actorilor politici și electorali față de alți actori și de obiectele câmpului; *principiul pluralismului*, ce denotă capacitățile polivalente, polistructurale, multifuncționale de impunere a câmpului politic și electoral; *principiul raționalismului*, ce demonstrează gradul raționalității și eficienței câmpurilor teleologice, tehnologice, comportamentale și relaționale ale actorilor politici și electorali; *principiul continuității*, axat pe asigurarea dimensiunilor conexe între etapele ce țin de trecutul, prezentul și viitorul câmpului politic și electoral; *principiul interdisciplinarității*, ce reflectă conexiunile metodologice și paradigmatică dintre științele socioumane privind studiul câmpului politic și electoral.

Sarcini de autoevaluare:

1. Cum înțelegeți specificul diferitelor etape istorice în evoluția câmpului politic/electoral?
2. Ce factori obiectivi și subiectivi determină potențialul comprehensiv, aplicativ și integrativ al câmpului politic/electoral ca obiect de studiu?
3. Demonstrați legătura dintre categoriile generale și particulare ale obiectului de studiu.
4. În ce constă specificul legităților câmpului politic/electoral ca obiect de studiu?
5. În ce măsură metodele de cercetare a câmpului politic/electoral permit a demonstra capacitățile funcționale și de impact ale acestuia asupra câmpului social în ansamblu?

Tematica pentru studiul individual:

1. Istoricul câmpului politic/electoral: de la idee la concepție, de la proiect la valoare practică.
2. Corelația dintre factorii comprehensivi, aplicativi și integrativi de câmp politic/electoral în cadrul obiectului de studiu.
3. Evoluția legităților câmpului politic/electoral ca obiect de studiu la etapa contemporană.
4. Metode și tehnici general-științifice și particular-științifice de cercetare a câmpului politic/electoral: determinări și interacțiuni.

Bibliografie:

1. NAY, O. *Istoria ideilor politice*. Iași: Polirom, 2008.
2. PERU-BALAN, A. *Managementul PR-ului politic. Vânătoarea de voturi electorale: trenduri occidentale, specific național*. Chișinău: Cartier, 2014.
3. PUTINĂ, N. Fenomenul votului etnic în Republica Moldova (cazul găgăuz). În: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: AMSP, 2012, nr. 2 (LVII).
4. SACA, V. Relația putere-opoziție în contextul câmpului politic din Republica Moldova. În: *Studia Securitatis. Revistă de studii politice și de securitate*. Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga”, 2010, nr. 2.

5. SACA, V. Interese politice și transformări democratice în contextul câmpului politic din Republica Moldova. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2013, nr. 3 (LXII).
6. SACA, V. Semnificațiile intereselor publice în contextul câmpului politic-administrativ. În: *Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică*. Chișinău: AAP, 2017, nr. 3 (95).
7. SACA, V. *Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii*. Chișinău: USM, 2001.
8. БУРДЬЕ, П. *Социология политики*. Москва: Socio-Logos, 1993.
9. ПАНОВ, Л. Г. Политическое поле и институциональная логика. В: *Политическая наука*, 2018, № 2.
10. ПУШКАРЕВА, Г. В. Политическое пространство. Проблемы теоретической концептуализации. В: *ПОЛИС. Политические исследования*, 2012, № 2.

Tema 2. CONCEPTELE, STRUCTURA ȘI FUNCȚIILE CÂMPULUI POLITIC ȘI ELECTORAL

Conținuturi:

- 2.1. Interpretări conceptuale de câmp politic și electoral în perimetrul științific istoric și actual
- 2.2. Structura câmpului politic și electoral contemporan
- 2.3. Dimensiuni de rol ale câmpului politic și electoral în sistemul general al câmpului social

Obiective:

- *să definească conceptele de „câmp politic” și „câmp electoral”;*
- *să caracterizeze diferite abordări de câmp politic în știința geopoliticii din Europa de Vest și de Est;*
- *să analizeze coordonatele structurale de câmp politic și câmp electoral actual;*
- *să demonstreze rolul câmpului politic și câmpului electoral față de alte genuri de câmp social;*
- *să estimeze capacitățile câmpului politic și câmpului electoral în optimizarea raportului dintre cerere și ofertă pe piața politică și electorală.*

Termeni cheie: *conceptul câmp politic; conceptul câmp electoral; structura câmp politic și electoral; axa câmp politic și electoral; dimensiunea materială a câmpului politic și electoral; dimensiunea funcțională a câmpului politic și electoral; resurse de câmp politic și electoral; capitaluri de câmp politic și electoral; dimensiunea de rol a câmpului politic și electoral.*

Repere de conținut:

2.1. Interpretări conceptuale de câmp politic și electoral în perimetrul științific istoric și actual

Noțiunea de „câmp” are în enciclopediile și dicționarele contemporane (în particular, în DEX) diverse sensuri: a) întindere de pământ în afara unei localități; b) loc, spațiu, porțiune de teren în limitele cărora se desfășoară o anumită activitate; c) regiune din spațiu ș.a. Noțiunea respectivă se folosește pe larg atât în cadrul științelor reale (fizică, matematică, chimie), cât și a celor socioumane (istorie, filozofie, economie, sociologie, culturologie, politologie ș.a.). De exemplu, în fizică distingem: câmp de gravitație, câmp electric, câmp magnetic, câmp electromagnetic; în matematică – câmp al teoremelor matematice, câmp al limbajului matematic, câmp al matematicii discrete, câmp al matematicii aplicate etc.; în chimie – câmp al chimiei organice, câmp al chimiei fizice, câmp al chimiei anorganice, câmp molecular, câmp atomic etc. Sau în științele sociale: câmp social, câmp economic, câmp cultural, câmp al literaturii, câmp al științei, câmp politic, câmp electoral ș.a.

Însăși ideea abordării fenomenelor sociale prin albia dimensiunilor integrale de câmp a fost împrumutată și aplicată în științele sociale, inclusiv în politologie, din domeniul fizicii nucleare, îndeosebi din concepția lui A.Einstein despre câmpul electromagnetic, ea constituind una din marile realizări științifice ale veacului XX, care a produs o adevărată revoluție nu numai în științele reale, ci și în cadrul analizelor sociopolitice. Atare analize, efectuate prin teoria câmpurilor, le găsim din punct de vedere istoric la mai mulți cercetători: Wright Quincy, care în opera sa *Study of International Relations* (1955) o aplică în luarea unei decizii politice și în cazul comportamentului politic vizavi de relațiile internaționale;

Pitirim Sorokin, o folosește îndeosebi în studiul spațiilor sociale; Pierre Bourdieu, o axează pe spațiul social *lato sensu*, ca totalitate de câmpuri, inclusiv economic, social, politic, cultural ce reflectă un sistem de conexiuni între diverse poziții – de alianță sau conflict, de cooperare sau concurență etc.

În ultimul deceniu al secolului XX-primul și al doilea deceniu ale secolului XXI au apărut o serie de publicații în care teoria câmpurilor este adaptată frecvent (inclusiv de autorul acestui suport de curs) la studiul proceselor sociopolitice de sorginte tranzițională postcomunistă, în special la ceea ce vizează conceptualizarea spațiului politic în noile condiții; spațiul simbolic al conducerii de stat; corelația spațiului și timpului politic al tranziției; spațiul social al tranziției; legătura dintre spațiul postsovietic și fenomenul identității; semnificațiile și interdependențele de nivel și de câmp relațional-politic; particularitățile valorice de câmp sociopolitic al tranziției postcomuniste; semnificațiile câmpului politic în raport cu transformările democratice; raportul dintre interesele politice și transformările democratice în contextul câmpului politic din Republica Moldova. Aceste studii au un caracter complex, multivalent, cuprinzând reflecții aparte asupra câmpurilor (spațiilor) sociopolitice ale unor țări din spațiul postsocialist, în general, și postsovietic, în particular.

Din cele menționate, în științele politice, ca și în alte științe sociale, noțiunea de *câmp* se asociază cu noțiunea de *spațiu*. Adică, câmpurile politice sunt în felul lor spații politice. Totuși, câmpul ca atare este, în opinia noastră, o noțiune mai amplă decât noțiunea de spațiu. Prima noțiune vizează direct atât latura fizică, cât și cea socială a fenomenelor naturale și sociale, pe când spațiul este de obicei preponderent de natură fizică. Desigur, în funcție de necesități, spațiul ca factor fizic este abordat și folosit și ca factor social, este îmbinat cu acesta din urmă, inclusiv în cadrul științelor sociale.

O semnificație fundamentală în aria politicii și politicului revine noțiunii de câmp (spațiu) al puterii statale, care *de facto* se extinde în toate subcâmpurile socialului, în general, și politicului, în particular, exercitând asupra lor, în cele mai dese cazuri, o influență omniprezentă de orientare și transformare valorică. Astfel de spațiu evoluează treptat de la forme simple spre complexe, acumulând necesarul de sens și de rol determinant în perimetrul câmpului social *lato sensu*.

Parametrii spațiali și, respectiv, de câmp ai puterii statale i-au preocupat pe mulți gânditori din diferite epoci și etape istorice. Încă de pe timpul lui R.Descartes și a altor reprezentanți ai raționalismului sec. XVII, filozofii tradițional leagă dimensiunea spațială, adică de câmp, cu întinderea în spațiu a proceselor și fenomenelor lumii naturale și a celei sociale. Cât privește R. Descartes, el a deschis calea căutării de noi cunoștințe pentru o mai bună înțelegere a acestei lumi. El formulează într-un limbaj filosofic ideea pe care științele par să o demonstreze deja de mult timp: adevărul provine din facultatea de a gândi. Această idee, adică facultatea de a gândi, vizează întru totul și dimensiunea spațială a lumii sociale și politice. De la secol la secol, ideea respectivă devine tot mai mult axată pe fenomenele și procesele lumii sociale.

În secolul XVIII – secolul Luminilor, un număr tot mai mare de gânditori (ilumiiniști) devin hotărâți să elibereze umanul și societatea de vechile tutele și să promoveze noi idei și idealuri, în particular idealul de libertate, de apărare a omului luminat de rațiune. În atare context, apar și idei noi despre fenomenul guvernării și cel al spațiului statal. De exemplu, Montesquieu evidențiază următoarea opinie privind interacțiunea dintre forma optimă de guvernare și proporțiile spațiului teritorial al statului: „Dacă statele mici, după natura lor, trebuie să fie republici, iar statele mijlocii – să se supună monarhului, iar cele mari, imperiile, să existe sub puterea despotului, atunci pentru menținerea principiilor de guvernare statul trebuie să-și

păstreze dimensiunile sale, iar spiritul acestui stat se va schimba în funcție de lărgirea sau restrângerea limitelor sale teritoriale”. Această opinie este legată nemijlocit de încercarea lui Montesquieu de a combina două criterii noi de clasificare a regimurilor – „natura guvernării” și „principiul guvernării”, pe care el, în opinia lui Oliver Nay, le raportează concret la regimurile ce țin de republică, de monarhie și de despotism.

Problematica spațiului statal i-a preocupat și pe gânditorii secolului XIX, îndeosebi pe Karl Marx, Friedrich Engels, Alexis de Tocqueville, Max Weber ș. a. În particular, Alexis de Tocqueville, în lucrările sale *Despre democrație în America* și *Vechiul regim și revoluția* caracterizează evoluția procesului democratic, manifestarea în noile forme democratice a unor elemente nu doar nou-apărute, ci și vechi ale regimului anterior, în funcție, inclusiv, de capacitățile spațiale ale statului. Iar Max Weber construiește modelul de legitimare a puterii (tradițional, rațional-legal, carismatic) în anumite limite statale, oferind în acest sens un rol deosebit birocrăției statale.

În secolul XX, politologii delimitează noțiunile de *spațiu social* și *spațiu politic* de noțiunile de *spațiu fizic* și *spațiu geografic*, fapt ce a contribuit substanțial la acumularea unor noi idei, noi raționamente vizavi de conceptul de câmp politic și electoral. Atare demers științific îl urmărim în special începând cu activitatea lui Pitirim Sorokin. Acesta interpretează spațiul vieții sociale prin intermediul noțiunii de „distanță socială”, în care poziția omului sau a altor fenomene sociale înseamnă atitudinea lui (lor) față de alți oameni (alte fenomene sociale). Potrivit lui P. Sorokin, politica este o piramidă stratificată de statute și poziții politice într-o multitudine de dimensiuni verticale și orizontale, în cadrul cărora se stabilește interacțiunea fluctuațiilor stratificării politice cu vibrațiile dimensiunilor organizației politice. Drept exemplu Sorokin aduce destrămarea imperiilor și restrângerea teritoriilor lor ce are loc atât în

cele vechi (Roman, Alexandru Macedon, Carol cel Mare), cât și în cele legate de apariția contemporanului (Austro-Ungar, Rus, Otoman). Ca rezultat se distruge fie că tot aparatul central, fie că o parte a acestuia, limitând piramida ierarhică a puterii de stat.

O altă abordare a conceptului de spațiu social și politic o găsim în a doua jumătate a secolului XX la sociologul francez Pierre Bourdieu. El definește acest concept ca un câmp de forțe, adică o totalitate de relații obiective ale forțelor care se impun tuturor ce pătrund în acest câmp. În atare caz, spațiul în politică, după cum remarcă P. Bourdieu, se manifestă printr-un anumit câmp de poziții invariante ale agenților politici, adică ca o totalitate a dispozițiilor lor, a tipurilor lor de practici și comportamente politice. P. Bourdieu a fost primul savant din Occident care a folosit noțiunea de câmp politic de rând cu cele de: câmp birocratic, câmp social, câmp economic, câmp cultural, câmp simbolic, câmp al științei, câmp al literaturii. Savantul, în opera sa *Sociologia politicii* (1993), definește *„câmpul politic simultan” drept câmp de forțe și drept câmp de luptă îndreptat spre schimbarea corelației acestor forțe, ce determină structura câmpului respectiv în orice moment.* În acest câmp este localizată și valorificată legătura dintre mase și mandatar. Primii, adică masele, împuternicesc pe cei de ai doilea, pe mandatar, de a exprima interesele general-naționale și pe cele particulare în anumite limite spațiale. Conform lui P. Bourdieu, câmpul politic este locul unde în lupta concurențială dintre agenți se naște producția politică (ca variabilă-cheie a pieței politice – V.S.), unde apar problemele, programele, analizele, comentariile, concepțiile, evenimentele politice din care și aleg cetățenii simpli ca „consumatori” aflați departe de producția politică. Cu cât mai mult aceștia sunt îndepărtați de locul producerii mărfurilor politice, cu atât mai mult, consideră Bourdieu, ei riscă să cadă în încurcătură.

- Cum comentați acest enunț al lui P.Bourdieu, dacă îl raportăm la cetățenii Republicii Moldova ca consumatori ai producției politice?

Ceea ce P.Bourdieu remarcă despre programe, analize, comentarii privind producția politică, se înscrie perfect în mașinăria electorală actuală, inclusiv în cea a Republicii Moldova, cu problemele sale actuale despre alegeri, plus alegerile anticipate din 2021, deci și în conceptul de câmp electoral. În acest sens, un rol deosebit, în opinia noastră, revine anume noțiunii de „câmp electoral”, care în literatura de specialitate atât de la noi, cât și de peste hotare, este puțin abordată în mod special.

Astăzi, fără a preciza conținutul categoriilor de spațiu sau câmp politic, dar și cele de spațiu sau câmp electoral, nu e posibil a elabora oarecare concepte și modele fundamentale ale sistemului politic sau a efectua o analiză empirică de valoare a situațiilor dinamice electorale, a evenimentelor politice naționale și internaționale. Or, aceste situații sau evenimente întotdeauna sunt localizate într-un anumit spațiu fizic și social, reflectând capacitățile strategice și tactice ale forțelor politice ce vizează direct mașinăria politică și electorală a acestuia.

Din cele relatate *supra*, considerăm că categoriile de spațiu (câmp) politic și spațiu (câmp) electoral sunt legate nemijlocit de teritoriul statului, sau de regiunile acestuia, asupra căruia se răspândește, prin intermediul alegerilor, sfera conducerii și controlului legitim a diferitelor instituții ale puterii de stat, dar și de zonele de presiune și de influență ale structurilor nonstatale – de partid, a organizațiilor neguvernamentale, a grupurilor de interese și de presiune, inclusiv de sorginte electorală. Adică, aceste câmpuri sunt în felul lor câmpuri de gravitație sociopolitică a diferitelor forțe sociale: de la persoane, partide, instituții statale, organizații și mișcări sociale naționale până la mișcări sociale internaționale, la corporații internaționale. În acest sens, în noțiunile de câmp politic și câmp

electoral se evidențiază câmpul politicii interne (spațiul teritorial aflat sub jurisdicția și controlul legitim al statului) și câmpul politicii externe, internaționale în cadrul căruia se reglementează interacțiunile dintre state și popoare pe arena internațională.

Noțiunile de câmp politic și câmp electoral sunt noțiuni legate organic una de alta. Ele se disting prin expresii dialectice de general (câmpul politic) și particular (câmpul electoral), evoluând în funcție de necesități prin întrepătrunderi valorice, prin conexiuni deterministe (fie din partea politicului sau a electoralului) și interacționiste, dar și prin conexiuni mixte, adică determinist-interacționiste.

- Cum înțelegeți conexiunile mixte – determinist-interacționiste la etapa actuală din țările în tranziție spre democrație din spațiul ex-sovietic?

Ambele noțiuni întruchipează în sine mai multe variabile, componente. La cea dintâi, adică la noțiunea de câmp politic, raportăm: câmpul instituțional, câmpul puterii, câmpul relațional-politic, câmpul comportamental-politic, câmpul normativ-politic, câmpul de partid, câmpul cultural-politic, câmpul ideilor politice ș.a. Iar la cea de a doua noțiune, adică de câmp electoral, raportăm: câmpul preelectoral, câmpul votului, câmpul votului democratic, câmpul votului majoritar, câmpul votului proporțional, câmpul sistemului electoral mixt, câmpul alegerilor libere, câmpul alegerilor concurențiale, câmpul alegerilor anticipate, câmpul alegătorului captiv, câmpul alegătorului individualist, câmpul postelectoral etc.

Între elementele enunțate ale noțiunilor de câmp politic și câmp electoral există legături firești atât de cauză-efect, cât și funcționale. Adică, cauza manifestării câmpului instituțional-politic, câmpului puterii, al relațiilor dintre componentele guvernării, dintre putere și opoziție, al gradului de cultură politică a celor care guvernează, de cultură a relațiilor dintre politic și nonpolitic etc. determină în ultimă instanță efectul

comportamentului, acțiunii, relațiilor din cadrul câmpului preelectoral, electoral propriu-zis (câmpul votului) și postelectoral. Și invers, cauza componentelor câmpului electoral se regăsește în efectul câmpului politic, în capacitățile guvernării, a organelor administrației publice centrale și locale de putere de a-și realiza atribuțiile.

- *Comentați legăturile de cauză-efect între câmpul politic și câmpul electoral din Republica Moldova în perioada alegerilor parlamentare anticipate din anul 2021.*

Cât privește legăturile funcționale dintre ambele grupe de noțiuni, ele denotă starea potențialului în parte a câmpului politic și a câmpului electoral, capacitățile lor intrinsece, proprii, funcționale de a evolua și influența sistemul conexiunilor politice și nonpolitice, inclusiv social-electorale de câmp. În acest context, latura funcțională a conceptelor de câmp politic și câmp electoral are o semnificație majoră în evoluția socialului, în general, ea reflectând capacitățile politicii interne și externe de dezvoltare și transformare a societății și a statului, a relațiilor nu doar politice, ci și sociopolitice, socioeconomice, socioculturale, sociocivile, socioumane etc.

- *Cum înțelegeți capacitățile funcționale ale câmpului electoral în raport cu câmpul politic în condițiile diferitelor tipuri de alegeri (parlamentare, prezidențiale, locale) din Republica Moldova?*

Astfel, câmpul politic și câmpul electoral reprezintă spațiul fizic și social, în care evoluează sfera de promovare a politicii interne și externe, de activitate a forțelor ce dețin puterea și a opoziției, a organizațiilor politice și sociale, sfera de lansare și valorificare a potențialului electoral – ideilor, teoriilor, mesajelor, proiectelor, proceselor politice și electorale. Conform acestei definiții, conceptele de câmp politic și câmp electoral se disting printr-o serie de trăsături:

a) Impunerea ca un întreg, a ceea ce numim câmp politic și câmp electoral. Adică ambele dimensiuni, politice și electorale,

evoluează împreună ca un tot, ca un tandem, completându-se reciproc în anumite limite de timp și spațiu. Acest parcurs comun, ca un întreg, al politicului și electoralului e determinat de anumiți factori obiectivi (condițiile sociale ale țării, natura regimului politic, corelația de forțe din societate, locul și rolul statului în relațiile externe, internaționale ș.a.) și subiectivi (gradul de voință politică a guvernanților și opoziției, de voință de a depăși dezbinarea și a asigura coeziunea socială, de nivelul culturii politice, culturii comunicaționale între diferite forțe politice etc.), de corelarea optimă a acestor factori.

b) Conceptele de câmp politic și electoral pot fi percepute și evaluate la justa valoare în ipostază de dimensiuni organic conexe între fizic și social. Doar în astfel de situație putem judeca despre acest câmp ca un tot întreg, ca fenomen de ansamblu a procesului sociopolitic.

c) Manifestarea de rol inițial și primordial a componentei politice în cadrul câmpului politic și electoral. Adică, determinanta acestui câmp este mai întâi fenomenul politic, fiindcă acesta întrunește capacități ale diverselor forțe sociopolitice cu diverse necesități, inclusiv îndeosebi de natură electorală. Anume aceste forțe – partide, mișcări politice, organizații sociale, grupuri de interese, de presiune joacă un rol activ în inițierea și desfășurarea alegerilor, dar și în perioada postelectorală.

d) Transferarea de rol primar în cadrul câmpului de la componenta politică la componenta electorală în perioada alegerilor. Anume componenta electorală devine în ultimă instanță în timpul organizării și exprimării votului o expresie sintetică a gradului de maturitate socială a câmpului politic și electoral, a gradului de cultură civică a politicului, de manifestare a acestuia în limitele binelui comun, necesarului de stabilitate și bunăstare socială.

e) Privit *lato sensu*, câmpul politic și cel electoral cuprind și evoluează nu doar ca sferă politică, ci și nonpolitică, influențată de politică, care în funcție de condiții, împrejurări sociale capătă nuanță politică. În acest context, starea câmpului respectiv depinde, în cele din urmă, de capacitățile de îmbinare coerentă, rațională a interesului politic și nonpolitic.

f) Conceptele de câmp politic și electoral pot fi înțelese mai bine în funcție de capacitățile câmpului respectiv de a evolua treptat de la simplu la compus, de la general la particular și, desigur, de a acumula și valorifica treptat elementele ce-i lipsesc, de a raționaliza raporturile deterministe și interacționiste dintre elementele respective. Potențialul valoric al acestui câmp necesită o atenție permanentă față de sine, necesită măsuri concrete de modernizare a imaginii sale, a relațiilor dintre forțele de aici. Doar asigurând stabilitate și coerență în limitele sale proprii de manifestare, câmpul politic și electoral poate în ultimă instanță să asigure o corelare benefică a sa cu celelalte câmpuri: social, economic, cultural etc.

Aceste trăsături caracterizează complexitatea *de facto* a conceptelor de câmp politic și câmp electoral, polivalența lor de conținut. Trăsăturile enunțate oferă într-un fel integritate conceptelor respective, fapt determinat îndeosebi de legătura strânsă între politic și electoral, de caracterul de întrepătrundere a acestora, de intercompletare și interfuncționare a lor.

Deci, analiza conceptelor de câmp politic și electoral este condiția *sine qua non* de percepere și evaluare a componentelor lor fundamentale – politică și electorală, de corelare valorică a acestora. Totodată, conceptele respective au o semnificație aparte, bine-venită și în raport cu alte concepte similare: de câmp social, câmp economic, câmp cultural, câmp informațional, câmp al științei ș.a., fapt ce va urma o abordare a lor în alte teme ale acestui suport de curs.

2.2. Structura câmpului politic și electoral contemporan

E bine cunoscut gradul de manifestare a oricărui fenomen sociopolitic, inclusiv a câmpului politic și electoral, în funcție de starea structurii sale, adică de starea relativă de echilibru și de dinamism a elementelor sale constituente (diverselor forțe sociopolitice, relațiilor dintre ele etc.), de ceea ce formează axa pe care se ține osatura acestui câmp, de caracterul interacțiunii dintre elementele respective. Astfel, de rând cu variabila conceptuală, câmpul politic și cel electoral întrunesc încă o variabilă-cheie – pe cea structurală, care are menirea de a reflecta însușirile și capacitățile lui propriu-zise în anumite limite politico-electorale, iar de aici și coerența relațiilor sale cu alte câmpuri (spații) de natură socială.

În politică, inclusiv în dimensiunile acesteia de câmp, structura reprezintă un model de roluri relaționate sau de legături stabilite între diferite entități: clasiale, de grup, elitare, comunitare, de masă etc. În acest sens, structura cuprinde elemente relativ stabile, modelate pentru determinarea și atingerea anumitor scopuri. Structura reflectă, în opinia noastră, modul de organizare internă și de alcătuire a sistemului (câmpului), de asociere a componentelor acestuia, fiecare manifestându-se prin forma și dimensiunile sale proprii.

În științele politice, analiza structurală a câmpului politic și electoral operează cu abordări atât generale, cât și particulare. Cele generale sunt axate pe structura de ansamblu a câmpului respectiv, pe ceea ce alcătuiește întreaga lui arie de manifestare, de evoluție a întregului socium. Iar abordările particulare vizează, de obicei, analiza substructurilor în parte a componentelor de câmp, atât oficiale, cât și neoficiale. Adică, a structurilor guvernării sau opoziției, a partidelor, grupurilor de elită, organizațiilor neguvernamentale etc.

Desigur, o relevanță mai mare în cadrul câmpului o au acele structuri care se impun ca formă de materializare a relațiilor de putere, în primul rând a celei de stat. Anume astfel de structuri dispun de mecanisme speciale de extindere și includere în lumea socialului și, respectiv, de reproducere a relațiilor sociale, necesare pentru funcționarea câmpului respectiv în toată diversitatea și complexitatea lui.

Pentru a înțelege mai bine specificul structural al câmpului politic și electoral, e necesar a ține cont de pluralismul teoretico-metodologic al interpretărilor structurale contemporane, inclusiv îndeosebi de acelea ce constituie modelele teoretice de bază ale politicii, în general, și ale sistemelor politice, în particular. Astfel, în aria metodologică de cercetare a câmpului respectiv, deosebim diverse abordări (modele) de a determina structura acestuia, atât tradiționale (sistemică, structural-funcțională, instituțională), cât și relativ noi, postmoderne (analiza transnațională; constructivistă; comunicativă; spațial-organizațională; analiza poststructurală cu diferitele sale interpretări – concepția „structurației”, concepția „câmpului social și politic”, concepția „noului instituționalism”).

Cea mai răspândită abordare – sistemică, frecvent aplicată de la mijlocul sec. XX de D. Easton, G. Almond, K.W. Deutsch ș.a., vizează de obicei dimensiunile macrostructurale ale politicului, sistemului politic, în general, iar de aici și ale câmpurilor politice și electorale. În funcție de starea macrostructurii politice se manifestă însuși mecanismul funcțional al sistemului (câmpului – V.S.) în cauză, care în viziunea lui D. Easton cuprinde fazele:

- de intrare (*input*) în sistem (în câmp – V.S.), adică impactul mediului social în formă de revendicări și necesități ale cetățenilor;
- de conversiune, adică de schimbare în sistem ca reflecție a reacției sistemului (câmpului – V.S.) la cerințele sociale;

- de ieșire (*output*) din sistem (câmp – V.S.) în formă de decizii ale acestuia și de realizare a lor în practică;
- de legătură inversă (*feedback loop*) în formă de reacție a mediului față de decizii și de orientare a acestuia din nou spre sistem (câmp – V.S.).

Desigur, numai o structură bine organizată, încheată și stabilă valoric a câmpului politic și electoral poate să asigure optimizarea raporturilor dintre fazele sus-menționate. Și, desigur, să ofere câmpului un caracter deschis, receptiv la impulsurile mediului social, condiții adecvate de adaptare la timp în acest mediu, și ce e deosebit de important pentru politicul în dimensiuni de câmp, să reacționeze la timp la posibilele încălcări ale echilibrului său cu mediul în cauză.

Adepții actuali ai abordării sistemice deseori folosesc categoria de spațiu (câmp) la cercetarea politicii mondiale, ordinii internaționale, sistemului relațiilor internaționale, proceselor globalizării. În acest sens, spațiul (câmpul) politic se impune ca o anumită arenă în care sunt concentrate anumite forțe. Iar de aici analiza sistemică a câmpului presupune a cunoaște cum aceste forțe sunt repartizate și organizate, cum în plan funcțional ele sunt diferențiate în cadrul câmpului. Dar presupune și reflecții privind caracterul anarhic sau, dimpotrivă, ierarhic al structurii unui spațiu (câmp) politic concret.

O altă abordare sau un alt model de interpretare a structurii politice, inclusiv a celei de câmp, este cea structural-funcțională, valorificat îndeosebi de G. Almond de la mijlocul sec. XX. Modelul respectiv are ceva comun cu cel al lui D. Easton, fiind axat pe macrostructura politică. Însă G. Almond a mers mai departe în cercetarea sistemului, îmbinând macrostructura cu microstructurile acestuia, fapt ce i-a permis să identifice specificul interacțiunii structurale a sistemului la ambele niveluri ale sale.

În viziunea noastră, modelul almondian poate fi adaptat astăzi la specificul câmpului politic și electoral actual, doar că necesită a ține cont de realitățile inovaționale, adică de a îmbina tradiția almondiană cu inovația poststructurală a societății postindustriale, informaționale. Astfel, ca și în cazul macrostructurii sistemului abordat de Almond, în macrostructura câmpului actual se manifestă diverse microstructuri, centrate pe activitatea instituțiilor politice în parte – partidelor, mișcărilor, asociațiilor de grup și chiar indivizilor. În acest model, Almond evidențiază trei blocuri politice – procesual, de sistem și de conducere, care unesc funcțiile macrosistemice cu cele ale elementelor microstructurale. Aici sunt stabilite patru funcții de *input* (socializarea politică și recrutarea; articularea intereselor; agregarea intereselor; comunicația politică) și trei funcții de *output* (elaborarea normelor politice; aplicarea normelor; controlul asupra respectării normelor), care considerăm că pot fi aplicate și în dimensiunile câmpului politic și electoral.

Funcțiile de *input* în cadrul sistemului (câmpului) le realizează structurile nonstatale – partide, mișcări politice, grupuri de presiune, presa independentă etc. Iar cele de *output* sunt prerogativa macrostructurii la nivel de Legislativ, Executiv, organe judiciare. Acestea sunt funcții de conducere și au drept scop reglementarea resurselor sociale și efectuarea prin anumite schimbări a unei influențe active inverse a câmpului asupra microstructurilor mediului social.

Totuși, modelul lui G. Almond și cel al lui D. Easton reflectă mai mult situații reale în democrațiile avansate, adică corespund mai mult sistemelor și, respectiv, câmpurilor politice de tip american și vest-european care se disting prin mecanisme democratice relativ stabile de funcționare și dezvoltare. Cât privește structurile politice ale sistemelor și câmpurilor de tip tranzițional, îndeosebi din spațiul postcomunist de natură ex-sovietică (excepție Republicile Baltice), ele nu se înscriu întru totul în tradiționalele modele almondian și

eastonian, fiindcă nu dispun de capacități reale să asigure realizarea funcțiilor de *input și output* în sistemele și câmpurile respective. Mai mult, activitatea unor instituții și grupuri microstructurale ale societății în tranziție are parțial un caracter disfuncțional, adică contravine într-o măsură mai mare sau mai mică (în diferite țări ale spațiului postsovietic) obiectivelor democratizării, fie la capitolul socializării, articulării sau agregării intereselor sau al elaborării și implementării normelor și deciziilor politice. Totodată, tranziția postcomunistă are discordanțe serioase între macrostructura și microstructurile câmpului politic și electoral. Aceste discordanțe reflectă ciocniri între diferite ramuri, instanțe ale puterii privind natura și direcțiile reformelor socioeconomice, politice, electorale etc.

Regândirea realităților politice și electorale ale tranziției necesită lansarea de noi concepții, noi interpretări (poststructurale) ale structurii de câmp politic și electoral, care să corespundă cerințelor timpului. În acest context, în ultimele decenii ale sec. XX-primele două decenii ale sec. XXI, o răspândire largă a căpătat concepția „structurației”, elaborată de sociologul englez A. Giddens. Savantul, în lucrările sale *Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration* (1984) și *The Nation-State and Violence* (1985) evidențiază structura puterii publice și a instituțiilor politice, considerând că sistemele sociale și politice (în viziunea noastră, la fel și câmpurile sociopolitice și electorale – V.S.) există realmente numai în procesul structurării lor, când prin intermediul unor norme, reguli și resurse are loc reproducerea activității politice în anumite limite de spațiu și timp. În acest caz, sistemul și structura politică (la fel și cea electorală – V.S.), pe de o parte, și participanții la politică, pe de altă parte, se află într-o anumită reciprocitate, se construiesc unii pe alții în procesul practicii sociale și electorale. Concepția respectivă are, în opinia noastră, o viză directă asupra câmpului politic și electoral, căci structura acestuia este o reflecție a interacțiunii diferitelor

comunități sociale, forțe electorale cu instituțiile politice – partide, mișcări etc. Adică, aceleași comunități sociale (grupuri, pătri, categorii sociale, profesionale etc.) susțin relații în baza intereselor formulate și exprimate de diverse partide, mișcări politice. Acestea, la rândul lor, există și funcționează având o anumită bază socială. Astfel, structurarea socială și instituționalizarea politică, luate împreună, formează macrostructura câmpului politic și electoral, cu interacțiuni permanente în cadrul procesului politic și electoral ale diferitelor microstructuri, prin anumite norme, reguli, resurse.

Un loc aparte în aria interpretărilor poststructurale revine concepției „câmpului social și politic”, elaborată de P. Bourdieu. Noțiunile de bază în teoria sa poststructurală sunt: spațiu fizic, spațiu social, câmp politic, capital economic, capital politic, capital cultural, habitus, violență simbolică. Societatea, în viziunea lui P. Bourdieu, este o totalitate de relații care formează diferite câmpuri cu tipul lor specific de putere. Habitus, la rândul său, este un ansamblu de scheme integrative ale diferitelor câmpuri, un sistem de orientări colective și individuale de lungă durată, ce funcționează ca matrițe de percepție și elaborare a scopurilor, de soluționare a anumitor sarcini. Totodată, habitus, prin intermediul structurării percepției, gândirii și comportamentului, reproduce anumite norme, reguli socioculturale, stiluri de viață ale diferitelor grupuri sociale. Acestea se deosebesc între ele după poziția în sistemul relațiilor economice, după stilurile particulare de viață. Diferențierea de poziții sociale și de stiluri de viață sunt determinanta luptei pentru putere în cadrul câmpului. Confruntarea duce la apariția unui ansamblu de câmpuri ale puterii, în cadrul cărora grupul dominant, deținând capitalul economic, politic și cultural al societății, tinde să folosească câmpul general al puterii în interesele proprii. Astfel, Puterea își realizează sarcinile sale prin intermediul „violentei simbolice”, adică nu atât în baza violentei directe, cât a legitimității, a recunoașterii ei.

Câmpul macropolitic la nivel de structură a societății, după P.Bourdieu, este nu altceva decât o totalitate de câmpuri sociale ale agenților în parte, care se disting prin pozițiile lor sociale, spațiale și instituționale specifice, prin volumul și calitatea capitalurilor ce le dețin. Din analiza lui P.Bourdieu, rezultă că macrostructura câmpului politic poate fi comparată cu o piață socială unde există cerere și ofertă la mărfurile politice, unde are loc procesul de producere și realizare a acestor mărfuri. În acest context, macropolitica este un câmp dinamic, cu o structură aflată în permanentă construcție și reconstrucție, cu concursul diferiților agenți sociali și politici, aceștia fiind cu poziții și capitaluri diferite unul față de altul în cadrul câmpului respectiv.

În cadrul interpretărilor poststructurale ale câmpului politic și electoral se înscrie, de asemenea, concepția „noului instituționalism”. Ea apare în anii 70 ai sec. XX ca reacție la interpretările tradiționale de până atunci – behavioristă, funcțional-structurală și utilitară. În concepția respectivă, se pune accentul mai ales pe factorii organizaționali, simbolici și procedurali ai vieții politice, pe rolul lor în menținerea funcționalității instituțiilor statale și în eficientizarea mecanismului decizional. Odată cu aceasta, reprezentanții „noului instituționalism”, în comparație cu adepții vechiului instituționalism, abordează instituțiile politice într-o manieră mai extinsă, prin prisma interacțiunii normelor și regulilor formale și neformale ale jocului politic. Pe ei îi preocupă structurarea politicului cu privire la capacitățile întregului bloc de instituții, nu doar statale, ci și societale. Pornind de aici, „noul instituționalism”, în opinia cercetătorilor K. Thelen și S. Steinmo, cuprinde diverse aspecte ale factorului instituțional: regulile luptei electorale, structura sistemelor partinice, relațiile dintre organele de stat, organizarea sindicatelor și altor actori, ceea ce se deosebește mult de instituționalismul tradițional, ca teorie și practică instituțională.

Semnificația concepției „noului instituționalism” în raport cu studiul câmpului politic și electoral constă, mai întâi, în posibilitățile sale reale de influență asupra întregii structuri a acestui câmp, inclusiv a aceleia ce se referă la condițiile complexe și contradictorii ale tranziției postcomuniste. În acest sens, menționăm că societățile tranzitorii există prin raporturi deosebite între normele, regulile oficiale și neoficiale ale jocului politic, care produc corective serioase în procesele democratice. „Noul instituționalism” ne oferă posibilități de a pătrunde în specificul structural al câmpului politic și electoral nu doar din punct de vedere oficial-normativ, ci și al unor noi forme, norme și reguli neoficiale, inclusiv corporativ-birocratice. Răspândirea frecventă a acestora din urmă spre noi microstructuri ale câmpului și spre macrostructura lui poate modifica substanțial caracterul și direcțiile relațiilor dintre agenții politici și electorali.

Un alt model poststructural, care poate fi aplicat în studiul câmpului politic și electoral este cel comunicațional. Acesta este apropiat de ideile lui P. Bourdieu despre spațiul social. Modelul respectiv se bazează pe abordarea structurii câmpului (spațiului) prin prisma semnificației primordiale a deosebirilor sociale (ele formează distanțele sociale) și nu pe cele teritoriale în localizarea acțiunilor politice (și electorale – V.S.) din societate. În această ordine de idei, cercetătoarea din Federația Rusă G. Puskariova consideră că spațiul politic fixează distanțele și deosebirile în domeniul formării, funcționării și dezvoltării relațiilor politice de putere, adică cuprinde nu întreaga diversitate de deosebiri sociale, ci pe acelea care sunt legate de politică drept sistem aparte al interacțiunilor și interdependențelor din societate. Atare spațiu are un caracter intersubiectiv, fiindcă „există în conștiința oamenilor, care au însușit în mersul socializării normele și regulile comportamentului politic, modalitățile de reconstrucție mentală a relațiilor de putere, interpretarea ierarhică a societății și capacitatea de a percepe adecvat

așteptările altor oameni, fapt ce exprimă cerințele de a respecta distanțele sociale în comunicare”. Atare opinie, bazată pe factorul comunicațional, vizează nemijlocit complexitatea structurii câmpului politic și electoral al societății în tranziție spre democrație.

O posibilitate aparte pentru a înțelege astăzi mai bine oportunitatea raționalizării structurale a câmpului politic și electoral de tip tranzitoriu o oferă modelul constructivismului social. Adepții acestuia apelează la noțiunea de spațiu (câmp), inclusiv la dimensiunile ei structurale, manifestând îndeosebi interes față de personalitate, de problema identității în societate. Ei consideră că spațiul, ca factor social, se formează prin valorificarea mai multor procese: realizarea modelelor de schimb valoric în viața socială, a mecanismelor de edificare a societății civile, a modelelor solidarismului social în relațiile sociale *lato sensu*. În acest context, sentimentul identității este factorul-cheie al constructivismului social ce este bazat pe procesele enunțate și, totodată, atare sentiment, la rândul său, consolidează atașamentul social și teritorial al acestor procese. În opinia noastră, a construi identitatea individuală sau colectivă în societate înseamnă a manifesta real atitudinea care se înscrie adecvat în aria solidarismului social, înseamnă a construi concomitent și identitatea „altuia”/„altora” pe calea creării imaginii lui/lor, fie pozitivă sau negativă. Pornind de aici, sunt necesare eforturi serioase atât la capitolul căutării identității, cât și al valorificării capacităților solidarismului social, inclusiv îndeosebi în societatea în tranziție a spațiului postsovietic.

Modelul constructivismului are un anumit câmp de manifestare și în relațiile internaționale, cu o tentă socială deosebită a acestor relații. În acest sens, cercetătorul american în domeniul respectiv Alexander Wendt este acela care a aplicat modelul constructivismului la sistemul internațional. El opinează că sistemul în cauză (la fel și câmpul politic internațional – V.S.) „se creează, se reproduce și se

transformă doar prin prisma colaborării constructive a anumitor agenți (actori), care dețin pârghiile necesare de a promova politica internațională”. Atare politică, de asemenea, necesită a fi susținută prin valorificarea mecanismelor solidarismului social – regional, internațional.

O influență evidentă asupra structurării câmpului politic și electoral îl are modelul transnațional. Acesta a apărut în anii 70 ai secolului XX și se folosește în studiul diverselor fenomene sociale, direcții de activitate, interacțiuni și interdependențe transnaționale atât la nivelul național, cât și internațional al câmpurilor politice. Actorii care influențează direct, dar și indirect, structura acestor câmpuri sunt nu numai și nu atât statele în parte, cât participanții nonstatali ai politicii – corporațiile transnaționale, organizațiile internaționale, organizațiile nonstatale naționale, mass-media, comunitățile transnaționale ș.a.

Modelul respectiv poate fi aplicat la cercetarea câmpului politic și electoral prin intermediul corelării acestuia cu fenomenele globalizării, migrației internaționale, urbanizării ș.a. De exemplu, sociologul și economistul olandez-american Saskia Sassen cercetând globalizarea, migrațiile internaționale și orașele globale, ca centre de concentrare a rețelelor internaționale, folosește noțiunea „transnaționalism” pentru a accentua dimensiunea spațială și proporțiile legăturilor și interdependențelor economice, sociale, politice și de altă natură în afara granițelor naționale, adică în condițiile globalizării.

În ultimii ani, a devenit frecvent utilizată noțiunea „transnaționalism” în studiul migrațiilor transnaționale. În acest domeniu se pune în discuție sintagma „spații sociale transnaționale”, care reflectă multiple legături relativ stabile, de durată, extinse în afara granițelor statelor suverane.

Această sintagmă vizează evident elementele structurale ale câmpului politic și electoral, tendințele evolutive ale acestora. Pornind de la logica transnaționaliștilor, dar și de la realitățile spațial-statale existente, statele sunt un actor important al câmpului respectiv, însă creșterea interdependențelor economice și politice pe arena internațională a redus considerabil capacitățile statelor de a controla și promova pe deplin destinul lor personal în cadrul acestui câmp, îndeosebi în societățile tranzitorii spre democrație. Procesele globalizării duc la creșterea rolului instituțiilor nonstatale internaționale în evoluția structurii de câmp politic și electoral, în modernizarea acestuia (iar în unele state cu tranziții târăgănate globalizarea are consecințe preponderent negative asupra câmpului politic) pe calea colaborării acestor instituții cu statele suverane.

Modelele sus-menționate de structurare a câmpului politic și electoral, deși se deosebesc între ele ca conținut, au unele puncte de tangență, ce rezidă în special în atitudinea lor critică față de tradiționalele interpretări ale sistemului politic și, respectiv, ale câmpurilor acestui sistem.

Interpretările poststructurale, bazate pe modelele respective, dispun de un bogat potențial metodologic pentru a investiga structura câmpului politic și electoral. Ele permit a percepe structura acestui câmp în toate dimensiunile de manifestare a elementelor sale, atât statice, cât și dinamice..

Totodată, interpretările poststructurale nu trebuie privite într-o manieră izolată în raport cu modelele tradiționale de abordare a câmpului politic și electoral. Aceasta se referă la toate tipurile de câmp atât democratic avansate, cu democrații consolidate, cât și a celor în tranziție spre democrație, inclusiv cu deficit de stabilitate structurală. Doar o îmbinare rațională a modelelor relativ noi, poststructurale cu cele tradiționale, poate să ne dea răspuns la multiple probleme ce țin de continuitatea valorică, de riscurile și vulnerabilitățile ce apar în

evoluția structurală a câmpului politic și electoral. Tangențele, legăturile dintre tradițional și ceea ce este relativ nou în abordarea câmpului respectiv ne permit să specificăm în cadrul structural al câmpului politic și electoral următoarele elemente:

- *Dimensiunea materială*, teritorială a câmpului politic și electoral. Acest element structural constituie în felul său geometria, fizicul spațiului (câmpului) politic și electoral în care se localizează poziționarea întregii vieți sociopolitice – activitatea instituțiilor politice și sociale, relațiile sociopolitice, alegerile și rezultatul procesului electoral, normele, regulile de reglementare a dimensiunii respective.

În opinia lui P. Bourdieu, spațiul fizic este locul, *topos*, ocupat de anumiți agenți, sunt mărimile locului respectiv. Spațiul fizic, consideră savantul, este proiecția spațiului social, este structura socială în stare obiectivată, este obiectivarea și naturalizarea relațiilor sociale din trecut și din prezent. Dacă spațiul social e determinat de pozițiile lui ce se exclud reciproc, adică ce se deosebesc ca loc și distanță socială a agenților, atunci spațiul fizic e compus din părțile sale exterioare ce există ca atare pentru a fi însușite și populate de agenți. Spațiul fizic se deosebește de la țară la țară, de la regiune la regiune, îndeosebi după criteriul repartiției bunurilor și serviciilor. Adică, sunt spații cu un grad înalt de concentrare a acestora, și invers, cu deficit de asigurare socială.

- *Ce exemple cunoașteți de spații fizice avansate și înapoiate în unele țări ex-sovietice? Care sunt cauzele principale ale deosebirilor dintre diferite spații fizice?*

Dimensiunea teritorială a câmpului politic și electoral depinde de granițele teritoriale ale statului, iar acestea sunt determinate de acordurile dintre state, acordurile regionale, internaționale, adică de capacitățile relaționale interstatale. Practica spațial-teritorială contemporană demonstrează situații diferite de determinare a fizicului statal. Sunt state cu teritorii strict determinate, stabile din punct de

vedere obiectiv, ca poziție a locului ocupat. Însă sunt și state cu deficit de obiectivare teritorială, de integritate structural-teritorială, cu teritorii necontrolate oficial de stat, cu enclave teritoriale.

Desigur, starea fizicului statal, ca factor obiectiv evoluează, nu este oferită odată pentru totdeauna într-o formă gata. Aceasta depinde de componenta activă a câmpului – cea subiectivă, întrunită în cadrul spațiului social, care poate să transforme fizicul statal, să-l impulsioneze ca valoare obiectivă.

- *Cum apreciați dimensiunea material-structurală de câmp în cazul Republicii Moldova?*

- *Ce factori condiționează problema teritorială a statului Republica Moldova?*

- *Dimensiunea funcțională a câmpului politic și electoral, adică acesta reflectă limitele de comportament și acțiune ale agenților politici și electorali, capacitățile lor funcționale, relaționale, comunicative de a evolua și a pune în valoare dimensiunea materială de câmp. Altfel spus, funcțional-structuralul de câmp reflectă limitele influenței politice *lato sensu*, zonele de răspândire și manifestare a puterii, de încredere în lideri, în partide, mișcări, zonele de autoritate a instituțiilor politice atât în timpul votului, cât și în perioada preelectorală și postelectorală.*

Dimensiunea funcțională întruchipează în sine întregul *universum* social al agenților care se manifestă într-o formă complexă, inclusiv nelineară de spațiu (câmp) multi-ritmic. Acesta, în opinia lui P. Bourdieu, e construit după principiile diferențierii și repartiției bunurilor și, respectiv, e format din întregul ansamblu de însușiri funcționale. Însușiri considerate pe drept cuvânt de către Bourdieu capabile să dea posesorilor forță și puterea de a cârmui în acest *universum*. Însă în atare *universum* are poziția sa aparte și opoziția, care e în stare să influențeze substanțial și chiar să modifice mersul evoluției structurale a câmpului politic și electoral.

Astfel, dimensiunea funcțională a spațiului social reflectă însușiri contradictorii (adesea care se exclud reciproc) ale agenților sau grupurilor de agenți ce condiționează poziția lor specifică în cadrul câmpului politic și electoral și, ce e foarte important, în relațiile de putere ale acestuia care se răspândesc asupra tuturor câmpurilor din societate.

O nișă deosebită a dimensiunii funcționale revine factorului electoral, care poate să contribuie la democratizarea și modernizarea structurii câmpului politic și electoral, la inițierea și acumularea de noi capacități întru stabilizarea și evoluția structurală a acestuia. Ne referim la modernizarea sistemului și procesului electoral, la diferitele tipuri de alegeri – prezidențiale, parlamentare, locale, care, luate în ansamblu, pot deveni condiția-cheie de impact benefic a dimensiunii funcționale asupra celei materiale de câmp.

- *În ce constă specificul dimensiunii funcțional-structurale de câmp în țările de tipul Republicii Moldova?*

- *Cum înțelegeți legătura dimensiunii funcționale cu cea fizică a câmpului politic și electoral în procesul de influență a acestuia asupra altor câmpuri de natură socială din Republica Moldova?*

- *Intensitatea, dinamismul și consistența de conținut a câmpului politic și electoral, ca element-cheie al structurii acestuia, de care depind capacitățile lui evolutive, de durată în spațiul fizic și social. În funcție de condițiile obiective (în special, capacitățile spațiului fizic) și subiective (capacitățile spațiului social), acest element structural are un grad diferit, de la țară la țară, de dinamism, intensitate, tărie, dar și de soliditate sociopolitică și electorală, rezistență la riscuri, la evenimentele așteptate și neașteptate din aria impactului atât determinist, cât și indeterminist, sinergetic. Adică, conform condițiilor respective, structura câmpului politic și electoral e diferită ca saturație, ca energetică, iar de aici și ca stabilitate și influență valorică.*

Atare situație structurală de câmp rezultă din două grupe de factori:

a) interni, legați de capacitățile proprii ale câmpului politic și electoral, de gradul de pregătire și profesionalism al agenților săi, de vocația acestora ș.a. În acest sens, P. Bourdieu remarcă în calitate de elemente importante ale câmpului politic, inclusiv a structurii de câmp, o serie de factori: profesionalismul agenților (în acest câmp există monopolul profesioniștilor), competența lor, jocul dublu al agenților (în limbajul politologic actual jocul dublu sunt aceleași standarde duble, iar în cazul tranziției postcomuniste chiar și standarde triple – V.S.), sistemul de abateri al agenților de câmp, lozincile și ideile de forță, creditul de încredere și convingerea, tipurile de capital politic și instituționalizarea lui, capacitățile aparatului. Acești factori, pentru o mai bună punere a lor în valoare, după noi, necesită o atenție permanentă față de nevoile și interesele câmpului politic și electoral, un comportament rațional al agenților, responsabilitate și voință din partea acestora. Adică, un grad de intensitate și saturație adecvată a structurii câmpului respectiv presupune mai întâi a pune în valoare resursele proprii ale acestuia;

b) externi, ce se manifestă din afara câmpului politic și electoral. Aceștia sunt factori de mediu, legați de impactul altor tipuri de câmp: social, economic, cultural, informațional, științific, regional, internațional etc., care au specificul lor aparte de influență asupra necesităților câmpului politic și electoral la capitolul intensitate și consistență. Desigur, semnificația acestor factori pentru intensitatea și saturația structurală a câmpului politic și electoral crește odată cu folosirea rațională de către agenți a ceea ce oferă mediul, cu îmbinarea rațională a factorilor interni și externi. Or, determinanta gradului adecvat de intensitate și saturație (pentru a nu admite deficit sau supraindensitate și saturație) sunt în ultimă instanță factorii interni, capacitățile lor de interacțiune cu mediul.

- *Cum apreciați gradul de dinamism, intensitate și saturație structurală a câmpului politic și electoral din Republica Moldova?*

- *Mizele de joc și interesele agenților aflați în cadrul câmpului politic și electoral. În ultimă instanță, aceste mize, ca obiective-cheie ale agenților de câmp, fie că păstrează, diversifică, consolidează structura, fie că o erodează, o slăbesc și chiar o distrug pe parcursul jocului politic și electoral. Aceasta depinde de faptul cum agenții țin cont de regulile generale de joc (obligatorii pentru toți cei care ajung și se manifestă în câmpul respectiv), cum le respectă în vederea asigurării procesului de stabilitate structural-politică și electorală.*

Un rol decisiv în evoluția capacităților structurale de câmp ale agenților politici și electorali revine, în cele din urmă, intereselor lor, ca mobil al acțiunilor și relațiilor sociopolitice pe parcursul jocului politic. O structură de câmp bine pusă la punct e posibilă, atunci când apare și se asigură consensul de interese ale jucătorilor electorali. Pe prim-plan aici se impune interesul național, care vizează capacitățile întregii structuri a câmpului politic și electoral.

- *Cum apreciați mizele și regulile de joc, dar și interesele agenților în câmpul electoral al Republicii Moldova?*

- *Resursele și capitalurile câmpului politic și electoral, cărora le revine o semnificație majoră, chiar hotărâtoare ca izvor de alimentare și transformare, dar și de consolidare a structurii câmpului respectiv, în special câmpului puterii. Deținătorii diferitelor genuri de resurse și capitaluri nu doar luptă pentru a veni la putere, ci și pentru menținerea sau schimbarea acesteia. În atare context, în cadrul câmpului de putere sunt puse în uz mai multe tipuri de capitaluri:*
a) capital coercitiv, de constrângere; b) capital economic, cu diversele sale subtipuri (de ex., financiar), ce determină capacitățile structurale bazice de câmp ale puterii; c) capital social, prezent prin susținerea puterii de către diferitele categorii sociale, demografice; d) capital cultural, axat pe capacitățile puterii de a acumula gradul

necesar de cultură politică; e) capital informațional, necesar în special pentru actualizarea continuă a mijloacelor și metodelor de realizare a puterii; f) capital științific, strict necesar factorului de putere pentru modernizarea politicii științifice; h) capital simbolic, ce ține de prestigiu, reputație în domeniul puterii etc. În funcție de capacități, aceste și alte genuri de capitaluri și resurse alimentează în mod diferit evoluția structurală a câmpului politic și electoral, stabilitatea lui. Problema principală însă constă în corelarea coerentă, rațională a diferitelor genuri de capitaluri, în concordanțele și discordanțele de capitaluri. Adică, structura de câmp adesea poate fi instabilă nu numai din cauza deficitului de capitaluri și resurse, ci și a discordanței manifeste dintre capitaluri: între cel economic și social, economic și cultural, social și informațional, social și științific etc. Astfel de discordanțe sunt determinate mai mult de influențe politice.

- *Cum evaluați capacitățile agenților politici și electorali din Republica Moldova de a utiliza și corela resursele și capitalurile existente ale câmpului electoral?*

- Ideile și valorile câmpului politic și electoral, ca element sintetic, generalizator al structurii de câmp. În acest context, profesorul din Federația Rusă Serghei Egorov în publicația sa *Spațiul politic: text de lecții* propune de a renunța la abordarea spațiului politic prin prisma legității liniare (în viziunea sa, atare abordare nu are suficientă pondere de a identifica adecvat poziția complexă a diverșilor actori și agenți politici și electorali) și de a apela la legitatea tridimensională. Adică, de a grupa toate ideile politice mai importante din cadrul structural al spațiului respectiv în jurul a *trei axe valorice*: Acestea, în opinia cercetătorului, sunt:

1. *Axa valorilor necondiționate* – personalitatea-societatea-statul, – cu trei idei politice la activ: ideea nr.1 – liberalismul, ce vizează personalitatea; ideea nr.2 – comunismul, ce se referă la stat; ideea nr. 3 – socialismul (*socialis*), axată pe societate. Conform

cercetătorului, la un capăt al acestei axe se află personalitatea, omul ca valoare supremă, centru al universului pentru care totul există și funcționează, iar la celălalt capăt e situat statul, care supune totul, a cărui dispoziții sunt legale și obligatorii pentru toți agenții, inclusiv pentru personalitate. Iar ideea nr.3 declară societatea valoare supremă, aflată în centrul axei respective.

- *Cum înțelegeți, din punct de vedere istoric, rostul, evoluția acestor trei idei în contextul relației valorice dintre personalitate, societate și stat în diferite spații politice?*

2. *Axa izvoarelor dreptului*, care se bazează pe două idei politice: ideea nr.4 – democrația, care consideră cetățenii izvorul puterii de stat și, respectiv, ei sunt în drept de a conduce cu statul; ideea nr. 5 – despotismul, axată pe realizarea puterii de stat de unul singur. Variantele despotismului sunt monarhia, dictatura, tirania.

- *Cum înțelegem specificul acestora?*

3. *Axa utilizării dreptului*, se manifestă prin două idei politice: ideea nr.6 – exclusivismul, excepționalitatea, care operează cu persoane de categoria I și de alte categorii, adică cu oameni privilegiați, cărora le aparțin toate drepturile în axa întâi și a doua, pe de o parte, și oameni lipsiți de drepturi; ideea nr.7 – reflectă echitatea, când toți agenții, toate persoanele din cadrul câmpului politic și electoral au aceleași drepturi, se bucură de aceleași posibilități de manifestare sociopolitică.

Încercând să situăm și să analizăm comportamentul și relațiile actorilor, agenților politici și electorali în cele trei axe structural-valorice de câmp, putem determina cine dintre ei pot fi aliați, parteneri și cine adversari. Cu toate acestea, câmpul politic și electoral cunoaște nu puține abateri de la firesc, de la așteptări, când partenerul în fond devine adversar, sau acesta, la rândul său, se transformă artificial în partener. Sunt și alte devieri relaționale, în special în condițiile tranziției, de exemplu, când agenții de dreapta

uneori mimează politică de stânga sau cei de stânga – politică de dreapta, fapt ce necesită abordări și evaluări neordinare ale structurii de câmp.

Credem că aici este oportună abordarea structural-nelineară a câmpului politic și electoral.

- *Adaptați axele valorice enunțate la câmpul electoral actual, inclusiv pe cât se poate la cel în tranziție din Republica Moldova.*

2.3. Dimensiuni de rol ale câmpului politic și electoral în sistemul general al câmpului social

Pornind de la potențialul structural-valoric al câmpului politic și electoral, de la locul și poziția lui în societate, acest câmp îndeplinește o serie de funcții care reflectă rolul său aparte în sistemul social *lato sensu*. Atare rol e condiționat de mai mulți factori, între care deosebim:

Unu, în sistemul social general de câmp, rolul câmpului politic și electoral rezultă din însăși însușirea fizică și funcțională a acestuia, care, în viziunea noastră, „oferă actorului politic de diferite niveluri condiții adecvate pentru a lua și a realiza decizii, a implementa și a promova interese, scopuri, voințe, imagini ce vizează viața socială în ansamblu și elementele sale constitutive în parte, anumite moduri de viață și activitate, mentalitatea și comportamentul în societate, gradul de cultură politică etc. În acest context, câmpul politic și electoral este nucleul câmpului social, fiindcă în aria sa de manifestare, prin anumite influențe, e concentrată aproape întreaga masă valorică a socialului, sunt puse în funcție instituțiile, organizațiile, comportamentele, relațiile, normele sociopolitice. În cadrul câmpului politic și electoral se află și sunt puse în uz pârgurile puterii, care influențează într-un fel sau altul transformările din toate celelalte

câmpuri de sorgintă socială, transformări atât de natură cantitativă, cât și calitativă. În acest sens, puterea, indiferent de factorul geografic, material, teritorial al statului, poate dispune de capacități care să compenseze lipsurile de natură fizică. Însă, sunt nu puține cazuri când câmpul puterii este relativ slab, instabil, fapt ce se răsfrânge negativ asupra altor câmpuri.

- *Cum această afirmație își găsește expresie în influențele câmpului politic și electoral din Republica Moldova?*

- *Doi*, câmpul politic și electoral este câmp al multiplelor forțe, iar de aici și al luptei concurențiale, îndreptată spre conservarea de durată sau spre transformarea acestui câmp.

Relațiile de putere între diverse forțe, de obicei, sunt determinate de pozițiile lor active sau relativ pasive în celelalte câmpuri: economic sau informațional, social sau cultural, științific sau practic, de implementare etc. Desigur, relațiile în cauză, în diferite spații, pot avea capacități diferite de ordin politic și nonpolitic. În acest sens, pentru a fi asigurată stabilitatea dintre câmpul politic și electoral și alte câmpuri, e necesar a se ajunge la un echilibru relativ de forțe sociopolitice, la un consens între diferite câmpuri.

- *E posibil oare un astfel de echilibru și de consens în condițiile Republicii Moldova? Care sunt modalitățile și căile de atingere a lor?*

- *Trei*, câmpul politic și electoral în raport cu alte câmpuri are cel mai înalt grad de instituționalizare a intereselor sociopolitice ale forțelor care activează în cadrul său. Aceasta înseamnă că el are posibilități mai mari de organizare și reglementare a vieții sociale, de orientare valorică a agenților economici, sociali, culturali etc. în situații concret determinate. În acest context, câmpul politic este, după cum menționează P.Bourdieu, „câmp de monopol al profesioniștilor” (considerăm că și de monopol asupra producerii și repartiției mărfurilor politice și electorale – V.S.). Totodată, e important nu doar gradul de profesionalism al agenților de câmp

politic, ci și de vocație a acestora, pentru a face față renumitului enunț folosit de Max Weber în denumirea lucrării sale *Politica, o vocație și o profesie*.

- *Ce înseamnă monopol al profesioniștilor și monopol asupra producerii și repartiției mărfurilor politice și electorale în condițiile Republicii Moldova? Cum înțelegeți legătura dintre ambele tipuri de monopolism din cadrul câmpului politic și electoral actual?*

- *În ce măsură câmpul politic și electoral din Republica Moldova întrunește calificativele de vocație și de profesie?*

Patru, câmpul politic și electoral are capacități nu numai de extindere a influenței sale asupra altor câmpuri sociale, ci și de includere în specificul lor de manifestare, iar de aici, de îmbinare cu ele, și în caz de necesitate, de preluare și aplicare valorică din ele. În alte cazuri (în regimul totalitar/autoritar, dar și în cel în tranziție trăgănată spre democrație, cu abateri substanțiale de la obiectivele-țintă), câmpul politic nivelează necesitățile altor câmpuri, le lipsește pe acestea de autonomie, dictându-le regulile de joc.

În condițiile îmbinării câmpului politic și electoral cu alte câmpuri, în particular cu cel economic, este semnificativă aplicarea instrumentarului economic la cercetarea, dar și la dezvoltarea politicului și electoralului. Un astfel de instrumentar este marketingul, care, în opinia lui Alexandru Solcan, capătă nuanță politică „cu o pronunțată finalitate aplicativă”. Fenomenului marketing politic îi revine un rol-cheie pentru câmpul politic și electoral, fiindcă în centrul acestui fenomen se află conceptul de piață politică, acesta devenind unul motivațional și indispensabil în evoluția necesităților și intereselor câmpului respectiv. Totodată, capacitățile funcționale ale câmpului în cauză le regăsim în influența lui activă inversă asupra pieței politice, a raportului dintre cerere și ofertă, și nu doar în sfera politică, ci și în cea socială în sens larg.

Adică, câmpul politic și electoral devine locul de valorificare a pieței politice, de producere, repartitie și consum a mărfurilor politice.

- *Cum apreciați capacitățile marketingului politic, în particular a pieței politice, din cadrul câmpului politic și electoral din Republica Moldova? Care sunt perspectivele pieței respective în dezvoltarea și consolidarea câmpului politic și electoral al țării noastre?*

Cinci, câmpul politic și electoral, prin intermediul agenților săi, este în felul său un mediator al relațiilor dintre câmpul puterii și câmpul culturii, câmpul puterii și câmpul științei etc. Aceste relații au o importanță crucială atât pentru câmpul mediator, cât și pentru alte câmpuri sociale, deoarece cultura, știința sunt fenomene de prim ordin, de evaluare generalizatoare a întregului social, reflectând gradul de progres și maturitate valorică a oricărei națiuni. În acest context, este semnificativă viziunea lui P. Bourdieu asupra relației dintre politică și cultură expusă în articolul său științific „Câmpul literaturii” (în „Новое литературное обозрение”, №45, 2000). Savantul socoate câmpul literaturii, la fel ca și cel politic, un câmp de forțe, care au anumite poziții, precum și de luptă concurențială între aceste forțe întru conservarea sau transformarea acestui câmp. Astfel de situație a câmpului literaturii Bourdieu o deduce din relațiile de impact al câmpului puterii, care se regăsesc și în câmpul culturii. De asemenea, merită atenție raportul dintre câmpul politic și electoral, pe de o parte, și câmpul științei, pe de altă parte. Același P. Bourdieu în lucrarea sa *Câmpul științei* (în „Альманах российско-французского центра социологии и философии Института социологии Российской Академии наук”, 2002) remarcă, în special, posibilitățile de impact al câmpului politic asupra luptei pentru monopolism vizavi de competența științifică, asupra strategiilor de acumulare a capitalului științific, de investire a acestuia etc. Astăzi relația dintre câmpul politic și electoral și câmpul științei, inclusiv în condițiile țării noastre, devine importantă și

actuală pentru elaborarea și implementarea unor politici științifice adecvate, întru progresul tuturor câmpurilor sociale.

- *Cum apreciați ponderea relației dintre câmpul puterii, pe de o parte, și câmpul culturii și științei, pe de altă parte, pe parcursul celor 30 de ani de independență a Republicii Moldova?*

Șase, impactul câmpului politic și electoral asupra sistemului general al câmpului social este dominat de câmpul birocrăției statale, de partid etc. Birocrația, cu câmpul său de impunere, vizează caracterul tuturor câmpurilor sociale prin elaborarea și implementarea anumitor decizii, dar și prin controlul asupra implementării acestora. Despre rolul birocrăției în societate menționa încă Max Weber, el fiind primul care a definit tipul ideal al birocrăției, dar și autorul modelului birocratic ideal. Acele principii care stau la baza acestui model sunt actuale și astăzi, și anume: ierarhia de autoritate; reguli scrise pentru oficiali; angajarea funcționarilor, liberi de alte obligații social-economice; separarea totală între public și privat; separarea funcționarului atât față de mijloacele de producție, cât și față de resurse.

Iar P. Bourdieu a fost primul care a lansat și valorificat conceptul de câmp birocratic. În opera sa *Spiritul statului: geneza și structura câmpului birocratic*, el descrie birocrația ca fenomen indispensabil al statului (în opinia noastră, și a câmpului politic și electoral – V.S.), care concentrează capitalurile existente (juridic, simbolic, informațional, economic, constrângerea fizică), monopolizează privilegiile etc. Birocrația, prin activitatea sa, este forța care contribuie la monopolizarea universală (a proceselor, relațiilor etc.) în cadrul câmpului birocratic, dar și a celui politic și electoral în ansamblu.

- *Încercați să formulați modelul câmpului birocratic ca o componentă a câmpului politic și electoral de impact rațional asupra sistemului câmpului social în ansamblu al Republicii Moldova.*

Șapte, câmpul politic și electoral este câmp al conflictului și al consensului, fapt ce determină mersul progresului social în toate dimensiunile câmpului social. Asume optimizarea relației conflict-consens devine o condiție-cheie în asigurarea progresului social. Pornind de aici, este important a menționa ideea lui Ralph Dahrendorf (din opera *Conflictul social modern*, 1993) despre relația conflict-consens în societate, care poate fi adaptată și la condițiile câmpului politic și electoral. Și anume, că în orice conflict există element de consens și în orice consens – respectiv de conflict. De aici o influență benefică asupra câmpului social *lato sensu* poate fi, atunci când în cadrul câmpului politic și electoral va fi asigurată formula „un conflict moderat în albia consensului și un consens liber în albia conflictului”.

- *E posibilă oare astfel de formulă în câmpul politic și electoral din Republica Moldova?*

Opt, rolul câmpului politic și electoral în sistemul câmpului social depinde de competența forțelor sale, de mizele și interesele specifice ale acestora. Astfel habitusul (aspectul exterior) al politicului depinde de aspectul său interior, care presupune o pregătire specială a sa: cunoștințe speciale, deprinderi, a avea un anumit limbaj, o anumită retorică politică ș.a. În acest context, știința politică ce se predă în școala superioară are menirea de a raționaliza competența viitorilor profesioniști. Adică, știința politică este chemată să înarmeze cu cunoștințe, cu tehnici raționale ce țin de sondaje, *public relations*, marketing politic.

Sarcini de autoevaluare:

1. Ce abordări conceptuale de câmp politic cunoașteți în plan istoric și în plan actual în geocronopolitica din Occident?
2. Evaluați abordările actuale de câmp politic și electoral în spațiul postcomunist.

3. Analizați coordonatele structurale ale câmpului politic și electoral actual.
4. Cum înțelegeți rolul câmpului politic și electoral în sistemul câmpului social contemporan?
5. Demonstrați legătura dintre structura câmpului politic și electoral și dimensiunile sale de rol în contextul tranziției spre democrație.

Tematica pentru studiul individual:

1. Abordări istorice și abordări actuale ale conceptului de câmp politic/electoral: între continuitate și discontinuitate.
2. Structura câmpului politic și electoral al Republicii Moldova: între static și dinamic.
3. Dimensiuni de rol ale câmpului politic și electoral al Republicii Moldova în contextul câmpului social *lato sensu*.

Bibliografie:

1. ALMOND, G., POWELL, G. *Comparative Politics: Developmental Approach*. Boston, 1966.
2. BOURDIEU, P. Seminaires sur le concept de champ, 1972-1975. In: *Actes de la recherches en sciences sociales*, 2013, no. 200.
3. BOURDIEU, P. Champ du pouvoir et division du travail de domination. Texte manuscrit inedit ayant servi de support de cours au College de France, 1985-1986. In: *Actes de la recherches en sciences sociales*, 2011, no. 190.
4. CHIFU, I. *Spațiul post-sovietic: în căutarea identității*. București: Politeia-SNSPA, 2005.
5. DRĂGAN, I., BECIU, C., MARINESCU, V. *Construcția simbolică a câmpului electoral*. București, 1998.
6. SACA, V. *Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii*. Chișinău: CE USM, 2001.
7. SACA, V. Particularitățile de câmp social-politic ale tranziției postcomuniste. În: *Filozofie. Știință. Politică: realizări, implementări, perspective* (coord. Vasile ȚAPOC). Chișinău: CE USM, 2003.
8. SACA, V. Semnificațiile câmpului politic în condițiile transformărilor democratice. Dimensiuni ale puterii și opoziției. În: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*, 2010, nr.1 (XLVIII).

9. SACA, V. Interese politice și transformări democratice în contextul câmpului politic din Republica Moldova. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, 2013, nr.3 (LXII).
10. SOLCAN, A. Piața politică – o paradigmă actuală a științei politice. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, 2016, nr. 3 (LXXIV).
11. БУРДЬЕ, П. *Социология политики*. Москва: Socio-Logos, 1993.
12. ПУШКАРЕВА, Г.В. Политическое пространство: проблемы теоретической концептуализации. В: *ПОЛИС. Политические исследования*, 2012, № 2.
13. ПУШКАРЕВА, Г.В. Символическое пространство государственного управления. В: *Политическая наука*. Москва: ИНИОН РАН, 2020, № 2.

Tema 3. CÂMPURILE POLITICE ȘI ELECTRALE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Conținuturi:

- 3.1. Paradigma globalizare și paradigmele câmp politic și electoral: semnificații, interferențe și interdependențe
- 3.2. Raportul dintre trăsăturile metrice ale câmpului politic/electoral și modelele globalizării
- 3.3. Trăsături de natură topologică ale câmpului politic/electoral în condițiile provocărilor globale

Obiective:

- *să identifice conexiunile dintre paradigma globalizare și paradigmele câmp politic și câmp electoral;*
- *să adapteze însușirile metrice ale câmpului politic și electoral la diferite modele ale globalizării;*
- *să analizeze însușirile topologice ale câmpului politic și electoral în contextul provocărilor globale;*
- *să demonstreze impactul globalizării asupra transformărilor democratice de câmp politic și electoral;*
- *să elaboreze proiecte de optimizare a relației globalizare-democratizare de câmp.*

Termeni-cheie: *proprietăți de câmp; paradigma câmp politic; paradigma câmp electoral; paradigma globalizare; metrica câmpului politic/electoral; model al globalizării; provocare globală; topologia câmpului politic/electoral.*

Repere de conținut:

3.1. Paradigma globalizare și paradigmele câmp politic și electoral: semnificații, interferențe și interdependențe

Evoluția contemporană a științelor politice implică noțiuni și concepții pe cât de importante și actuale, pe atât de complexe ca sens și interrelație, cum ar fi: integrarea, internaționalizarea, mondializarea, globalizarea, regionalizarea, localizarea, câmp politic, câmp electoral etc.

Conținutul și esența acestor noțiuni și concepții, semnificațiile lor epistemologice, axiologice și practice, la fel și raporturile dintre ele, provoacă multe discuții de natură științifică ce vizează diverse variații ale politicului, economicului, socialului, informaționalului, culturalului, dar și civilizaționalului în ansamblu.

Între noțiunile enunțate un grad înalt de polivalență și de controversă revine noțiunii de globalizare. În literatura de specialitate sunt diferite opinii, interpretări ale globalizării. În acest sens, unii cercetători privesc globalizarea ca un factor iminent al integrării. Alții consideră globalizarea drept o necesitate inevitabilă determinată de o logică firească a dezvoltării mondiale, cei de ai treilea – drept o provocare în evoluția socială, care poate fi ocolită. Adică, există adepți, dar și adversari ai globalizării, optimiști, dar și pesimiști ai proceselor globale actuale și de perspectivă.

Cercetătorul Anthony Giddens ne oferă o analiză temeinică, bine argumentată a paradigmei globalizării. În lucrarea sa *A treia cale. Renașterea social-democrației* (2001), el evidențiază două poziții contrare vizavi de paradigma respectivă:

a) globalizarea este un mit sau, în cel mai bun caz, o continuare a unor tendințe existente de multă vreme. După A. Giddens, această abordare este atractivă pentru cei care apără valorile social-

democrației de tip vechi, dar și pentru cei care consideră globalizarea o invenție a neoliberalilor;

b) a doua poziție o împărtășesc autorii care consideră globalizarea nu doar reală, ci deja avansată. În sens că astăzi trăim într-o lume fără granițe, în care statul-națiune a devenit o ficțiune, iar politicienii și-au pierdut puterea politică reală.

Însuși A. Giddens susține a treia poziție. În opera sa *A treia cale și criticii ei* (2001), cercetătorul interpretează globalizarea mai întâi drept factor economic, care implică conexiuni largi interstatale, interregionale ce cuprind întregul glob. Cea mai mare schimbare, în opinia savantului, o reprezintă rolul extins la nivel mondial al piețelor financiare. În tranzacțiile monetare se rulează peste o mie de miliarde de dolari pe zi.

După cum remarcă David Held încă la mijlocul anilor 90 ai secolului XX, în articolul științific „Democrația și ordinea globală” (1995), proporția tranzacțiilor financiare în raport cu comerțul crescuse în ultimii cincisprezece ani cu o cincime. Capitalul indirect – adică banii investiți instituțional – crescuse cu 1100% la scara mondială din 1970, comparativ cu alte forme de capital. Drept urmare, globalizarea economică deja devenise o realitate, și nu doar o continuare sau o revenire a tendințelor din anii precedenți. Iar de la sfârșitul anilor 90 până în prezent volumul tranzacțiilor financiare a crescut și mai mult.

Însă paradigma globalizare trebuie raportată și la alte sfere, astfel încât ea să poată fi percepută în conexiuni de natură sistemică. Globalizarea după A. Giddens se referă și la transformarea timpului și spațiului în care trăim, acestea având în, viziunea noastră, conotații atât sociale, inclusiv politice, cât și nonsociale. Astăzi, în comparație cu două-trei decenii în urmă, evenimentele economice, sociale sau neeconomice, nonsociale ne afectează mult mai direct și mai profund, și invers, deciziile pe care le luăm ca actori sau agenți ai

câmpului sociopolitic sunt adesea globale prin caracterul și implicațiile lor valorice. De exemplu, modul de trai (american sau european) sau aceleași obiceiuri culinare individuale pot avea consecințe dintr-o parte în altă parte a mapamondului.

Procesele intense ale globalizării vizează, de asemenea, transformările din domeniile comunicațiilor, tehnologic, informațional, ecologic. Dacă luăm, în particular, lumea comunicării electronice actuale, atunci constatăm o implicare permanentă în cadrul acesteia a locuitorilor tuturor spațiilor de pe mapamond. Prin intermediul comunicării, informației, devine tot mai complex conținutul și impactul paradigmei globalizare în sistemul paradigmatic al câmpurilor sociale, dar și nonsociale.

Paradigma globalizare include noi și noi spații economice, culturale și informaționale, care de obicei depășesc granițele statului național. De exemplu, regiuni întregi ale țărilor-membre ale UE sunt integrate și în zone economice și tehnologice ale altor state (vecine) ale comunității. Mai mult, în cadrul comunității respective, prin intermediul unor parteneriate (de exemplu, Parteneriatul Estic), se deschide calea integrării economice și a unor state nemembre ale UE, dar care au încheiate Acorduri de Asociere cu Uniunea Europeană. Astăzi, granițele naționale din cadrul Uniunii Europene devin tot mai vagi. Statul-națiune, în sensul de până acum deja dispăre, nu mai deține toate atributele statului clasic, iar competențele guvernului se extind pe măsură ce globalizarea avansează. E pe deplin fondată opinia lui A. Giddens despre anumite națiuni, care au în unele situații mai multe puteri decât înainte, nu mai puține ca în cazul țărilor europene după căderea comunismului. Națiunile actuale păstrează puterea guvernamentală, economică, culturală față de cetățenii lor. Or, astfel de puteri sunt exercitate în mod democratic numai prin colaborarea activă a guvernanților cu propriile regiuni și localități, dar și cu asociațiile și grupurile transnaționale, care devin tot mai

active și mai influente. Deci, noțiunea „a guverna” astăzi se identifică nu doar cu guvernul național, ea devine o noțiune mult mai extinsă ca sens și conținut. La guvernare participă și actorii, agenții care nu fac parte din guvern, adică instituțiile și organizațiile neguvernamentale sau cele cu caracter transnațional.

Din cele menționate, deducem următoarele întrebări, legate direct de paradigma globalizării: *Ce e cu statul-națiune în câmpul politic și electoral, nu a devenit el oare o ficțiune în condițiile globalizării? Ce e cu guvernul național, nu a devenit el demodat sub influența provocărilor globale?*

Credem că nu a devenit nici unul și nici altul, însă forma lor se modifică. Globalizarea într-un fel modifică substanțial configurațiile statului-națiune, îl face pe acesta, în opinia lui D. Held, să devină stat-cosmopolit. Fapt care are loc în special odată cu slăbirea anumitor atribuții ale națiunilor, cum ar fi managementul economic de tip keynesian sau înlocuirea, la timpul său, a valutelor naționale printr-o valută comună (euro) în țările Uniunii Europene.

O semnificație aparte a globalizării o regăsim în procesul de apariție a noilor necesități și de creare a noilor posibilități privind regenerarea identităților în cadrul câmpurilor locale. De aici vine și fenomenul naționalismelor locale: cel scoțian din Marea Britanie, catalan din Spania, Quebec-ul din Canada etc. În acest context, naționalismele locale nu întotdeauna pot fi catalogate drept secesioniste. Ca alternativă mult timp a servit exemplul Cataloniei în Spania, care, în pofida multor probleme, îndeosebi din ultimii ani, rămâne parte autonomă a unei entități naționale mai mari. Aici naționalismul local a tensionat în ultimii ani situația, într-atât încât a pus la grea încercare guvernul spaniol, dar și întreaga societate spaniolă, provocând atitudini, luări de poziții în multe țări ale lumii, inclusiv îndeosebi în acelea din spațiul comunitar european.

Astfel, paradigma globalizare trebuie înțeleasă drept un ansamblu complex de fenomene și procese ghidate de influențe la fel de complexe de ordin politic, economic, cultural și de natură mixtă. Caracterul paradigmei respective este determinat în special de capacitățile sale *lato sensu* de manifestare, drept paradigmă de natură sistemică.

În opinia noastră, paradigma globalizare este legată nemijlocit de paradigmele câmp politic și electoral, întrucât modifică viața cotidiană, influențează asupra transformărilor democratice din cadrul câmpului respectiv. Adică, globalizarea vizează toate domeniile: politic, economic, social și nonsocial și ce e foarte important, corelate cu procesul electoral, fapt urmărit în toate spațiile lumii, inclusiv în cele în tranziție spre democrație.

Globalizarea creează noi sisteme și forțe transnaționale, transformă instituțiile, relațiile și normele câmpurilor în care locuim și activăm. Evoluția acestora în condițiile globalizării corespund, într-o măsură mai mare sau mai mică, unor modele de natură globală elaborate în cadrul cercetărilor științifice. În acest context, drept modele ale globalizării care pot fi corelate direct cu paradigmele câmp politic și electoral le considerăm pe acelea care au fost analizate de cercetătorul din Federația Rusă N. Pokrovski, și anume:

1) modelul globalizării lineare, adică a lumii extensive, a extinderii parametrilor economici, sociali, politici, culturali, informaționali, comunicaționali ș.a. de la o regiune a lumii la alta. Factorul fundamental de impunere în acest sens sunt corporațiile transnaționale, care au poziții serioase în toate spațiile mapamondului, influențând astfel, mai mult sau mai puțin, evoluția câmpurilor politice și electorale de aici;

2) modelul lumii sistemice, lansat de sociologul și politologul american Im. Wallerstein. În teoria sa despre sistemul mondial, axată pe critica capitalismului, Wallerstein evidențiază trei elemente:

nucleul economic al sistemului, semiperiferia sistemului și periferia sistemului, care la fel se regăsesc în câmpurile respective;

3) modelul culturii globale. Acesta pune accent pe consum ca fenomen al culturii globale, peturismul mondial, pe cultură și religie la nivel mondial, pe cultura postmodernă, fapt ce influențează asupra câmpului politic și electoral prin intermediul câmpului cultural;

4) modelul societății globale, axat în special pe relațiile internaționale, înlocuirea unității național-statale cu comunitatea internațională, ce influențează câmpul de manifestare a acestei comunități;

5) modelul sistemului global, ce pune accent pe practicile transnaționale, care au aspectele lor aparte de impact asupra câmpurilor politice și electorale.

Deci, luate în parte, aceste și alte modele ale globalizării vizează într-un anumit mod câmpurile politice și electorale actuale, atât cele avansate, complexe, cât și cele relativ slab dezvoltate. Ele vizează direct și starea câmpurilor democratice din spațiul postcomunist, postsovietic. Or, provocările globale se deosebesc de la regiune la regiune, de la țară la țară, fapt determinat de potențialul și caracterul câmpurilor de aici, de capacitățile spre schimbare a agenților care inițiază și alimentează relațiile sociopolitice și electorale de câmp.

Din punct de vedere teoretic, dar și practic, elementele globalizării și cele ale câmpurilor sociopolitice și electorale se află în raporturi inter- și intrasistemice, se întrepătrund prin dimensiunile lor de conținut, chiar devin valabile, utile pentru ambele paradigme.

Interconexiunea dintre ele pornește mai întâi de la obiectul de studiu al acestor paradigme. Acesta este axat pe dimensiuni temporale și spațiale ale unor procese, fenomene actuale, dar și social-istorice, național-istorice realizate de umanitate. Gradul de conexiune dintre globalizare și câmpul politic și electoral poate fi evaluat prin următoarea schemă:

Corelațiile dintre globalizare și câmpul politic și electoral*

Globalizarea	Câmpul politic și electoral
1. Fundamentul procedural al globalizării întruchipează în sine valențe care pot să se desfășoare prin intermediul anumitor dimensiuni de câmp politic și electoral. De exemplu, colapsul comunismului, destrămarea URSS au semnalat un focar geocronometric ce se înscrie în câmpul celui de-al „treilea val al democrației” și, respectiv, în înfăptuirea unei transformări democratice, radicale, de câmp politic și electoral. Aceste transformări au generat un imbold pentru procesul de globalizare.	1. Aspectul spațial și de timp este o parte componentă a obiectului de studiu „câmpul politic și electoral”. Prin urmare, atare câmp în procesul evoluției sale istorice de la un regim totalitar/autoritar la unul democratic localizează în limitele sale geocronometrice o schimbare obiectivă a sistemului social, economic, politic, electoral etc. Adică, scopul acestei schimbări, conform teoriilor clasice și postclasice ale geocronopoliticii este de a trece la o societate democratică. Iar democrația, după cum cunoaștem, este una din fațetele globalizării.
2. O latură semnificativă a globalizării este modernizarea sociopolitică drept proces organic legat de transformarea câmpului politic și electoral. De exemplu, datorită modernizării instituțiilor, relațiilor și proceselor sociopolitice din cadrul câmpului respectiv fenomenul globalizării frecvent se transformă, devine mai dinamic și mai atotcuprinzător, regăsindu-se și în spațiul postcomunist, inclusiv postsovietic.	2. Pentru transformarea democratică a câmpului politic și electoral, modernizarea reprezintă un proces iminent prin intermediul căruia o societate de tip național se transformă în una pluralistă (democratică), cu tendințe globale. Cadrul instrumental și procedural acordat de modernizare poate contribui la declanșarea imperativă a rezultatelor așteptate de relația câmp politic/electoral-globalizare.

3. O latură definitorie a globalizării este sindromul „vesternizării”, adică occidentalizării. Anume, datorită valorilor Vestului (Occidentului) este posibilă globalizarea ca proces, care capătă setul de caracteristici proprii. De exemplu, prin influențele SUA, în urma unor „achiziționări”, globalizarea este considerată drept o americanizare, a cărei trăsături vizează și unele transformări de câmp politic și electoral.	3. Occidentalizarea a influențat și transformările democratice de câmp în spațiul postcomunist. În acest sens, se consideră că orice transformare democratică de câmp trebuie să se conducă de modelul occidental, care are drept scop atingerea democrației occidentale. La fel ca și în cazul globalizării, sindromul „occidentalizării” are menirea de a uniformiza și a impune un model unic de dezvoltare socială, economică etc. a câmpurilor politice și electorale din statele ex-comuniste.
---	--

**Sursa:* Tabel elaborat de autor.

Din cele menționate, deducem formula paradigmelor globalizării și câmpului politic și electoral, care se impune astfel:

Globalizare -----→ Câmp politic și electoral

Câmp politic și electoral-----→ Globalizare

Această formulă este valabilă în funcție de circumstanțele și condițiile istorice și actuale. Atât globalizarea, cât și transformarea democratică a câmpului politic și electoral reprezintă etape speciale, atingerea cărora garantează manifestarea elementului global și a celui democratic transformator de câmp.

Există anumite conexiuni și între tipurile globalizării, și tipurile tranziției, care se manifestă astfel:

Conexiuni tipologice ale globalizării și câmpului politic și electoral*

Globalizarea: tipuri	Câmpul politic și electoral: tipuri
1. Americanizare	1. Exponențiale și de interes
2. Globalizarea prin intermediul corporațiilor multinaționale	2. Comportamentale și acționale
3. Globalizarea prin intermediul organizațiilor neguvernamentale și valorilor universal acceptate	3. Relaționale și normative
4. Globalizarea prin intermediul Internetului	4. Culturale și ideologice

**Sursa:* Tabel elaborat de autor.

Globalizarea realizată prin „americanizare” poate prin efectul influenței din exterior să definească traseul transformării spre democrație a exponenților și intereselor câmpului politic și electoral. Diplomația americană este celebră prin gradul său de impunere în afacerile interne ale altor state. Conform acestui argument, putem spune că nu numai transformarea democratică a instituțiilor și intereselor câmpului respectiv, dar și alte tipuri ale acestuia pot cădea sub incidența „americanizării”. Într-un fel americanizarea a generat destrămarea URSS, colapsul comunismului.

Corporațiile internaționale sunt, de multe ori, mai puternice și mai funcționale decât anumite instituții statale. Această situație conferă corporațiilor posibilități să influențeze comportamentele și acțiunile din cadrul politicii interne, schimbările de comportament politic din unele state sau regiuni ale lumii. Globalizarea prin intermediul corporațiilor transnaționale asigură obținerea unor dividende atât pentru corporații, cât și pentru „patria” lor, uneori în dezavantajul statelor care realizează transformarea democratică a câmpului politic și electoral.

Globalizarea prin intermediul organizațiilor neguvernamentale dirijate de instituțiile internaționale poate fi cauza unor transformări relaționale și normative de câmp, caracteristice țărilor din spațiul postcomunist (de exemplu, prin impactul unor așa organizații ca Freerdom House, Fundația Soros etc.).

Internetul, ca tip al globalizării, reprezintă o modalitate, dar și o sursă sigură de influență asupra tipurilor culturale și ideologice de câmp politic și electoral. În acest context, rețeaua electronică leagă valorile și ideile comunităților naționale și internaționale și reprezintă un suport și un ghid pentru societățile care iau decizii să înfăptuiască transformarea spre democrație a câmpului politic și electoral.

Astfel, *paradigma globalizare* și *paradigmele câmp politic și electoral* au semnificațiile lor epistemologice proprii, în calitate de modele logice de adaptare și soluționare a unor probleme teoretice în ambele domenii: provocărilor globale și transformărilor sociopolitice și electorale de câmp. Ambele paradigme orientează gândirea științifică a cercetătorului în domeniile respective, deschizând o anumită direcție a cercetărilor, prin alimentarea și orientarea lor cu necesarul de formă și de sens.

Or, semnificațiile paradigmaticale ale globalizării și transformării democratice de câmp politic și electoral trebuie apreciate și din punctul de vedere al corelației acestora. Anume, prin intermediul analizei și sintezei ambelor paradigme căpătăm un model mixt de cercetare – cel al globalizării-transformării democratice de câmp. Acesta este unul cu capacități complexe, multivalente. El ne permite să evaluăm ca un întreg trăsăturile și funcționalitatea câmpului politic și electoral în contextul globalizării și potențialul de influență a acestuia asupra țărilor mari și mici vizate de factorul transformării democratice de câmp, inclusiv din spațiul postcomunist. Atare model are o arie largă de impunere, dar și posibilități noi de cercetare a socialului în ansamblu și a politicului în parte.

Astfel, paradigma transformării sociopolitice și electorale, inclusiv democratice de câmp, și paradigma globalizării se manifestă ca un întreg, prin întrepătrundere de valori și chiar interese, ceea ce necesită un demers științific complex, inovațional, care să ajute la realizarea unor cercetări politologice originale, dar și unor cercetări sociale interdisciplinare. Anume prin confruntarea de valori și interese identificăm, în cele din urmă, căile de confluență și îmbinare a ambelor paradigme.

Desigur, ponderea paradigmelor respective într-un proces unic de cercetare nu este la fel. În condițiile unor țări cu regimuri democratice relativ stabile, consolidate sau în proces de consolidare (Cehia, Polonia, Ungaria, Slovacia, Slovenia, Țările Baltice ș.a.), globalizarea nu a provocat mari discordanțe între obiectivele sale proprii și obiectivele democratizării câmpului politic și electoral, iar în prezent și cele ale consolidării democratice a acestuia. Mai mult, în statele democratic avansate, globalizarea este în viziunea cercetătorilor A. Ursul, V. Juc și I. Rusandu considerată un factor benefic al dezvoltării stabile, ceea ce ne face să credem că și a dezvoltării stabile a câmpului politic și electoral.

O altă situație în evoluția acestor paradigme este proprie statelor din spațiul ex-sovietic. Cu excepția Țărilor Baltice, în spațiul respectiv există discrepanțe evidente între paradigmele în cauză, fapt ce reflectă un impact controversat al globalizării asupra transformărilor democratice de câmp, fie de accelerare în unele țări (de exemplu, Georgia) sau de târăgănare *de facto* în altele (Federația Rusă, Ucraina, Republica Moldova).

Totodată, în țările asiatice din spațiul ex-sovietic, elementele transformării democratice de câmp politic și electoral n-au căpătat contururi reale, fapt ce ne dovedește limitarea întrucâtva a influențelor factorului democratic extern, inclusiv globalizarea asupra proceselor sociopolitice de aici. Aceste și alte realități

necesită a ține cont de specificul corelației dintre cele două paradigme – de la regiune la regiune, de la țară la țară, ceea ce va permite realizarea unei cercetări științifice veridice despre raporturile de natură generală, particulară și unică între globalizare și democratizarea câmpului respectiv.

Drept concluzie considerăm că câmpul politic/electoral și globalizarea sunt două paradigme care se disting prin semnificație proprie de conținut, dar au și anumite puncte de interferență și interdependență. Interacțiunea acestor paradigme prezintă obiect aparte de preocupare teoretică și practică, fapt ce actualizează și mai mult studiul de față.

Paradigma globalizare, ca model de gândire și construcție teoretico-metodologică, se manifestă în mod iminent, la fel ca model de gândire, în anumite dimensiuni ale câmpului social, în general, și politic/electoral, în particular. Atare dimensiuni țin atât de factorul material, fizic de câmp, cât și de factorul funcțional-politic. Adică, teoria și metodologia globalizării poate fi percepută mai bine doar când sunt adaptate la teoria și metodologia câmpului politic/electoral. În acest sens, paradigma câmp politic/electoral este puternic influențată de paradigma globalizare care pătrunde și se manifestă în mod diferit în diversele puncte ale câmpului politic/electoral.

La rândul său, paradigma globalizării este vizată de paradigma câmpului politic/electoral prin potențialul și capacitățile acesteia de a se extinde asupra proceselor economice, sociale, culturale, mai mult, de a se îmbina cu ele, procese care sunt componente propriu-zise ale globalizării.

- *În ce constă specificul raportului dintre paradigma globalizării și paradigma câmpului politic/electoral în condițiile țărilor din Occident și din Europa de Est?*

Răspunsul la această întrebare nu poate fi unul univoc. Doar că din punctul de vedere al consecințelor nu se pune la îndoială că globalizarea a avantajat în ultimă instanță Occidentul. Ambele

paradigme, prin conexiunile lor, deschid o nouă pagină a îndepărtării frontierelor, a creării de valori universale. Acest fapt este demonstrat de practica relației *globalizare-câmp politic/electoral*, îndeosebi din a II-a jumătate a sec. XX până în prezent.

Practica paradigmatică actuală a relației respective parțial se manifestă astfel: globalul pătrunde în regional și local și capătă unele nuanțe locale, formând așa-numitul sat universal, cu unele aspecte naționale. Totul se monopolizează – întreprinderile, mass-media, limba (engleza nu cunoaște hotare), instituțiile de învățământ preiau unul și același sistem de predare-învățare (Bologna) etc.

Totodată, localul influențează în felul său globalul. Acest adevăr poate fi prezentat prin intermediul formulei „A gândi global și a acționa local”

- Cum înțelegeți această formulă în condițiile localului de câmp politic și electoral din Republica Moldova?

3.2. Raportul dintre trăsăturile metrice ale câmpului politic/electoral și modelele globalizării

Spațiul sau câmpul politic/electoral întruchipează în sine abstracții de o înaltă semnificație socială, generate de legături de cauză-efect de natură universală. Atare spațiu sau câmp reflectă ordinea coexistenței și manifestării treptate în cadrul său a diverselor fenomene sociopolitice.

Înșușirile câmpului politic/electoral, luate în contextul globalizării, se împart în generale și particulare.

La cele dintâi raportăm: universalitatea, atributivitatea (în sens de îmbinare a fenomenelor), substanțialitatea (în sens de a fi esențial), inițialitatea (în sens de a fi primar), fundamentalitatea (în sens de a fi argumentat) câmpului politic/electoral. Aceasta înseamnă

că câmpul în cauză este o premisă a proceselor obiective, adică aceste procese nu există în afara continuumului spațial, ritmicității spațiale în care își află expresie globalizarea.

Din al doilea grup de însușiri fac parte cele specifice, caracteristice pentru spații în parte, dar care tot sunt vizate de globalizare. Acestea sunt diverse ca formă și conținut. Multitudinea de însușiri particulare ale câmpului politic/electoral constituie însușirile sale metrice (cantitative) și topologice (calitative). Acestea au în condițiile globalizării o existență și o manifestare specifică, fie spre creștere, ascensiune sau, dimpotrivă, spre descreștere, descensiune.

Metrica câmpului politic/electoral îl descrie pe acesta din punctul de vedere al mărimii sale. În acest context, cercetătorul din Federația Rusă V. Ilin evidențiază în sfera politică trei mărimi ale acesteia. El consideră că în politică la fel ca și în alte sfere, dar și în natură sau în cosmos, precum și în politologie, ca și în științele naturale și în cosmologie, acționează regula dependenței metricei spațiului de densitatea medie a materiei (substanței) politice. Așa cum cosmologia prevede trei cazuri de evaluare a dimensiunii fenomenului studiat (fix, mai puțin, mai mult), știința politică, de asemenea, evaluează, în opinia noastră, trei însușiri metrice ale câmpului politic/electoral.

Pornind de aici, distingem mărimea fixă, mărimea mai mică și mărimea mai mare a câmpului politic/electoral. Aceste mărimi sunt vizate într-un fel sau altul de fenomenul globalizării.

În primul caz (mărimea fixă), câmpul politic/electoral are caracter constant, se conduce de neutralitatea strictă, de consecvența actorilor și agenților din cadrul acestuia.

În al doilea caz, mărimea mai mică a câmpului politic/electoral adesea are o curbă negativă, conformându-se cu subiecții dependenți, insuficienți, slabi ca valoare (de ex. teritorii controlate, protectorate, colonii, semicolonii ș.a.).

În cazul al treilea (mărimea mai mare a câmpului), acesta are o curbă pozitivă. Subiecții câmpului sunt energici în plan politic și electoral, trec prin faze expansioniste de dezvoltare, monopolizează inițiativa. La acești subiecți raportăm: marile puteri, arbitrii internaționali, liderii regionali, naționali.

Astfel, cele trei însușiri metrice ale câmpului politic/electoral sunt determinate de caracterul energeticii lor, de gradul de manifestare și influență al subiecților (actorilor, agenților) vieții politice, de mișcările maselor.

Curba I (fixă) este legată de sistemele politice inerte, de actorii politici inerți. A II-a curbă caracterizează variante de sistem dominat, depresiv, încetinit. A III-a curbă caracterizează mișcările accelerate ale actorilor, mișcări intense, tensionate care uneori duc la deformări de câmp politic/electoral nu doar în țările proprii, dar și în cele dependente.

Metrica câmpului politic/electoral este o manifestare a câmpului de forțe, așa cum este metrica câmpului de gravitație în fizică. În acest sens, apare întrebarea: *Care este cauza evoluției câmpului politic/electoral, cum el apare?*

Răspunsul poate fi asociat cu cauza câmpului geometric, care ține de *distribuirea unor mase*. Așa cum în științele naturale există legi, tot așa în știința politică trebuie să existe o legitate fundamentală care să prescrie cum câmpul politic/electoral se corelează cu *distribuirea materiei politice*.

În mecanica clasică legea respectivă se manifestă prin formula pătratelor inverse cu ecuația lui Poisson. În teoria relativității este introdusă ecuația lui A. Einstein. În politică baza legăturii geometriei câmpului cu repartizarea materiei politice o formează niște corelații fine, subtile ce țin adesea de cauze și efecte greu de identificat și, respectiv, de explicat.

În această ordine de idei, metrica câmpului politic/electoral, adică însușirile sale cantitative, au multiple condiționări, cauze, între

care și globalizarea cu diferitele sale modele, care deja au fost menționate în subiectul anterior: a) modelul lumii sistemice a lui Im. Wallerstein; b) modelul culturii globale; c) modelul societății globale; d) modelul sistemului global ș.a. În pofida unor deosebiri, majoritatea modelelor globalizării au și însușiri generale, ceea ce permite nu numai specificarea, ci și generalizarea rolului lor în raport cu însușirile metrice ale câmpului politic/electoral.

Ceea ce e general pentru aceste modele, consideră cercetătorul rus N. Pokrovski, poate fi:

a) caracterul complex al transformărilor sociale. Adică aceste modele pun accentul nu pe examinarea unor dimensiuni aparte ale transformărilor, ci pe factorul interdependenței lor. Doar astfel pot fi percepute just influențele și efectele globalizării asupra celor trei însușiri metrice ale câmpului politic/electoral;

b) în modelele globalizării există o legătură strânsă a transformărilor sociale la macro- și micronivelul câmpului politic, numită legătura global-locală sau global-regional-locală, adică și cu implicarea valorică a factorului general, regional și local;

- *Care este specificul invaziei globalului în cele trei câmpuri metrice la etapa actuală?*

c) globalizarea vizează în mod diferit fenomenul culturii în cele trei câmpuri politice/electorale de natură metrică. În acest sens, urmărim hibrizi socioculturali de tip eterogen, global-local, cărora le este caracteristică instabilitatea de câmp politic/electoral;

d) odată cu globalizarea are loc elaborarea modelului unei noi raționalități ce ține de libera manifestare a diversității socioculturale, ceea ce își află întruchipare în teoria „multiculturalismului”.

- *Cum această teorie vizează cele trei câmpuri politice/electorale? Care e specificul Republicii Moldova, dacă raportăm globalul la teoria „multiculturalismului”?*

3.3. Trăsături de natură topologică ale câmpului politic/electoral în condițiile provocărilor globale

Parametrii topologici ai spațiului (câmpului politic/electoral) politic, spre deosebire de cei metrici, sunt de natură calitativă. Ei caracterizează câmpul de pe pozițiile unor dihotomii: omogenității/diversității, izotropității/anizotropității, ritmicității/aritmiei, ordinii/haosului, stabilității/instabilității, compatibilității/incompatibilității ș.a.

Acești parametri dihotomici vizează toate câmpurile cu însușiri metrice. Adică, între parametrii topologici și însușirile metrice ale câmpului politic/electoral există o legătură dialectică de transformare a cantității (mărimii) în calitate și viceversa.

Pentru a percepe adecvat parametrii topologici ai câmpului politic/electoral, este necesar a ține cont de două trăsături ale structurii acestui câmp:

a) structuri politice care există ca scop. Aceste structuri reprezintă un anumit scop în anumite limite metrice ale câmpului politic/electoral;

b) structuri politice care întruchipează construcții neregulate ale procesului politic și electoral din cadrul câmpului. Acestea sunt în mod neuniform divizate în diferite spații. Axele lor de simetrie, suporturile lor sunt plasate în diferite direcții.

Pornind de la a doua trăsătură a structurii politice și electorale de câmp, acesta există printr-o rețea bipolară de coordonate ce alcătuiesc însușirile sale dihotomice. Acestea depind astăzi, în mare parte, de provocările globale, care fie că le deschid calea manifestării și dezvoltării, fie că le rețin, chiar le deformează, știrbindu-le din semnificația primară.

Prima însușire dihotomică sau primul parametru dihotomic a (al) câmpului politic/electoral este cea (cel) a (al) omogenității/

diversității (eterogenității) sale. Aceasta înseamnă că câmpul respectiv are diferite puncte spațiale ce capătă capacități calitative, de autonomie. Însușirea respectivă este determinată de diferențierea arealurilor politice, adică de apariția în anumite segmente ale acestora a deosebirilor morfologice și funcționale. În cadrul diferențierilor politice și electorale de câmp, distingem:

- Rolul de centre politice pentru unele spații (concentrarea guvernelor, instituțiilor politice, birocrăției, intelectualității, centrelor științifice etc.).

- Rolul de forță legitimată sau nelegitimată în structurile politice și electorale de câmp. În unele țări, de rând cu forțele oficiale ale guvernării, există și cele neoficiale ale opoziției, care sunt și de natură secesionistă (Abhazia, Osetia de Sud, Karabahul de Munte, Transnistria).

- Teritorii cu teme istoric, cu principii istorice, iar de aici și cu pretenții de a le moșteni (de ex., fără a ține cont de documentele oficiale după cel de al II-lea Război Mondial, Japonia pretinde la unele spații din Rusia (din Sahalin) sau Ungaria la Transilvania din România.

- Teritorii cu teme etnic, în care se accentuează apartenența național-etnică.

- Teritorii cu teme teritorial, unde sunt concentrate clanuri regionale, întovărășiri, care adesea produc ciocniri de clan.

- Teritorii cu teme industrial, care denotă deosebiri esențiale între statele dezvoltate și cele slab dezvoltate. Procesele globalizării și mai mult adâncesc aceste deosebiri.

A doua însușire dihotomică a câmpului politic/electoral este cea a izotropității/anizotropității de câmp. Atare dihotomie ține de inegalitatea direcțiilor mișcării, dezvoltării câmpurilor, de existența unor sisteme privilegiate de câmp, unor vectori privilegiați în cadrul câmpurilor politice/electorale. Însușirea respectivă reflectă

confruntări poziționale; protecționism (de ex., apărarea producătorilor proprii din partea concurenței din afară, stimularea exportului și limitarea importului), exemplu bun de protecționism este Japonia; neechivalența mărfurilor în direcția Nord-Sud, Apus-Răsărit, ce duce la dependența politico-statală, la discriminarea unor țări, regiuni, popoare; existența undelor geopolitice; existența sferelor de influență, a blocurilor; existența valurilor migraționale; existența identităților valorice cu aspecte socioculturale, patrimoniale, confesionale, comerciale, militare, psihologice, geopolitice etc.

A *treia însușire dihotomică* de câmp este cea a ritmicității/aritmiei. Ea caracterizează volumul de dimensiuni valorice în cadrul câmpului, existența spațiilor multiaspectuale, multiritmice. În cadrul acestei trăsături distingem:

- vectorialitatea de câmp, adică orientarea acestuia spre anumite scopuri, valori, interese;

- fazialitatea câmpului politic/electoral. Coordonatele de fază ale spațiului politic sunt potențialele sale economic, demografic, geostrategic. Spațiul fazial actual se caracterizează prin anumite particularități ce întruchipează următoarele schimbări de configurații geopolitice:

- a) stabilitatea, când însușirile sistemelor politice dinamice, adică a câmpurilor politice/electorale, se abat de la liniile mișcărilor optime, intimidând legile mișcării, dar cu timpul se întorc la albia inițială, la cursul inițial;

- b) păstrarea imaginii faziale cu intimidarea legilor mișcării;

- c) restaurarea fazială, când însușirile câmpului politic/electoral, în mersul mișcării, capătă configurații inițiale. De exemplu, posibilitatea restabilirii unor structuri politico-statale în Republica Moldova – a județelor. Sau posibilitatea reintegrării teritoriale a Republicii Moldova, la fel și a Georgiei, Ucrainei.

A patra însușire dihotomică a câmpului politic/electoral este cea a ordinii/ haosului. Ordinea reflectă ideea structurării câmpului, a regularității sale vitale, a stabilității în fața unor influențe, riscuri. În acest sens, spațiul (câmpul) politic este o totalitate continuă de substanțe național-statale, unitipice după parametrii lor sociali, economici, culturali, istorici, geografici. La baza noțiunii de ordine a spațiului politic se află trei factori:

- factorul de reper, când în multitudinea de linii a vectorilor independenți de câmp (de la est spre vest, sau invers) se observă o redistribuire a materiei politice conform regulii: de la unitarism la federalism, de la totalitarism la democrație;

- factorul impulsurilor răspândirii politice a fenomenelor de la un landsaft politic la altul;

- factorul pasionalității, care în linii generale corespunde dezideratului: „cine vrea să schimbe lumea trebuie mai întâi să se schimbe pe sine însuși”. De ex., spiritul național în perioada de refacere după război a Germaniei, Japoniei, Italiei se caracterizează prin pasionalitate (pasionalitatea nemților era orientată spre a renaște Germania cu ajutorul unei noi idei – idee nouă și puternică, care să acopere spațiul vechii idei – național-socialiste).

Ordinea câmpului politic/electoral poate fi percepută la justa valoare în corelație cu opusul său: dezordinea, haosul. Acesta din urmă ocupă locul său specific, indispensabil în cadrul câmpului respectiv. Haosul are un rol nu mai puțin important decât ordinea. O nouă ordine, de obicei, urmează odată cu conștientizarea și evaluarea unei anumite stări de haos. Adică haosul, în funcție de capacitățile actorilor puterii de a-l interpreta adecvat, poate deveni izvor al ordinii.

- Cum înțelegeți dihotomia ordine-haos a câmpului politic în condițiile provocărilor globale?

A cincea însușire dihotomică de câmp politic/electoral este cea a stabilității/instabilității acestuia. Stabilitatea e responsabilă de

autopăstrarea structurilor politice de câmp, de capacitatea acestora de a-și restabili starea inițială, ritmurile existenței, asigurarea progresului social.

Stabilitatea permite câmpului politic/electoral:

- a rezista în fața riscurilor, presiunilor, nemulțumirilor, decăderilor;
- a se amplasa adecvat în limitele sale proprii de manifestare optimă;
- a nu pierde integritatea valorică și specificitatea.

Stabilitatea de câmp se menține prin asigurarea securității naționale, care, la rândul ei, este condiționată de creșterea integrității, mobilității, adaptabilității populației, a culturii naționale. Pierderea stabilității se desfășoară prin pierderea organizării, unității, coeziunii elementelor structurii politice. Atare situație este rezultatul: influențelor violente (agresiunilor) sau nonviolente; transferului din stări mai ordonate în stări mai puțin ordonate. Acest transfer este argumentat în teoria catastrofelor.

Stările câmpului politic/electoral cunosc trei poziții cu caracter diferit: de progres, de finalitate, de mișcare ciclică. De aceea, transformările, schimbările din cadrul câmpului politic/electoral au loc în condiții de instabilitate, inclusiv maximă. Instabilitatea, ca și haosul, este necesară procesului de funcționare a câmpului politic/electoral. În viziunea savantului I. Prigojine, „dacă sistemul este structural stabil din punctul de vedere al invaziilor unor noi elemente, atunci un nou regim de funcționare a lui nu are loc, elementele noi se distrug”. Desigur, o instabilitate puternică ce condiționează progresul, de obicei, este caracteristică nu întregului sistem sau câmp. Ea este localizată în anumite segmente ale acestuia ce asigură autodezvoltarea.

Este oare pregătită guvernarea, dar și opoziția din Republica Moldova de a percepe adecvat rolul instabilității în condiționarea progresului de câmp politic/electoral?

Sarcini de autoevaluare:

1. Identificați legătura dintre paradigma globalizare și paradigma câmp politic/electoral.
2. Ce înțelegeți prin trăsături metrice ale câmpului politic/electoral?
3. Comparați legătura dintre unele modele ale globalizării cu metrica câmpului politic/electoral.
4. Analizați trăsăturile topologice ale câmpului politic/electoral.
5. Ce provocări globale au o influență mai puternică asupra topologiei de câmp politic/electoral?
6. Cum înțelegeți procesul raționalizării raportului dintre globalizare și câmpul politic/electoral?

Tematica pentru studiul individual:

1. Relația dintre paradigma globalizării și paradigma câmpului politic și electoral în contextul evoluției țărilor în tranziție spre democrație.
2. Conexiuni între trăsăturile metrice și cele topologice ale câmpului politic și electoral din Republica Moldova.
3. Realități și perspective ale provocărilor globale asupra câmpului politic/electoral. Cazul Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. GIDDENS, A. *A treia cale*. (Capitolul 5. În epoca globalizării). Iași: Polirom, 2001.
2. HELD, D. *Democracy and the Global Order*. Oxford: Polity Press, 1995.
3. GORINCIOI, R. Rolul globalizării asupra transformărilor democratice. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău, 2005, nr.1.
4. RUSNAC, Gh., SACOVICI, V. *Globalistica. Globalizarea și integrarea, problemele globale ale contemporaneității, antiglobalismul*. Chișinău: CEP USM, 2007.

5. SACA, V. Semnificațiile câmpului politic în condițiile transformărilor democratice. Dimensiuni ale puterii și opoziției. În: *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Chișinău, 2010, nr.1 (XLVIII).
6. SACA, V. Impactul globalizării asupra procesului democratic din țările spațiului postcomunist. În: *„Integrare prin cercetare și inovare”*. Conferința științifică națională cu participare internațională, 9-10 noiembrie 2017. Științe sociale. Chișinău: CEP USM, 2017.
7. SACA, V. Evoluția conceptului de interes național în condițiile globalizării. În: *Interconexiuni în contextul globalizării* (coord. M. COTLĂU, Gh. MOHAMMADIFARD). Iași: PAN EUROPE, 2005.
8. SACA, V., RUSNAC, Gh. Transformările sociopolitice din spațiul postcomunist între factorii globali, regionali și locali. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, 2017, nr. 2 (LXXVII).
9. ПОКРОВСКИЙ, Н. Глобализация: новые перспективы и новые конфликты. В: *Трансформация социального пространства в посткоммунистических странах и новые подходы в социальных науках*. Самара, 1998.
10. УРСУЛ, А., ЖУК, В., РУСАНДУ, И. Глобализация и устойчивое развитие. В: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*. Chișinău, 2015, nr. 3 (169).

Tema 4. PARTICULARITĂȚI ALE CÂMPURILOR POLITICE ȘI ELECTORALE POSTCOMUNISTE

Conținuturi:

- 4.1. Factori determinativi și criterii de analiză a câmpurilor politice și electorale postcomuniste
- 4.2. Reformarea radicală a societății – condiție immanentă a transformării câmpului politic și electoral totalitar/autoritar în câmp politic și electoral democratic
- 4.3. Instabilitatea și criza de câmp politic și electoral în condițiile tranziției postcomuniste: general și particular

Obiective:

- *să identifice factorii determinativi ai câmpurilor politice și electorale tranzitorii;*
- *să analizeze capacitățile de influență a reformei radicale a societății asupra câmpului politic și electoral;*
- *să evalueze fenomenul instabilității și crizei de câmp politic și electoral în tranziție spre democrație;*
- *să aprecieze raportul conflict-consens între diferite câmpuri tranzitorii.*

Termeni-cheie: *câmp politic și electoral postcomunist; tranziție postcomunistă; factori determinativi de câmp; criterii analitice de câmp; câmp politic și electoral totalitar/autoritar; câmp politic și electoral democratic; instabilitate de câmp; criză de câmp; conflict și consens de câmp.*

Repere de conținut:

4.1. Factori determinativi și criterii de analiză a câmpurilor politice și electorale postcomuniste

Câmpurile politice și electorale contemporane se manifestă drept un proces complex și contradictoriu de acumulare și valorificare a necesarului de sens și conținut, evoluând succesiv de la simplu la compus, de la general la particular, de la stabil la instabil, de la constant la inconstant etc. și viceversa. Atare proces, plasat la condițiile tranziției și transformării politice actuale spre democrație, se desfășoară sub influența directă, dar și indirectă, a mai multor factori de sorginte atât socială *lato sensu*, cât și nonsocială. Anume prin intermediul și cu concursul transformării politice de natură democratică, ca paradigmă ce se completează organic cu cea a tranziției politice, sunt puse în uz acumulările cantitative și calitative actuale de factori, valori din cadrul întregului sistem politic, dar și din alte sisteme sociale, inclusiv mixte, supuse influențelor celui politic. În viziunea noastră, aceste acumulări de factori se regăsesc în întreaga țesătură a câmpurilor politice și electorale în tranziție postcomunistă.

Teoriei și practicii sociopolitice actuale le sunt cunoscute mai multe *grupe de factori* ce determină mecanismele și starea funcționalității câmpurilor politice și electorale postcomuniste. De obicei, în cadrul domeniilor-cheie ale vieții sociale se disting următorii factori principali ce vizează natura și evoluția câmpurilor respective:

a) Factorii economici, axați pe reformarea radicală a vieții economice în ansamblu (instituțiilor, activității, relațiilor, normelor etc.), pe distrugerea sistemului economic administrativ de comandă a vechiului regim și instaurarea economiei de piață. Acesta este un proces de durată, contradictoriu, care se confruntă cu multiple

impedimente de natură obiectivă și subiectivă, influențând la fel de contradictoriu capacitățile de manifestare a câmpului politic și electoral. În unele țări din spațiul ex-comunist, astfel de proces a fost inițiat și a evoluat într-o manieră accelerată, prin „terapie de șoc” (de ex., Polonia), iar în altele s-a produs târăgănat, cu serioase abateri de la obiectivele-țintă (de ex., Republica Moldova), prin privatizări în mare parte ineficiente (de ex., privatizarea contra bonuri patrimoniale) sau ilicite a unităților economice, prin retragerea paradoxală, înainte de vreme, a statului din procesul de reglementare rațională și de stimulare a vieții economice. Acest fapt a condus în ultimă instanță la extinderea și consolidarea economiei subterane, economiei tenebre.

- *Cum a evoluat ponderea economiei tenebre (economiei subterane) pe parcursul anilor de independență a statului Republica Moldova? Care este în prezent nivelul acesteia în țara noastră?*

- *Cum înțelegeți influența economiei tenebre asupra câmpului politic și câmpului electoral?*

Factorii economici și-au găsit o expresie frecvent contrară așteptărilor nu doar în câmpul politic, ci și în cel electoral. În acest sens, sunt bine cunoscute în cei treizeci de ani de independență a țării promisiunile de ordin economic ale majorității actorilor electorali, care ulterior, după alegeri, rămâneau a fi mai mult la nivel declarativ. De exemplu, promisiuni privind reforma agrară în Republica Moldova, care a fost târăgănată de guvernările de la noi, fără a avea rezultatele așteptate pentru agricultori. Sau promisiunile electorale vizavi de modernizarea relațiilor economice dintre sectorul de stat și sectorul privat. Atare relații în țara noastră, deocamdată, nu au ajuns să aibă un caracter benefic reciproc pentru ambele sectoare;

- *Ce cauze determină, în opinia D-voastră, discordanțele de manifestare dintre sectorul economic public și cel privat în condițiile Republicii Moldova?*

b) Factorii sociali, ce țin de transformarea radicală a politicilor sociale, sistemului social, structurii sociale, asigurărilor sociale, mobilității diverselor categorii sociale. Acești factori la fel evoluează contradictoriu, prin dispariția vechilor clase (straturi), păături sociale și apariția și evoluția contradictorie de noi comunități sociale. Problema problemelor aici a fost și rămâne, îndeosebi pentru țările aflate într-o tranziție târăgănată de tipul Republicii Moldova, crearea și manifestarea reală a păăturilor mijlocii, necesare pentru susținerea adecvată a câmpului politic și electoral, modernizarea și consolidarea socială a acestuia. În cazul Republicii Moldova, câmpul respectiv nu a înregistrat, deocamdată, un nivel relativ avansat de mobilitate socială a noilor comunități, el fiind dominat de păături sociale instabile, în devenire, cu o doză evidentă de marginalizare, dar și de politici sociale cu deficiențe de fundamentare și promovare, identificate de către autorul acestui suport de curs îndeosebi în etapele inițiale ale tranziției democratice. Drept rezultat avem, *de facto*, un câmp cu un procent relativ mic de populație bogată și foarte bogată și cu un procent dominant de populație săracă și foarte săracă. În acest sens, politicile sociale de la noi (de creare de noi locuri de muncă, de asigurare socială, de sănătate, educațională, demografică, politici de gen ș.a.) sunt în mare parte rupte de cele economice (nu corespund oportunităților unor politici mixte – socioeconomice), ele nu fac față necesităților de depășire a inechității sociale *lato sensu*, de stabilizare a relațiilor sociale. Atare politici, îndeosebi la capitolul principii, valori, interese, vizează, în opinia cercetătoarei M. Iațco, problemele deficitului de coeziune socială în societatea tranzitorie spre democrație a Republicii Moldova.

- *Ce abateri frecvente ale reformelor sociale din Republica Moldova se răsfrâng negativ asupra câmpului politic și cel electoral?*

Sunt serioase abateri de la firesc ale factorilor sociali și în raport cu câmpul electoral. Acesta, ca și în cazul factorilor economici, e

pătruns de evidente discrepanțe între promisiuni ale elitei în timpul alegerilor și așteptări ale electoratului – majorității categoriilor sociale după alegeri la capitolul majorării salariilor, pensiilor, asigurării de compensații sociale, reprofilării forței de muncă, stimulării antreprenorilor mici și mijlocii, protejării categoriilor socialmente vulnerabile, sancționării grupărilor criminale, mafiote cu poziții solide, ilicit întemeiate, în domeniul social. În acest context, în câmpul electoral dețin pârgăhii-cheie reale de influență (adesea decisivă) forțele sociopolitice (lideri, partide, mișcări, organizații sociale, grupuri de presiune, de interese, de susținere), cu un grad înalt de manipulare a electoratului;

c) Factorii politici, centrați pe trecerea treptată de la sistemul și regimul politic vechi, totalitar/autoritar, la sistemul și regimul politic nou, democratic, prin crearea de noi instituții, organizații politice, transformarea radicală a mentalității politice și comportamentului politic. Atare factori presupun democratizarea complexă a relațiilor sociopolitice, a întregului mecanism de putere, a întregii mașinării guvernamentale, a relațiilor dintre putere și opoziție, dintre elită și electorat, dintre lideri și mase. Factorii respectivi exprimă sintetic un proces complex și contradictoriu de producere, repartiție și consum ale mărfurilor politice în societate, pe care cercetătorul A. Solcan îl cataloghează drept paradigmă a pieței politice. Atare paradigmă funcționează după modelul pieței economice, însă ajustat la specificul politicului tranzitoriu.

- *Cum înțelegeți corelația democratizării ca proces cu ceea ce numim câmp politic și electoral în condițiile tranziției spre democrație a Republicii Moldova?*

- *Ce tendințe sunt caracteristice procesului evolutiv actual al pieței politice în cadrul câmpului politic și electoral din Republica Moldova?*

Acești factori au în cazul tranziției din țara noastră manifestări preponderent conflictuale, prin trăgănări ale reformelor

democratice. Mai mult, după noi, factorii respectivi se desfășoară prin abateri de la cursul democratic, care se înscriu în ipostaza democrației preponderent cu decor, îndeosebi de tipul „democrație limitată”, „democrație autoritară”, „democrație fără democrați”.

Devenind conflictuali astfel de factori se manifestă, de obicei, prin ciocniri serioase de interese, scopuri, mijloace, dar mai ales de orientări identitare, valorice. Impactul lor asupra dimensiunilor de câmp este unul direct proporțional relațiilor de conflict dintre actorii purtători ai unor idei, interese, scopuri, orientări care adesea se exclud reciproc. În acest sens, elementele conflictuale ale politicului tranzitoriu în ansamblu devin în fond și elemente de câmp, fiindcă ele sunt localizate în structura acestuia, supuse ordinii interacțiunilor valorice de câmp politic și electoral cu alte câmpuri. Adică, în cadrul câmpului respectiv politicul se manifestă nu de unul singur, doar prin țesătura sa propriu-zisă de conținut, ci în raporturi contradictorii de ordin politico-economic, politico-social, politico-cultural etc., determinate în fond de influențele puterii politice. Deci, aici este prezent politicul și electoralul cu toate necesitățile lor sociale și de altă natură, între care pot apărea și, desigur, apar divergențe.

O situație deosebit de încordată a câmpului politic și electoral, în contextul de influență a factorilor politici, apare îndeosebi în perioada alegerilor parlamentare, prezidențiale, locale, dar și în cea a pregătirii și desfășurării referendumurilor, fapt remarcant în lucrările lor îndeosebi de cercetătorii A. Peru-Balan, E. Tofan, A. Solcan, N. Putină ș. a. Aceasta este în fond perioada unei puternice concurențe electorale, când de rând cu elementul firesc, în lupta pentru voturile electorale este parțial erodat mecanismul de influență asupra electoratului, prin manipularea acestuia, prin tendințe de cumpărare a votului, dar și printr-un absenteism masiv al unei părți substanțiale a electoratului, ca rezultat al problemelor cu care se confruntă țara și, desigur, a imaginii proaste a unor candidați de pe

listele electorale de partid. Totodată, sunt și probleme ce țin de reforma electorală, de interesele celor care au readus înapoi vechiul sistem electoral, pe care vor să-l păstreze.

- *Ce contradicții la capitolul sistem și proces electoral cunoașteți în cadrul câmpului electoral din Republica Moldova? Demonstrați aceste contradicții în baza concurenței electorale dintre diferite forțe politice – de dreapta, de stânga, de centru, dar și din interiorul acestor forțe.*

d) Factorii culturali, ce vizează transformarea radicală a sistemului valoric din societate, distrugerea valorilor vechi totalitar-autoritare și crearea de noi valori – democratice. Atare factoriă au un caracter sintetic în raport cu toți ceilalți factori ai câmpului politic și electoral. Adică, cum este cultura ca atare așa este în ultimă instanță și economicul, și politicul, și socialul, și mass-media. În acest context, în calitate de exemplu pentru societate devine semnificativă corelația dintre putere și cultură, dar și dintre opoziție și cultură. Adică, din punctul de vedere al mentalității și comportamentului politic, puterea și opoziția societății în tranziție, cu un nivel adecvat de cultură relațională trebuie să facă față creării și promovării valorilor democratice, să asigure stabilitate procesului de acumulare a valorilor materiale și spirituale ale câmpului politic și electoral.

Însă practica politico-culturală de mai bine de trei decenii a Republicii Moldova demonstrează un nivel deficitar de autosuficiență valorică a câmpului politic și electoral. Nivelul relativ scăzut de cultură politică a guvernării, a diverselor segmente ale opoziției (parlamentară, extraparlamentară), dar și a maselor în ansamblu, nu corespunde necesităților unui câmp politic și electoral civilizat, în care consensul să devină o valoare indispensabilă a relațiilor sociopolitice. În acest context, deficitul de cultură politică, cultură a comunicării și a consensului în societate este determinat nu doar de relația dintre guvernare și opoziție, ci și de unele surse mass-

media, care deși tind să demonstreze că sunt echidistante în interpretarea evenimentelor, deseori se plasează pe făgașul anticonsensului. Conform unor opinii științifice, mass-media în Republica Moldova este divizată pe criterii politice, trusturile de presă create în țară antrenează jurnaliștii prin intermediul politicilor editoriale în războaie informaționale, să apere interese oligarhice, cu scopul de manipulare a cetățenilor. Unele medii din țară, consideră pe drept V. Moraru, A. Dumbrăveanu și alți specialiști în domeniu, adesea manifestă vădit partizanat politic, fiind departe de ceea ce numim cultură politică, cultură informațională.

Deficitul de cultură politică atât pe verticală, cât și pe orizontală conduce până la urmă la dezbinare în societate. Adică, dezbinare în sens larg în cadrul câmpului politic și electoral – dezbinarea elitei (inclusiv a guvernării), dezbinarea opoziției, dezbinarea liderilor, dezbinarea diferitelor segmente sociale, demografice, etnice, teritoriale etc.

- *Demonstrați nivelul de cultură politică pe verticală și orizontală a câmpului politic și electoral din Republica Moldova.*

- *Cum influențează deficitul de cultură politică al diferiților actori, agenți de câmp politic și electoral asupra gradului scăzut de coeziune socială din societate?*

Aceste patru grupe de factori acoperă în cea mai mare măsură aria analitică a câmpurilor respective. Luați ca un întreg, factorii în cauză au specificul lor (de la țară la țară) în societatea în tranziție spre democrație, care poate fi identificat atât ca dimensiune particulară, cât și ca dimensiune unică, caracteristică doar pentru o singură țară.

În primul rând, factorii nominalizați se află într-un proces distinct de acumulare contradictorie de sens. Ei se deosebesc, în mare parte, prin instabilitate și imaturitate de conținut, de căi și modalități de realizare, fapt ce determină caracterul câmpului politic și electoral, capacitățile lui diferite de manifestare și influență.

În al doilea rând, există unele discrepanțe factoriale, adică, în funcție de anumite condiții obiective și subiective, gradul de valorificare a factorilor enunțați este diferit. Unii factori avansează, alții se află în tărgănare, ceea ce la fel se răsfrânge asupra caracterului și conținutului de câmp politic și electoral.

- *Ce înțelegeți prin impactul discrepanțelor de factori în evoluția câmpului politic și electoral din Republica Moldova?*

În al treilea rând, dominanți în relațiile dintre acești factori sunt cei politici, întrucât anume ei, cum e și firesc, dețin pârgurile puterii, având o arie mai extinsă de impunere. Iar de aici factorii politici dețin și posibilitățile de reformare socială *lato sensu* a întregului organism social, adică a întregii societăți. Nu rareori politicul extinde influențele sale în albia politizării altor domenii sociale, subordonând reformarea acestora unor interese înguste de partid, de clan, de structuri informale, care domină din umbră procesele reformării sociale. Atare realitate e caracteristică, în special, tranzițiilor spre democrație în care sunt puternice tendințele autoritare, ale așa-numitului „democratism autoritar”.

- *Evidențiați specificul tendințelor autoritare ale procesului democratic din Republica Moldova.*

Câmpul politic și electoral postcomunist, în diferitele sale ipostaze (instituțional-politic, relațional-politic, funcțional-politic, normativ-politic), poate fi supus evaluării în baza anumitor *criterii generale*, dintre care principalele sunt:

- Reformarea radicală a societății și trecerea la democrație pe calea modernizării și postmodernizării întârziate. Acest criteriu, după noi, vizează transformări de esență ale tuturor sferelor vieții sociale, având specificul său de câmp politic și electoral în diferite țări ale spațiului ex-socialist, în general, și ex-sovietic, în particular. În acest context, modernizarea câmpului politic și electoral se impune ca atare drept un fenomen firesc al tranziției de la regimul vechi, cu

structurile sale tradiționale, la regimul nou cu inovațiile sale instituționale, relaționale, normative, valorice etc., mai întâi a factorului politic (crearea de noi structuri politice în vederea democratizării câmpului politic și a societății în ansamblu), apoi și a câmpului celorlalte domenii sociale. Iar postmodernizarea este în cazul tranziției spre democrație un proces complex de continuare a modernizării de câmp, însă la un nivel mai avansat, mai profund, el fiind necesar pentru consolidarea democrației din interior, dar și pentru asimilarea de standarde din exterior, adică a statelor cu democrații consolidate în vederea diversificării relațiilor cu structurile comunitare ale acestor state, implementării acordurilor încheiate cu ele. De exemplu, Acordul de Asociere și Acordul de Liber Schimb între Republica Moldova și Uniunea Europeană necesită pentru țara noastră eforturi susținute ale politicului în ansamblu, dar și a nonpoliticului, de a se familiariza cu experiența politică și electorală comunitară a statelor UE.

- Criteriul de corelare a ritmurilor reformării structurale și instituționale de câmp politic, electoral, economic, social, cultural ș.a. Considerăm că atare corelare necesită a optimiza transformările din cadrul sferelor principale ale societății, pentru a depăși disproporțiile de ritm existente între aceste sfere. Corelarea de ritmuri este în fond un criteriu ce vizează necesitățile atât generale, cât și particulare de câmp ale sferelor respective. Or, acest criteriu, în cazul tranziției spre democrație, aparent denotă manifestări cu mai multe necunoscute ale câmpului politic și electoral. În acest sens principalul impediment de identificare a unor astfel de manifestări poate veni din aria unor politici înguste, care tind într-o manieră camuflată sau posibil deschisă să folosească acest criteriu în scopuri de politizare a activității și relațiilor de câmp, ceea ce poate conduce în ultimă instanță la situații aritmice, exprimate în tensionări de ritm sau chiar în ritmuri frânte de câmp între politic și nonpolitic. Deci,

pentru a evalua caracterul ritmicității sau aritmiei de câmp politic și electoral, e necesar mai întâi de pornit de la scopurile politicului vizavi de corelarea diferitelor domenii sociale la capitolul ritmicitate.

- *Aduceți exemple concrete de situații ritmice și aritmice ale câmpului politic și electoral în raport cu alte câmpuri de natură socială din Republica Moldova: economic, social propriu-zis, cultural, informațional, științific, educațional ș.a.*

- Adecvarea relației guvernare-opoziție ca o condiție *sine qua non* a stabilității câmpului politic și electoral. Astfel de relație, bazată pe raționalismul și pragmatismul actorilor și agenților de câmp, este în ultimă instanță de o semnificație decisivă pentru consolidarea capacităților funcționale, relaționale, valorice, normative ale câmpului respectiv. Adică, conform acestui criteriu, atât guvernarea, cât și opoziția, în pofida rolurilor și atribuțiilor specifice pe care le dețin, ciocnirilor de idei și opinii vizavi de modalitățile de modernizare și reglementare a activității sociopolitice, trebuie totuși, de comun acord, să identifice și să asigure condițiile necesare pentru stabilitatea și prosperitatea câmpului politic și electoral. Însă, dacă apelăm la practica țărilor în tranziție târăgănată spre democrație, guvernarea și opoziția întrețin relații mai mult decât tensionate, fapt ce produce în ambele câmpuri – politic și electoral condiții preponderent instabile. Iar în cazul Republicii Moldova astfel de relații adesea se manifestă nu doar între guvernare și opoziție, ci și în cadrul guvernărilor de coaliție.

- *În ce măsură relația dintre guvernare și opoziția parlamentară, dar și între componentele guvernărilor de coaliție din Republica Moldova poate asigura cât de cât stabilitatea de câmp politic și electoral după diferite scrutine parlamentare?*

- Criteriul continuității de câmp politic și electoral, axat pe evoluția neîntreruptă a componentelor intrinsece ale acestuia, dar și a celor intermediare, de comunicare cu alte câmpuri. Un rol-cheie în cadrul continuității revine acumulării valorilor de la o etapă la alta,

de la o generație la alta de dezvoltare a câmpului și, totodată, de creare de către actori și agenți a noilor valori, de care e nevoie atât pentru necesitățile actuale, cât și pentru cele ale viitorului. Realizarea *de facto* a continuității de câmp în condițiile tranziției spre democrație presupune un proces complex și contradictoriu de îmbinare a tradiției și inovației în cadrul acestuia. Desigur, a tradiției care corespunde rigorilor prezentului și viitorului. În acest sens, practica îmbinării tradiției și inovației în cadrul câmpului politic și electoral este una preponderent contradictorie, îndeosebi în condițiile trăgănării tranziției spre democratic. Anume astfel de trăgănare nu rareori vine cu fenomenul discontinuității, adică elementului opus continuității. Astfel, în țările spațiului ex-sovietic (excepție Țările Baltice) dihotomia continuitate-discontinuitate valorică deseori se manifestă prin element de ruptură, distrugere, prin dominarea discontinuității, fapt remarcat de noi și în alte publicații.

- *Cum înțelegeți adaptarea criteriului continuității la câmpul politic și electoral din Republica Moldova?*

- Criteriul mobilității raționale a capitalului social în sens larg și al orientării acestuia spre asigurarea progresului de câmp politic și electoral. Rolul-cheie în acest proces revine păturilor mijlocii, ale căror interese în mod obiectiv corespund necesităților de reformare a câmpului respectiv, de actualizare a obiectivelor acestuia la diferite etape ale tranziției democratice, dar și în condițiile de consolidare a democrației. Desigur, dacă necesitățile de mobilitate socială, dar și economică a păturilor mijlocii sunt luate în seamă de către factorul puterii, atunci aceste pături devin, în ultimă instanță, sursa cea mai importantă și mai sigură de transformare valorică spre progres a câmpului politic și electoral.

- *Cum apreciați D-voastră capacitățile păturilor mijlocii din Republica Moldova vizavi de necesitățile de transformare a câmpului politic și electoral?*

- Criteriul optimizării relației între câmpul politicii interne și cel al politicii externe. E bine-cunoscut argumentul că câmpurile ambelor politici sunt organic legate unul de altul, se condiționează și se completează reciproc. Or, în cazul tranzițiilor spre democrație, cu abateri serioase de la firesc în toate domeniile vieții sociale, îndeosebi cu manifestări aritmice ale acestora, apar discordanțe între politicile respective. Mai mult, sunt cazuri când ambele politici evoluează în direcții opuse, dând naștere unor situații paradoxale în cadrul câmpului politic și electoral.

- *Ce exemple confirmă astfel de situații în evoluția politicii interne și externe a Republicii Moldova?*

- Criteriul funcționalității câmpului politic și electoral, asigurării capacităților sale de a-și realiza adecvat misiunea în raport cu alte câmpuri – economic, social propriu-zis, cultural, informațional, al securității ș.a. Factorul funcționalității de câmp se impune pe prim-plan în procesul de maturizare și consolidare a câmpului respectiv, dar și în relațiile acestuia cu celelalte câmpuri. În acest context, gradul de funcționalitate al câmpului politic și electoral poate fi considerat drept un indiciu de semnificație sintetică în raport cu capacitățile funcționale ale altor câmpuri de natură socială.

- *Demonstrați prin exemple concrete impactul factorului funcțional al câmpului politic și electoral asupra situației funcționale a câmpurilor nonpolitice.*

- Criteriul eficacității reglementărilor de câmp politic și electoral. Atare criteriu la fel este de natură complexă, de extindere în albia socialului în ansamblu. Însă începutul propriu-zis al reglementărilor trebuie privit mai întâi prin prisma necesităților interne ale politicului și electoralului. Doar atunci când în interiorul câmpului respectiv reglementările corespund rigorilor actuale, câmpul politic și electoral poate să-și manifeste cu adevărat capacitățile sale de reglementare și în cadrul altor câmpuri.

- Cum apreciați capacitatea reglementară a actorilor câmpului politic și electoral la etapa actuală în Republica Moldova? În ce măsură actorii respectivi au ponderea de reglementare a situației în câmpurile nonpolitice?

Între aceste și alte criterii există o legătură strânsă, ele se completează unul pe altul, acoperind astfel potențialul de analiză și evaluare a locului și rolului câmpului politic și electoral în aria câmpului social *lato sensu*.

4.2. Reformarea radicală a societății – condiție immanentă a transformării câmpului politic și electoral totalitar/autoritar în câmp politic și electoral democratic

Câmpurile politice și electorale postcomuniste sunt câmpuri în schimbare și transformare de la regimul totalitar sau autoritar la cel democratic. Anume astfel de schimbare și transformare are iminent un caracter radical, fiindcă vizează natura, esența, substanța tuturor sferelor vieții sociale, inclusiv a câmpului politic și electoral, vizează schimbarea sau modificarea aspectelor atât bazice, cât și suprastructurale ale acestuia, dar și crearea de condiții favorabile pentru o nouă funcționare a lui deja în regimul democratic propriu-zis, în albia democratizării și consolidării democratice.

După cum s-a menționat deja în subiectul anterior, reformarea radicală a societății, inclusiv a câmpului politic și electoral, evoluează în țările spațiului postcomunist pe calea „modernizării întârziate”. Sau cum o mai numesc unii autori – modernizării în urmărire față de țările cu democrații avansate, modernizare înfăptuită preponderent cu eforturi politice în toate sferele. Acest tip de reformare, prin atare modernizare, se mai numește unul reflectoriu, adică, care se desfășoară odată cu realizarea obiectivelor generale ale democratizării.

Astfel de obiective, exprimate sintetic în procesul de reformare radicală a societății, cuprind în publicația savantului român Ovidiu Trăsnea „Democratizare: tranziție și consolidare” următoarele aspecte:

- transformarea structurilor sociale care să afecteze distribuția resurselor economice și intelectuale ale puterii;
- stabilirea instituțiilor politice ce ar face posibilă împărțirea în mod democratic a puterii între grupurile competitive;
- elaborarea de strategii eficiente de acțiune politică pentru a depăși diferitele obstacole în calea democratizării.

După indicii săi de conținut reformarea radicală a societății, de obicei, nu corespunde nevoilor și necesităților imediate, de moment, ale maselor largi (adică, după cum ar spune Nicolae Iorga, cu necesitățile *celor mulți*). Atare reformare nu asigură deodată starea de bunăstare pentru toți cetățenii, toate comunitățile sociale, adică atât de la începuturi, cât și pe parcurs unele categorii sociale câștigă, iar altele pierd, devenind astfel marginale. Reformarea radicală, prin caracterul său complex și contradictoriu, deține un înalt grad de duritate, de stări anevoioase, de cheltuieli sociale, de preț social, spiritual, științific, educațional înalt, plătit îndeosebi de categoriile marginale pentru orice reforme. De exemplu, pentru diferitele forme ale privatizării (îndeosebi contra bonuri patrimoniale, cum a fost în Republica Moldova), sau pentru reforma agrară, reforma sistemului de pensionare, reforma în sănătate, învățământ, educație, cercetare și, bineînțeles, pentru reformele politice, administrative în condițiile țării noastre.

Aceste și alte reforme, chemate în fond să consolideze bazele și suprastructura noului regim democratic și, respectiv, a câmpului politic și electoral, nu se realizează la fel în țările spațiului postcomunist, ci în funcție de condițiile interne și externe, de capacitățile reformatoare ale elitei politice de aici, de asemenea de relațiile ei cu masele, de voința

ei spre schimbare, dar și de particularitățile structurii politice, de nivelul dezvoltării economice, de resursele naturale și umane ale țării și, bineînțeles, de caracterul culturii, inclusiv politice, electorale, economice, administrative etc. Adică, avem în vizor un set întreg de variabile iminent necesare pentru a înfăptui obiectivele reformării radicale, care vizează direct și indirect situația câmpului politic și electoral în toate țările în tranziție spre democrație.

Unele țări din spațiul postcomunist au demonstrat șanse reale de a parcurge mai eficient și mai puțin anevoios calea reformării radicale, au dispus de mai multe resurse naturale, de un înalt potențial intelectual, de priorități de a fi susținute din partea țărilor democratice dezvoltate. Alte țări din acest spațiu, dimpotrivă, nu dispun suficient de astfel de posibilități, rămânând a fi preponderent agrare, a fi mereu în cercul vicios al reformării „recidive”, fără rezultatele necesare așteptate. Aceste din urmă țări sunt dominate de nemulțumiri și zguduiri sociale și, respectiv, de imprevizibilitate și instabilitate în societate, în general, și în cadrul câmpului politic și electoral, în particular.

Depășirea situației critice în cadrul reformelor radicale ale societății în schimbare spre democrație depinde în cea mai mare parte de caracterul și conținutul reformării politicului, în special de raționalizarea relațiilor de putere, a actului de guvernare, a raporturilor dintre putere și opoziție. Anume, începând cu reformarea radicală a politicului din interior, inclusiv a câmpului politic și electoral, cu acumularea necesarului de democratizare a acestuia, cu crearea și modernizarea instituțiilor sale de putere, dar și a altor elemente a societății politice (partide, mișcări politice, grupuri de presiune etc.), cu stabilirea de relații și norme adecvate democratizării pe verticală și orizontală, a unui grad necesar de cultură politică, pot fi desfășurate în ultimă instanță reforme radicale în toate celelalte domenii ale vieții sociale.

- Cum apreciați Dumneavoastră caracterul reformării politicului, inclusiv a puterii, a relațiilor dintre putere și opoziție în Republica Moldova, ca o condiție de reformare radicală și a altor domenii sociale?

Desigur, însușirea de către politic a valorilor democratice, a întregului ansamblu de capacități noi pentru a face față reglementărilor reformării radicale a societății, este un proces complex, contradictoriu. Acesta nu se înscrie într-o formulă strictă care să exprime evoluția doar în ascensiune a activității și relațiilor sociopolitice, a utilizării pârgurilor puterii întru realizarea obiectivelor reformării radicale. Reformarea radicală a politicului tranzitoriu, mai degrabă, se înscrie într-o formulă cu componente de natură nelineară, adesea cu element iregular, fapt demonstrat de practica sociopolitică a Republicii Moldova. O astfel de formulă cu element preponderent nelinear, iregular necesită de la actorii și agenții câmpului politic și electoral o pregătire profesională adecvată în activitate și relații sociale *lato sensu*, pregătire pe nou pentru a corespunde noilor rigori ale reformării radicale.

4.3. Instabilitatea și criza de câmp politic și electoral în condițiile tranziției postcomuniste: general și particular

După cum s-a menționat deja în cadrul temei consacrate metricii și topologiei câmpului politic și electoral, instabilitatea ca proces se impune drept componentă firească a dihotomiei stabilitate-instabilitate, reflectând o corelare dialectică a acestor stări opuse. Instabilitatea, în acest sens, este indispensabilă procesului de democratizare a societății. Dacă actorii și agenții sociopolitici conștientizează și interpretează adecvat conform realităților sensul instabilității în raport cu stabilitatea societății în tranziție spre democrație, atunci astfel de instabilitate e posibil să conducă în

ultimă instanță la un nou nivel de stabilitate, mai mult, chiar să condiționeze în felul său progresul social. Însă, o instabilitate puternică care să condiționeze progresul societății în schimbare spre democrație, de obicei, este caracteristică nu întregului sistem al transformărilor sociale. Ea, după cum s-a menționat anterior în alte teme, este localizată în anumite segmente ale sistemului, segmente ce asigură autodezvoltarea.

În condițiile tranziției postcomuniste, componenta instabilității a dihotomiei „stabilitate-instabilitate” se manifestă în mod diferit, în unele cazuri (țările Europei Centrale și de Est), mai mult sau mai puțin firesc, iar în alte cazuri (unele țări ale spațiului ex-sovietic, inclusiv Republica Moldova), cu abateri evidente de la normal. Starea de abatere conduce nu rareori la deformarea valorică a dihotomiei respective, la permanentizarea relativă a procesului instabil în cadrul câmpului politic și electoral postcomunist în tranziție.

Practica sociopolitică ne demonstrează că instabilitatea câmpului politic și electoral poate fi una parțială, axată pe una din dimensiuni sau pe câteva dimensiuni ale câmpului respectiv, dar poate cuprinde și câmpul ca totalitate, luat în ansamblu, cu toate componentele sale, chiar poate fi una maximă. Ambele variante ale instabilității au drept izvor principal următoarele caracteristici:

a) intensificarea bruscă a diferențierii de poziții ale actorilor sociali, instituționali, individuali;

b) încălcarea gravă a echilibrului relativ de interese specifice ale diferiților actori sociopolitici;

c) deficitul de politici sociale raționale, argumentate științifice, de susținere a categoriilor socialmente vulnerabile, de stimulare a păturilor mijlocii și de sancționare a celor care încalcă legea, a grupărilor criminale, a corupției la toate nivelurile.

Starea extremă, maximă, a instabilității de câmp politic și electoral poate, nemaiaivând altă cale, să se transforme în criza

acestui. Ca și instabilitatea, criza câmpului politic și electoral se manifestă în două forme: a) criză parțială; b) criză totală, sistemică.

După cum demonstrează practica de criză a câmpului politic și electoral postcomunist, mai frecventă și mai puternică în cadrul acestuia este criza instituțională (guvernamentală, parlamentară etc.), ce ține de creșterea neîncrederii populației față de instituțiile sociale, îndeosebi ale puterii de stat, de pierderea treptată sau bruscă a legitimității. Cauzele principale ale acestei crize sunt:

- deficitul de rădăcini economice favorabile (a relațiilor de piață propriu-zise) sau slăbiciunea lor;

- lipsa de experiență pozitivă și de voință politică a factorului de decizie în promovarea reformelor, îndeosebi la începuturile tranziției spre democrație;

- pregătirea relativ slabă a cadrelor politice de conducere, nivelul acestora relativ scăzut de cultură politică și electorală: a comunicării, a relațiilor, a conflictului și a consensului.

Alt aspect al crizei câmpului politic și electoral este criza valorică. Aceasta reflectă tendințe de devalorizare a unor transformări sociale de câmp, cum ar fi:

- atitudinea negativă a diferitelor comunități sociale față de reforme – privatizarea, reforma agrară, reforma pensionară, reforma ocupării forței de muncă, asigurărilor sociale ș.a.;

- atitudinea preponderent negativă a multor reprezentanți ai tineretului față de participarea politică, inclusiv în cadrul procesului electoral;

- lipsa încrederii față de diferite ramuri ale puterii.

La situația de criză a câmpului politic și electoral raportăm, de asemenea:

- creșterea corupției în rândurile funcționarilor din cadrul diferitelor instituții politico-administrative;

- creșterea criminalității, a violenței organizate, ieșirea acesteia, în mare parte, de sub controlul instituțiilor puterii.

Depășirea crizei câmpului politic și electoral presupune valorificarea următoarelor căi:

- repartizarea și folosirea rațională a resurselor puterii, a capacităților diferitelor forțe sociopolitice din cadrul câmpului, determinarea adecvată a rolului acestora în atingerea obiectivelor de câmp;

- identificarea și punerea în valoare în cadrul câmpului politic și electoral a unui echilibru real de interese ale diferiților actori, agenți sociopolitici prin măsuri de ordin economic, social, juridic și nu prin politizarea societății;

- dat fiind că starea câmpului politic și electoral este condiționată direct de starea politicii sociale *lato sensu*, e necesar a crea condiții principial noi de funcționare a acesteia. Atare politică trebuie să fie receptivă la piața specifică de interese a diferitelor comunități, să promoveze o atitudine diferențiată față de ele. Câmpul politic și electoral poate evolua pe nou doar atunci când politica socială se va dezice de practica adaptării intereselor diferitelor comunități la anumite hotărâri, când ea va ține cont de aceste interese, le va coordona, le va confrunta pentru a identifica punctele de tangență și, desigur, pentru a elabora în baza lor decizii politice. Adică, nu supunerea de interese unor decizii luate și promovate în afara confruntării și îmbinării intereselor, ci supunerea de decizii intereselor în bază de consens; depășirea instabilității și crizei de câmp politic și electoral a societății în tranziție postcomunistă e posibilă prin politici reale care necesită prudență în fața situațiilor critice, iar în cazuri excepționale, anumite corecții în cadrul deciziilor în vigoare, mai mult, chiar anularea unor decizii ce pot avea consecințe sociale grave.

Aceste și alte căi de depășire a situațiilor de criză în cadrul câmpului politic și electoral se află în raporturi deterministe și interacționiste, ele completându-se reciproc. Realizarea lor în ansamblu necesită eforturi susținute ale factorului de decizie și, desigur, ale maselor privind actualizarea și modernizarea procesului reformativ de câmp politic și electoral.

Sarcini de autoevaluare:

1. Identificați factorii determinativi ai câmpurilor politice și electorale tranzitorii.
2. Determinați locul și rolul factorilor economici și sociali în albia evolutivă a câmpului politic și electoral.
3. În ce constă rolul factorilor politici în raport cu alți factori ai câmpului politic și electoral?
4. Demonstrați caracterul sintetic al factorilor culturali în aria de ansamblu a câmpului politic și electoral.
5. Relatați despre criteriile analitice ale câmpurilor politice și electorale postcomuniste.
6. Adaptați criteriile câmpurilor politice și electorale la condițiile sociale ale Republicii Moldova.
7. Evaluați influența reformelor radicale ale societății în tranziție spre democrație asupra câmpului politic și electoral.
8. Estimați fenomenul instabilității și crizei de câmp politic și electoral tranzitoriu la etapa actuală.
9. Argumentați specificul instabilității și crizei de câmp politic și electoral din Republica Moldova.

Tematica pentru studiul individual:

1. Impactul factorilor economici și sociali asupra câmpului politic și electoral din Republica Moldova.
2. Democratizarea câmpului politic și electoral – condiție indispensabilă de realizare a reformelor economice, sociale și culturale ale societății în tranziție.

3. Relația instabilitate-criză de câmp politic și electoral. Cazul Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. CHIFU, I. *Spațiul post-sovietic în căutarea identității*. București: Politeia - SNSPA, 2005.
2. IAȚCO, M. Coeziunea socială și principiile politicii sociale. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: CEP USM, 2011, nr. 2 (LIII).
3. MORARU, V., DUMBRĂVEANU, A. Percepția mass-mediei în procesul de democratizare a societății din Republica Moldova. În: *Revista de filozofie, sociologie și științe politice*. Chișinău, 2017, nr. 2 (173).
4. PERU-BALAN, A., TOFAN, E. Alegeri prezidențiale în Republica Moldova. Campania electorală prezidențială din Republica Moldova, 2016 – victoria stângii politice. În: *POLIS. Revistă de științe politice*. Vol. V, nr.1 (15), Serie nouă. Iași: Universitatea „Petre Andrei”, Institutul European, 2017.
5. PUTINA, N. Inegalități sociale. În: *Europa socială în 100 de termeni. Incursiuni în cultura socială și instituțională a spațiului european* (coord. Gabriela GOUDENHOOFT, Alina-Carmen BRIHAN, Ioan HORGA). București: Tritonic, 2018.
6. PUTINA, N., CARAMAN A. Mecanisme de realizare a referendumului în practica internațională – cazul statelor cu democrații consolidate și statele din spațiul post-sovietic. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPÉE, AMSP, 2018, nr. 2 (LXXXI).
7. SACA, V. Relația democrație-democratizare în condițiile Republicii Moldova: general și particular. În: *Științe politice, Relații internaționale și Studii de securitate*. Conferința internațională, 24-26 mai 2013, vol.1, Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, România, 2013.
8. SACA, V. Semnificații analitice ale tranzițiilor și transformărilor politice actuale. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPÉE, AMSP, 2016, nr. 4 (LXXV).
9. SACA, V. Relația transformări democratice – continuitate valorică în țările spațiului ex-sovietic. În: *POLIS. Revistă de Științe politice*, vol. V, nr. 1 (15), Serie nouă, decembrie 2016-februarie 2017. Iași: Facultatea de Științe Politice și Administrative a Universității „Petre Andrei”. Institutul European, 2017.

10. SEBE, G., MOVILEANU, A. Sistemul electoral și numărul efectiv de partide din Republica Moldova. În: *Revista de filozofie, sociologie și științe politice.*, Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice a AȘM, 2017, nr. 2 (173).
11. SOLCAN, A. Partidele politice în alegerile parlamentare și locale din circumscripția electorală municipală Chișinău (2010-2015). În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2017, nr.1 (LXXVI).

Tema 5. NIVELURI ALE CÂMPURILOR POLITICE ȘI ELECTORALE

Conținuturi:

- 5.1. Conceptul de nivel al câmpului politic și electoral. Relația nivel-câmp politic/electoral
- 5.2. Continuuul național-local al politicii. Niveluri ale macro-, mezo- și microcâmpului politic/electoral
- 5.3. Continuumul regional al politicii. Niveluri regional-interstatale de câmp politic/electoral
- 5.4. Continuumul global al politicii. Nivelul megacâmpului politic/electoral

Obiective:

- *să definească noțiunea de nivel al câmpului politic și să descrie relația nivel politic-câmp politic/electoral;*
- *să analizeze nivelurile locale de câmp politic și câmp electoral;*
- *să caracterizeze nivelurile regionale de câmp politic și electoral;*
- *să evalueze rolul nivelului megapolitic de câmp în condițiile actuale;*
- *să aprecieze rolul câmpului politic și electoral contemporan în contextul interacțiunii nivelurilor sale megapolitic, regional interstatal și micropolitic.*

Termeni-cheie: *nivel politic; câmp politic/electoral; relația nivel-câmp politic/electoral; continuumul politic național-local; continuumul politic regional; continuumul politic global; nivelul macrocâmp politic/electoral; nivelul mezocâmp politic/electoral; nivelul microcâmp politic/electoral; nivel regional interstatal de câmp politic/electoral; nivel megacâmp politic/electoral.*

Repere de conținut:

5.1. Conceptul de nivel al câmpului politic și electoral. Relația nivel-câmp politic/electoral

Evoluția câmpului politic și electoral, acumulările lui configurative și de conținut și alți indici valorici de câmp sunt determinate, în ultimă instanță, de anumiți factori obiectivi și subiectivi, îndeosebi de condițiile bazice și suprastructurale ale politicului, capacitățile de rol și funcționale ale managementului diferitelor niveluri politice, care vizează direct caracterul și direcțiile de manifestare a unui sau altui câmp de natură sociopolitică. Influențele acestor factori, condiții, capacități asupra câmpului respectiv provoacă în literatura de specialitate un șir de opinii, poziții diferite ce vizează în special componenta definitorie a fenomenului de nivel politic, aspecte de interferență ale acestuia cu fenomenul de câmp politic.

Pentru a identifica și a înțelege adecvat sensul propriu-zis al corelației dintre dimensiunile de nivel politic și de câmp politic/electoral, vom supune mai întâi analizei diferite interpretări ale conceptului de nivel politic. Acesta se manifestă în cadrul diferitelor componente ale politicii: de sistem și regim politic, de instituții politice și sociopolitice, de personalitate și grupuri politice, de comportamente, acțiuni, activități și relații politice, de dimensiuni ale conflictului și consensului politic, conștiinței și culturii politice etc. Diversitatea funcțională a conceptului respectiv reflectă următoarele sale abordări și evaluări, dar și raportări la conceptul de câmp politic și electoral:

- abordarea nivelului politic după modelul abordărilor efectuate în domeniul economic, adică prin intermediul proceselor de manifestare a politicului doar la macronivel și micronivel, fără a fi

evidențiate aparte procesele ce țin de nivelul sociopolitic intermediar. În acest context, unii autori (îndeosebi cercetătorii ruși A. Degtearev și V. Ilin) introduc subgrupurile marilor comunități sociale împreună cu individul în albia micropoliticei sau, dimpotrivă, alți cercetători (J. Rosenau) introduc aceste subgrupuri împreună cu generalul în câmpul macropolitic.

Desigur, astfel de abordări au specificul lor de argumentare pentru sfera economică, reflectând destul de adecvat acest specific. Însă domeniul politic și, respectiv, nivelurile acestuia sunt mult mai complexe și contradictorii, cuprind conexiuni dihotomice atât deterministe, interacționiste sau mixte, determinist-interacționiste, cât și indeterminate, care fac parte din lumea iregularului, nelinierului sociopolitic. A acoperi politicul doar cu conținut de macro- și microdimensiuni înseamnă, în primul rând, a nega rolul nivelului mediu ca nivel aparte sau în cel mai permisibil caz a cunoaște și evalua doar parțial rolul acestui nivel mediu în întregul ansamblu politic, care, în mare parte, poate lega macro- și micronivelul politic, determinând caracterul câmpurilor politice și electorale regional intrastatale, județene, raionale etc. Iar în al doilea rând, contopirea subnivelului individual cu cel de grup duce, în ultimă instanță, la subaprecierea personalității, individului ca nivel aparte, relativ autonom, care, desigur, în regimul totalitar sovietic nu a avut pondere, fiind completamente nivelat în dimensiuni de grup;

- supraaprecierea rolului instituțiilor politice în abordarea nivelurilor, considerate de S.Huntington drept forță motrice a acestora. Interpretarea instituțională a evoluat pe parcursul secolului XX la recunoașterea rolului de nivel politic nu numai a instituțiilor oficiale (de stat, de partid, de mișcare politică), ci și neoficiale, legate de activități sociale, economice, culturale etc. De exemplu, unii adepți ai „noului institutionalism” (J. March, J. Olsen ș. a.) consideră că mulți dintre actorii principali ai sistemelor economice sau sociale

sunt organizații formale, iar instituțiilor legale, birocratice le revine rolul dominant în viața socială;

- interpretarea socială a nivelului politic, care atribuie prioritate dinamicii de grup în interacțiunile sale cu câmpul politic, ignorând astfel autonomia instituțiilor politice. Aceasta din urmă este redusă la forma organizatorică a participării politice de grup, la reprezentarea și articularea intereselor de grup. Astfel de poziție a apărut prima dată în cadrul marxismului clasic, adică a poziției clasiale, care a supraapreciat rolul claselor în istorie. De exemplu, K. Marx și F. Engels încep capitolul I al *Manifestului Partidului Comunist*, denumit „Burghezi și Proletari”, cu următoarele: „Istoria întregii societăți, până în zilele noastre, nu a fost decât istoria luptelor de clasă”. Sau în lucrarea lui F. Engels *Poziția partidelor politice*, un rol-cheie este atribuit claselor, iar partidele politice nu sunt altceva decât partide de clasă. Ulterior, la etapa contemporană, teoria clasială s-a modificat substanțial, mai mult, fiind înlocuită cu teoria grupurilor de interes a lui Bentley și a adepților actuali ai teoriei *interest groups*, care considerăm că sunt mai aproape de realitățile sociale contemporane. Clasele în sens marxist deja nu mai există, locul lor îl ocupă alte entități sociale, legate prioritar de păturile medii. Acest adevăr este confirmat de componența structurii sociale a tuturor țărilor dezvoltate;

- interpretarea individuală a nivelului politic, conform căreia personalitatea, ca micronivel politic și electoral, joacă rolul decisiv în evoluția proceselor sociopolitice, iar identificarea de grup nu este decât un factor secundar. Această poziție a fost întruchipată, mai întâi, în concepția behavioristă, adică a comportamentului politic (împărtășită îndeosebi de H.Lasswell), precum și în cea a „alternativei raționale”. Reprezentanții aceștia din urmă, în special K.Monroe, reduc politica la totalitatea comportamentelor individuale, considerând individul actorul de bază al societății care

permanent urmărește scopuri raționale, scopuri ale avantajului maxim.

Personalitatea este tratată ca nivel politic principal (în sens de nivel primar) și în unele publicații ale cercetătorilor din spațiul ex-sovietic, inclusiv ale autorului acestui suport de curs. În sens că prin intermediul personalității evoluează toate celelalte niveluri. Acest fapt ne face să credem că nivelul personalității politice este unul de importanță majoră pentru câmpul politic și electoral;

- interpretarea combinată a nivelurilor politice, împărtășită de cercetătorul polonez M. Karvat, și de politologul rus D. Zerkîn, care divizează actorii politici și electorali în trei niveluri subordonate unui model unic: a) grupuri sociale mari – popor, națiune (nivelul I); b) organizații și instituții politice ale marilor comunități – (nivelul II); c) indivizi și organe instituționale de grup – lideri, elite (nivelul III). Deși această interpretare urmărește scopul a uni într-un întreg cele trei niveluri, ea, ca și alte niveluri de mai sus, nu este lipsită de element reducționist. Același cercetător rus D. Zerkîn până la urmă consideră poporul (nivelul I) actor primar al politicii, izvor al puterii de stat, iar celelalte niveluri drept actor secundar (instituția) sau chiar terțiar (personalitatea, liderul).

- *Care totuși din interpretările enunțate mai sus le considerați mai aproape de realitățile politice actuale ale unui stat în tranziție spre democrație cum este Republica Moldova?*

În opinia noastră, rolul prim, după cum s-a menționat deja, dintre nivelurile politice trebuie să-i revină personalității, îndeosebi în condițiile societății în tranziție spre democrație, când în câmpul politic și electoral în devenire al acesteia este oportună reevaluarea locului și a rolului personalității în societate. Adică, a acelei personalități care nu demult a venit din regimul sovietic și care în acel regim nu era apreciată pe măsură, mai mult, era absorbită de interesele de grup și de cele ale instituției politice sau sociale.

Desigur, cât na-r fi de importantă prezența instituției politice sau a grupului de presiune sau de interese în cadrul câmpului, ele se manifestă în cele din urmă prin indivizi concreți, prin personalitate.

Din cele menționate, deducem componenta definitorie a conceptului de nivel al câmpului politic și electoral. Acesta reprezintă totalitatea structurilor sociopolitice, instituțional-politice și individual-politice ce funcționează, se dezvoltă, se transformă, se reproduce și interacționează în limitele anumitor spații politice și electorale.

Acest concept de nivel al câmpului este de natură multivalentă, iar de aici și contradictorie, fiindcă dimensiunile oricărui câmp politic și electoral, structura acestuia, sunt vizate de diverse influențe de nivel politic, inclusiv dihotomic – influențe complete sau parțiale, generale sau particulare (nu sunt excluse și influențe unice, irepetabile), directe sau indirecte, legale sau ilegale, pozitive sau relativ negative etc. Nivelul de câmp politic și electoral vine a fi, în ultimă instanță, latura proactivă a câmpului, exprimând *ipso facto* capacitățile, inclusiv decizionale, ale exponenților, purtătorilor de interese, de valori ai câmpului respectiv.

Pornind de aici, câmpurile politice și electorale, pe de o parte, și nivelurile politice, pe de altă parte, se află într-o corelație permanentă, mai mult, într-un raport dialectic. Ele există și se manifestă doar împreună, ca un întreg, completându-se în anumite situații. Un câmp politic și electoral întotdeauna este însoțit de un nivel sau de mai multe niveluri politice: în primul rând, de nivelul său propriu, iar mai apoi și de alte niveluri cu capacități de influență locală sau națională. E vorba despre diferite niveluri politice ca purtători de interese, valori și decizii în anumite limite materiale, dar și funcționale de câmp.

- Exemplificați această afirmație a autorului suportului de curs în baza relației nivel-câmp politic și electoral al Republicii Moldova.

În acest context, fiecare nivel de actori, agenți politici și electorali (micro-, mezo-, macro-, megapolitic) îmbină în sine capacități de influență asupra propriului câmp de manifestare cu acelea de influență asupra altor câmpuri. Adică, complexitatea relației nivel politic-câmp politic/electoral este determinată de multivalența și caracterul vizelor pe care un anumit nivel le poate avea asupra diferitelor câmpuri politice și electorale.

- *Cum înțelegeți astfel de determinări de nivel asupra câmpurilor politice și electorale în condițiile Republicii Moldova?*

5.2. Continuumul național-local al politicii. Niveluri ale macro-, mezo- și microcâmpului politic/electoral

În sistemul nivelurilor de câmp politic/electoral, un loc și un rol aparte revine continuumului spațial, adică localizării lor în limitele acestui continuum. Însăși noțiunea de *continuum* este frecvent folosită de Pitirim Sorokin în interpretarea spațiului sociopolitic. Savantul consideră că viața politică este compusă dintr-un continuum spațial polivalent, în care sunt stratificate multiple statute și poziții politice pe verticală și orizontală (statute și poziții ce alcătuiesc diferite niveluri de manifestare a actorilor politici – V.S.), aflate în interacțiuni ale fluctuațiilor politice, pe de o parte, și omogenității organizației politice, pe de altă parte.

Atare abordare a continuumului spațial este parțial aplicabilă și în studiul nostru privind continuumul național-local al politicii (adică național-local în raport cu regionalul sau globalul) și, respectiv, a diferitelor sale niveluri în condițiile societății în tranziție. Doar că în cazul unei tranziții târăgănite spre democrație de tipul Republicii Moldova (cu o populație majoritară săracă și foarte săracă la un pol și minoritară bogată și foarte bogată la alt pol) nu este reală, evidentă multidimensionalitatea de statute și poziții ale nivelurilor de actori.

Aici, când păturile mijlocii, care să contribuie la diversificarea de poziții, nu sunt pe deplin formate, e destul de problematică însăși stratificarea de statute și poziții.

De aceea, considerăm că ar fi mai potrivită pentru cercetarea nivelurilor din cadrul continuumului national-local al politicii de natură tranzitorie concepția „topologiei sociale” a sociologului și politologului francez Pierre Bourdieu. Conform acesteia, spațiul social sau politic este o totalitate de relații a unui câmp de forțe (niveluri de actori, agenți – V.S.), care se impune tuturor ce pătrund în acest câmp. În opinia savantului, câmpul respectiv se distinge prin pozițiile invariante ale actorilor politici, adică prin dispozițiile lor, tipurile lor de practici și comportamente. Pornind de la enunțurile teoretice de mai sus, în cadrul continuumului national-local al politicii distingem trei niveluri ale câmpului politic și electoral:

a) dimensiuni de macronivel, adică de ansamblu a societății politice și civile de câmp, de natură national-politică și electorală;

b) dimensiuni de mezonivel, axate pe nivelurile instituționale, relaționale, comunicative, funcționale etc. de natură medie a câmpului politic și electoral;

c) dimensiuni micropolitice și electorale de câmp, exprimate prin pozițiile nivelurilor de jos, ce alcătuiesc componenta locală a câmpului politic/electoral.

Primul nivel de câmp – macropolitic și electoral are drept componente potențialul ce ține de general-național; general-statal; general-societal; de spirit activ al nivelului; de stabilitate a nivelului; de discreție din cadrul nivelului. Adică, componente de sorginte națională, ce cuprind împreună întreaga arie de existență, manifestare, dezvoltare și transformare a relației nivel-câmp în limitele țării, societății în ansamblu.

Nivelul de câmp macropolitic/electoral include:

- interesele naționale, securitatea națională, suveranitatea poporului, integritatea teritorială a statului-națiune cu granițele sale

administrativ-teritoriale și juridice de răspândire a legitimității puterii publice;

- ideea națională, necesară pentru a asigura coeziunea întregii societăți;
- sistemul electoral și procesul electoral la nivel național;
- alegerile parlamentare, alegerile prezidențiale, alegerile general-locale, referendumul național;
- câmpul constituțional și de drept, administrativ de conducere;
- pacea civilă în societate, situație când, în viziunea lui Fihte, „natura lucrurilor, voința tuturor și a legii se află în armonie”;
- componența poporului, inclusiv comunitățile sociale, demografice, profesionale, teritoriale, minoritățile naționale, bunăstarea tuturor. În acest context, K. Marx menționa că poporul nu este ceva abstract, poporul este un fenomen complex, alcătuit din diverse comunități.

În cadrul nivelului macropolitic și electoral de câmp, un loc și un rol-cheie revine interesului național al țării. Acesta are, în viziunea noastră, un caracter sintetic în raport cu toate celelalte componente ale nivelului respectiv, dar și cu cele ale altor niveluri de câmp politic/electoral. Interesul național îl considerăm drept determinanta, mobilul caracterului complex al diferitelor fenomene și procese sociopolitice de natură națională și internațională, căilor și modalităților de manifestare a acestora în perimetrul câmpului social *lato sensu* și, respectiv, în perimetrul nivelului de câmp politic/electoral.

Desigur, capacitățile de mobil al interesului național pentru celelalte componente ale nivelului macropolitic/electoral depind de unii factori atât de natură bazică, cât și suprastructurală, inclusiv de alte componente ale nivelului respectiv. Aici un rol aparte o are securitatea națională. În ultimă instanță, credem că interesul național

se bazează pe cantitatea, calitatea și eficiența asigurării întregului sistem, întregii constelații a securității naționale.

- *Cum înțelegeți rolul conexiunilor dintre interesul național și securitatea națională în evoluția nivelului de câmp macropolitic/electoral?*

Potențialul de impact al interesului național asupra nivelului macro-politic/electoral depinde mult și de ideea națională, de punerea în valoare a acesteia. Ideea națională trebuie elaborată și promovată în corespundere cu necesitățile interesului național.

- *Există oare în Republica Moldova ideea națională și dacă da, atunci cum ea corespunde rigorilor interesului național pentru modernizarea nivelului macropolitic/electoral?*

Astăzi macronivelul de câmp politic/electoral al tuturor țărilor în tranziție spre democrație necesită o legătură organică adecvată între idee și interes, adică nicio idee, inclusiv îndeosebi națională, nu trebuie ruptă de interes, fapt deosebit de important în perioada campaniilor electorale. În caz contrar, apar tendințe, acțiuni, relații care duc până la urmă la decăderea câmpului macropolitic/electoral. În cadrul acestuia, trebuie întotdeauna să fie o balanță de forțe între necesitățile transformării/modernizării și voința poporului, exprimată în cadrul scrutinelor electorale.

- *Cum apreciați astfel de balanță și cum ea este exprimată în timpul alegerilor din Republica Moldova?*

Al doilea nivel de câmp – mezopolitic/electoral, adică mediu, cuprinde structurile regional-intrastatale; regional-instituționale (de partid politic, mișcare politică); regional-sociale (de grup); regional-teritoriale (de județ, de raion etc.); manifestările acestor structuri în timpul votului la nivelul respectiv. Deci, structura acestui nivel de câmp are un caracter multidimensional, multivalent. Ea poate fi divizată în trei câmpuri interdependente de dimensiuni medii:

1. Nivelul de grup, care cuprinde diferite categorii de agenți cu mecanisme specifice de apariție și evoluție în cadrul câmpului. Acest nivel este abordat de către cercetătorul rus G. Dilighenski prin mai multe criterii: cantitativ – grupuri mici, mijlocii, mari; calitativ – grupuri înalt dezvoltate și grupuri slab dezvoltate; statutar – grupuri oficiale și grupuri neoficiale; semnificativ – grupuri primare și grupuri secundare; de loc în sistemul relațiilor de producere – clasele în sens marxist; de venit – grupuri înstărite, cu venituri înalte și grupuri relativ sărace; criteriul de interes. Acestuia din urmă criteriu i-a acordat o atenție deosebită A. Bentley, precum și G. Almond în comun cu G. Powell, K. Strom și R. Dalton. În acest context, este bine cunoscută clasificarea almondiană a grupurilor de interese în:

- grupuri anomice, adică stihinice, neorganizate, instabile care apar pe neașteptate în urma reacției la diverse frustrații, nemulțumiri, exprimate frecvent în tulburări de stradă, mitinguri spontane, și tot așa pe neașteptate pot să dispară. Astfel de grupuri aduc câmpului politic/electoral un element de instabilitate, de tensiune valorică;
- grupuri nonasociative, în fond neformale, de natură episodică de activism. În comparație cu cele anomice, grupurile nonasociative, deși au un grad relativ slab de organizare, se disting prin comunitatea de interese ce țin de factorul etnic, confesional, profesional. Totuși, aceste grupuri nu au suficientă substanță pentru a manifesta continuitate în structură și organizare și, desigur, nu dispun de posibilități permanente pentru articularea intereselor. Atare caracteristici demonstrează un loc și un rol relativ slab al acestui nivel de grupuri în aria câmpului politic/electoral;
- grupuri instituționale, ca entități formale ale societății ce funcționează în interiorul structurilor sociale și politice. Ele se disting prin capacități relativ înalte de articulare a intereselor în cadrul câmpului politic/electoral. La acest nivel, se manifestă grupuri corporative și birocratice de interese, grupuri și fracțiuni

parlamentare, grupări ideologice, ale ofițerilor și clerului. Unele din aceste grupuri și grupări se bazează pe sprijinul instituțiilor guvernamentale, căpătând astfel un acces direct la personalitățile ce determină cursul politic al țării;

- grupuri asociative, create pentru a exprima interesele anumitor categorii de cetățeni. Atare grupuri există legal, au o structură clară și un aparat. Ele se specializează în articularea intereselor. La astfel de grupuri raportăm: sindicatele, asociațiile de afaceri, organizațiile societății civile, ale femeilor, veteranilor, tineretului, mișcările ecologiștilor etc. Actualmente, odată cu creșterea complexității vieții sociale, unele din grupurile asociative încearcă să folosească forme mai mobile și mai dinamice de activitate, inclusiv de protest, de influență asupra guvernării, preferând chiar și metode noi și tradiționale ale lobbyismului. Deci, asociațiile, organizațiile, mișcările, uniunile grupurilor asociative, prin activitatea lor, deschid cetățenilor noi posibilități de a-și articula direct scopurile nu doar în domeniul social, ci și politic, electoral, contribuind astfel la evoluția câmpului politic/electoral.

Totuși, clasificarea grupurilor de interese propusă de G. Almond și colegii săi de cercetare acoperă doar parțial, cu o doză de covenționalitate, configurația nivelului de grup al câmpului politic/electoral din cadrul societății în tranziție spre democrație. Aici procesele sociale, economice, politice, culturale au, mai mult sau mai puțin, un caracter tranzitoriu, în devenire, în transformare contradictorie de la regimul totalitar/autoritar la cel democratic, fapt ce se răsfrânge direct asupra nivelului respectiv. Principalele particularități ale acestuia le considerăm:

a) tărgănarea procesului de creare a unei structuri sociale moderne, cu categorii și grupuri sociale avansate (păturilor mijlocii). Are loc dominarea îndelungată în cadrul acestui proces a fenomenului marginalizării sociale;

b) activizarea în cadrul etapelor de start a tranziției democratice a grupurilor anomice de interese. Deși pe parcurs majoritatea acestora sau transformat în nonasociaționale sau chiar unele în asociaționale, în activitatea lor mai persistă elementul anomic, ca sursă de instabilitate;

c) deficitul de susținere din partea statului a grupurilor de interese, ceea ce se răsfrânge asupra potențialului statutar al acestora, care nu are destulă pondere în câmpul politic/electoral. Nu este pus în suficientă valoare mecanismul de parteneriat dintre organele statale și cele ale societății civile;

d) dacă grupurile de interese propriu-zise din țările cu democrații avansate nu realizează direct politica publică, o influențează prin intermediul promotorilor ei (partidelor politice), atunci grupurile noastre în tranziție adesea devin politizate, unele dintre ele considerând participarea politică principala lor ocupație;

e) randamentul relativ redus al activității și relațiilor unor grupuri de interese ca rezultat al ineficienței scopurilor urmărite. Acestea nu rareori pot avea un impact dublu asupra maselor: uneori de mobilizare, alteori de alienare, fapt deseori întâlnit în perioada campaniilor electorale;

f) evoluția contradictorie a grupurilor lobbyste în societatea postcomunistă, de la forme simple la forme complexe, cu manifestări de instabilitate a intereselor, de deficit a unei baze adecvate economice, sociale, legislative a acestora, ceea ce generează adesea relații necivilizate în cadrul câmpului politic/electoral;

g) unele grupuri instituționale de interese (corporative, birocratice) din societatea postcomunistă, îndeosebi în tranziție târăgănată spre democrație, sunt adesea implicate în activități și relații nesănătoase pentru câmpul politic/electoral. Acestea, folosind resursele enorme de care dispun, inclusiv cele informaționale, tind să

domine acest câmp, să marginalizeze camuflat sau deschis, acțiunile grupurilor nonasociative și asociative în câmpul respectiv.

2. Nivelul instituțional al câmpului politic/electoral, a cărui activitate este determinată îndeosebi de instituția politică drept o varietate supremă a instituției sociale din punctul de vedere al influenței. Instituția politică, în opinia cercetătorilor contemporani, este un model de structură organizațională, dar și un model stabilit de comportament uman sau, cum consideră M. Duverger, un model al relațiilor umane din care se reproduc relații concrete cu caracter stabil, coeziv.

Însă societatea în tranziție spre democrație de tipul Republicii Moldova ne oferă serioase deficiențe structural-organizaționale și relaționale ale instituției politice în raport cu instituția *sui-generis* privită ca model. Se are în vedere întreaga structură a mezopoliticului instituțional – subdiviziunile statale (executive, judiciare), instituțiile politice propriu-zise (partidele, mișcările politice) și politice improprie (sociopolitice, cultural-politice ș.a.), instituțiile formale (oficiale) și neformale (neoficiale). Pe parcursul celor treizeci de ani de independență a țării, rețeaua de instituții ce deține puterea de stat, cu un grad mai înalt de organizare și legitimitate, s-a dovedit a fi preponderent instabilă și inefficientă la majoritatea indicilor săi de manifestare, dar mai ales la cei structurali, de organizare și relaționali. Atare situație a fost și rămâne a fi condiționată mai ales de impedimentele legislative împreună cu Legea fundamentală. Anume din acest considerent câmpul politic, iar în ultimul timp și cel electoral, au fost dominate de necesitatea rectificărilor frecvente în legi, a amendamentelor la Constituție, pentru a depăși imperfecțiunile structural-politice și electorale.

Totodată, sunt abateri și în nivelul mediu al câmpului administrativ, legate îndeosebi de elemente de formalism în procesul de descentralizare și desconcentrare. În acest context, devine

problematică descentralizarea în cadrul câmpului respectiv, atunci când instituțiile locale duc lipsă de resursele necesare administrării, inclusiv îndeosebi de resurse financiare, dar și umane ce țin de nivelul de profesionalism al funcționarilor. Este răspândită pe larg practica angajării în funcție, dar și eliberării din funcție a funcționarilor pe principii politice, în baza apartenenței de partid.

Un loc aparte în cadrul mezonivelului instituțional de câmp politic/electoral revine partidului politic. Acesta se manifestă în cadrul câmpului respectiv cu trăsăturile sale specifice definitorii ce țin de interese, asociere, organizare, structura de conducere, platforma ideologică, includerea în procesul electoral și, în ultimă instanță, cucerirea puterii. Atare trăsături, puse în valoare într-o societate stabilă, democratic avansată, fac partidul să corespundă evaluării aduse de S. Neumann partidului drept „cheia de boltă a politicii moderne”.

Apelând la instituția de partid din Republica Moldova (tranzitorie spre democrație târăgănată în timp), atunci observăm unele deosebiri ale sale atât după criteriile de interes, de organizare, de ideologie, de relații interpartinice, cât și de luptă pentru putere în campaniile electorale etc. Deosebiri care rezultă îndeosebi din caracterul general instabil al câmpului politic/electoral, dar și din însăși instabilitatea relației partid-câmp.

În primul rând, ca și câmpul respectiv aflat în tranziție, partidul politic se află într-un proces complex, în mare parte ineficient, de transformare, de acumulare a necesarului de substanță partinică. Acest fapt demonstrează în câmpul nostru politic și electoral un cadru definitoriu al partidului mai mult de dimensiuni limitate atât ca factor criterial, cât și ca fenomen, el fiind redus, în opinia noastră, doar la unele componente și nu întotdeauna la cele mai principale. În atare situație, aria fenomenului de partid tranzițional de la noi nu ne permite să-l evaluăm pe acesta într-o manieră clasică, în stil weberian, drept organizație liber creată, orientată spre o recrutare liberă și spre un scop

fundamental de a aduna voturi pentru alegeri vizând funcțiile politice. Dar nici să-l evaluăm într-un mod postclasic cum o fac mulți cercetători atât din Vest, cât și din Est. Poate că partidele noastre în tranziție spre democrație se înscriu oarecum în definiția lui G. Sartori despre partid (*Parties and Partis Systems*, 1976) ca „orice grupare politică identificată printr-o etichetă oficială care se prezintă la alegeri și este capabilă să își plaseze prin alegeri (libere sau nu) candidați pentru funcții publice”. Astfel de abordare întruchiează doar un minimum de variabile definitorii pentru a identifica un partid. Atare minimum acoperă în cei mai bine de treizeci de ani de independență a țării noastre doar aspectele conceptuale a 4-5 partide reprezentate de la alegeri la alegeri în organele de putere.

În al doilea rând, ca și în câmpul politic/electoral în general, în cel de partid, inclusiv în relațiile intrapartinice și interpartinice, practica tranziției confirmă dominarea decorului democratic, cu manifestări evidente ale tendințelor autoritare, adică a unei situații de democrație declarativă, ca formă îmbibată cu element autoritar ca conținut. De aici și pierderea de către majoritatea partidelor a poziției în societate, a susținerii din partea electoratului. Dar și frecvente situații de manifestare a traseismului politic, fenomen care, într-o măsură mai mare sau mai mică, s-a răspândit asupra tuturor partidelor, devalorizând substanțial rolul nivelului instituției de partid în câmpul politic/electoral.

În al treilea rând, un alt fenomen negativ de influență a partidului asupra câmpului politic ține de încercările unor partide de a încălca legislația de finanțare a campaniei electorale, de a apela la surse străine de finanțare (strict interzise de lege), dar și la surse interne, care depășesc considerabil limita legală de finanțare. Totodată, unii reprezentanți de partid sau candidați independenți devin adesea tentați de fenomenul cumpărării votului în timpul campaniilor electorale. În ultimii ani, la alegerile parlamentare, dar și

locale, acest fenomen a devenit destul de răspândit în activitatea electorală a partidelor de diferite orientări.

3. Nivelul regional intrastatal al câmpului politic/electoral, care din punct de vedere material, fizic corespunde cu granițele geografice ale diferitelor zone, raioane etc. ale țării, iar funcțional – cu limitele răspândirii relațiilor de putere a mezopoliticului, autorității și legitimității acestuia, încrederii în el.

În linii mari, acest nivel întruchipează în sine activitatea agenților politici și electorali colectivi în diferite teritorii ale țării, ca exponenți ai unor comunități sociale, instituționale, teritoriale de natură medie. Mezopoliticul electoral teritorial înseamnă diverse ca complexitate și semnificație socială colectivități de indivizi, care se disting printr-un atribut comun sau prin legături comune, prin sentimentul unei identități, unor interese și scopuri comune vizavi de destinele regiunii. Unii dintre acești indici pot deveni, în funcție de necesități și voința populației de aici, obiecte de preocupare regională în timpul campaniilor electorale, alegerilor la mezonivel.

Deplasându-ne la practica politică și electorală regională a majorității statelor posttotalitare cu obiective democratice de dezvoltare din spațiul ex-sovietic (excepție Țările Baltice), constatăm abateri serioase de la punctul care asigură progresul, auto-dezvoltarea regiunii. Atare abateri le urmărim în cadrul următoarelor procese:

- eterogenității regionale din punctul de vedere al factorului structural, instituțional, funcțional, normativ, al intensității sociopolitice etc. În acest sens, deosebim regiuni cu structuri politice relativ înalt și relativ scăzut saturate, regiuni legitime și nelegitime, secesioniste, anticonstituționale (de ex., Transnistria), regiuni cu statut juridic special (de ex., Găgăuzia) și teritorial-statale obișnuite etc. Aceștia și alți factori influențează în felul lor câmpul politic/electoral regional-intrastatal;

- inegalităţii direcţiilor de dezvoltare politică, economică, socială, demografică, culturală, informaţională, educaţională etc. a unor regiuni şi degradării sociale *lato sensu* a altor regiuni. Fenomenul inegalităţii dezvoltării regionale, dar şi locale are o manifestare evidentă şi în Republica Moldova, îndeosebi în raportul dintre diferite municipii, raioane, comune. Astăzi suntem martori ai fenomenului satelor părăsite (îndeosebi a multor sate din centrul şi nordul ţării), a creşterii numărului acestora;
- identităţii regionale, ca factor deosebit al acumulării de sens în evoluţia câmpului politic/electoral al statelor în tranziţie spre democraţie. Fenomenul identităţii *lato sensu* în Republica Moldova se confruntă cu multiple impedimente, tensiuni atât de ordin naţional, social, politic, cât şi linvistic, teritorial etc.;
- ritmicităţii câmpului politic/electoral, ca factor ce determină starea relaţiilor sociopolitice ale regiunii. Caracterul acestora poate conduce la ritmuri accelerate sau ritmuri lente, ritmuri în ascensiune sau ritmuri în declin, ritmuri drepte sau ritmuri frânte în dezvoltarea regiunilor.

Al treilea nivel de câmp – micropolitic/electoral, reflectă interacţiunea indivizilor, grupurilor relativ mici, mecanismul dinamicii comportamental-individuale şi de grup în cadrul scrutinelor electorale. Un rol-cheie aici îl are subnivelul personalităţii. Acesta, în viziunea noastră, se impune prin următoarele microcâmpuri:

- *Homo sapiens*, cu trăsături fiziologico-psihologice înnăscute, dobândite, legate de intelect, emoţie, mentalitate, obişnuinţă, pasiune, orientare valorică, stil de comportament etc.;
- *Homo politicus*, ca membru al grupului, organizaţiei, colectivului şi, totodată, ca activist oficial, lider al acestora, participant răspunzător al colectivităţii de grup, de instituţie în campaniile electorale;
- *Homo geopoliticus*, adică personalitate cu orientări speciale legate de vectorii externi, de locul şi rolul statului în relaţiile regional-

interstatale și internaționale. Această personalitate joacă un rol deosebit nu numai în câmpul politic/electoral, ci și în cel informațional. Ea cunoaște în profunzime relațiile geopolitice și interpretează profesional procesele și evenimentele ce țin de universul informațional, fapt confirmat în lucrările sale și de cercetătorul Mihai Lescu;

- *Personalitatea* ca actor sau agent autonom în procesele politice, inclusiv electoral, capabilă să inițieze și să efectueze acțiuni politice individuale în cadrul câmpului electoral, să întrețină relații sociopolitice, independent de organizația sau de comunitatea socială din care face parte. În astfel de ipostază personalitatea este *Homo politicus* sau *Homo geopoliticus* particular care întruchipează în sine nu numai calități general-umane sau tipice de grup, de instituție, ci și individuale, chiar unice în cadrul comunității.

Deci, nivelul de câmp micropolitic/electoral reflectă în mod sintetic destinele sociopolitice ale personalității, drepturile și libertățile ei fundamentale, dar și obligațiunile acesteia. Criteriul principal al acestui nivel este libertatea individuală corelată adecvat cu colectivitatea, factorul public și cu alți semeni în diverse dimensiuni ale câmpului politic/electoral: macro, mezzo sau micro.

Subnivelul personalității e considerat pe drept cuvânt *alfa și omega politiciii*. Omul, după gânditorul Greciei Antice, Protagor, este unitatea de măsură a tuturor lucrurilor. Acest enunț important al Antichității a evoluat din epocă în epocă, din veac în veac până în zilele noastre, lansând capacitatea omului de a se impune pe prim-plan în diverse domenii ale vieții sociale, inclusiv în calitate de candidat la alegeri, de alegător, de participant la referendum etc.

- *Este oare astăzi omul, personalitatea societății în tranziție spre democrație (inclusiv a Republicii Moldova) unitatea de măsură a câmpului politic/electoral?*

De adus exemple concrete despre personalități ca unitate de măsură a politicii atât din Republica Moldova, cât și de peste hotare.

Nivelurile sus-menționate interacționează permanent, se completează unul pe altul și sunt chemate să asigure stabilitatea câmpurilor politice și electorale.

5.3. Continuumul regional al politicii. Niveluri regional-interstatale de câmp politic/electoral

Continuumul regional-politic interstatal reprezintă o asociere spațială de formațiuni national-statale cu parametri relativ apropiați: geografici, economici, sociopolitici, culturali etc. Astfel de formațiuni se impun drept regiuni, de obicei, polietnice, unde locuiesc popoare cu spații vitale, cu arealuri diferite ca putere. Ele au trăsături teritoriale diferite (de ex., arealuri ale Republicii Moldova sau ale Ucrainei cu populații în masă a etnicilor ucraineni în Republica Moldova sau români, români-moldoveni în Ucraina), fapt ce influențează caracterul interstatal de câmp politic/electoral. Adică, variabilele de câmp politic, dar și electoral, cu populațiile respective, în astfel de teritorii ale Ucrainei și Republicii Moldova, pot să se deosebească, dar ceea ce ține de componenta socioculturală, socioumană, sociopsihologică (inclusiv factorul mentalității) de anumite tradiții, obiceiuri etc. ele au mult comun.

Din punctul de vedere al factorului spațial, adică fizic de câmp, regiunile interstatale, de obicei, se disting prin unitatea geomorfologică, climatică, hidrologică, fiindcă aceste variabile vizează, în mare măsură, entitățile national-statale. Anume gradul de unitate fizică a regiunilor interstatale le fac pe acestea să colaboreze fructuos în diferite domenii ale vieții sociale întru progresul dezvoltării statelor în ansamblu.

O importanță aparte în dezvoltarea continuumului regional inter-statal revine cooperării transfrontaliere, care în cazul statelor UE are deja acumulată o bogată experiență de dezvoltare regională. În acest context, una din prioritățile de acțiune ale Uniunii Europene, încă de la momentul constituirii sale în anii 50, a fost dezvoltarea socioeconomică, socioculturală și de camp politic/electoral echilibrată a tuturor regiunilor și, de asemenea, cooperarea transfrontalieră la frontierele sale.

- Cum înțelegeți dezvoltarea relativ echilibrată de câmp politic/electoral în cadrul regiunilor interstatale ale Uniunii Europene? Cum apreciați procesul electoral, în general, și alegerile, în particular, în aceste structuri comunitare?

Dezvoltarea relațiilor de colaborare dintre regiuni și mai ales cele de o parte și de alta a frontierelor Uniunii Europene vizează asigurarea unei zone de securitate și prosperitate în diverse domenii din imediata sa vecinătate. Dar mai ales în contextul extinderii UE și aspirațiilor statelor vecinătății estice de aderare la comunitate.

Cooperarea transfrontalieră și, respectiv, dezvoltarea regională a câmpului politic/electoral a cunoscut o nouă etapă de la începutul anilor 90, într-un nou context geopolitic regional odată cu transformările politice și constituirea sistemelor democratice în țările din Europa Centrală și de Est. Anume de atunci Uniunea Europeană a devenit disponibilă de a demara susținerea financiară pentru cooperarea transfrontalieră din aceste țări prin diverse programe, dar și proiecte, inclusiv în domeniul modernizării sistemului și procesului electoral. Asistența și contribuția UE în acest domeniu pentru statele membre, dar și pentru acelea care nu sunt membre ale UE, dar aspiră în viitor să devină, este asigurată prin trei politici: Politica de Coeziune; Politica de Preaderare și Politica Europeană de Vecinătate. Fiecare din acestea având strategii și mecanisme specifice de implementare prin diverse programe, proiecte etc.

Dacă luăm Politica Europeană de Vecinătate, atunci prin lansarea încă în 2003 de către Comisia Europeană a celor 24 de Programe de Vecinătate, în care au fost implicate regiuni de frontieră din absoluta majoritate a țărilor europene, inclusiv centrale, de est, de nord, dar și ex-sovietice, s-a trecut practic la un alt nivel al cooperării transfrontaliere. Nivel considerat de cercetătorul Nicolae Dandiș drept un proces complex care însumă în sine, pe de o parte, valorificarea experienței și rezultatelor obținute prin intermediul programelor și instrumentelor anterioare, care au susținut cooperarea transfrontalieră, iar pe de altă parte, prin integrarea mai multor instrumente de asistență externă în Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat (IEVP), care să urmărească în continuare realizarea obiectivelor Politicii Europene de Vecinătate.

- Ce programe concrete cunoașteți ale Politicii Europene de Vecinătate care au contribuit substanțial la dezvoltarea euroregiunilor și, respectiv, a câmpului politic/electoral de aici?

Un rol aparte în cadrul programelor Politicii Europene de Vecinătate revine celor în care a fost implicată Republica Moldova. Primul dintre acestea a fost Programul de Vecinătate România – Republica Moldova, pentru perioada 2004-2006, cu ariile eligibile din partea României: județele Botoșani, Iași, Vaslui, Galați, iar din partea Republicii Moldova – întreg teritoriul. Obiectivul general al programului respectiv, consideră N.Dandiș, a fost dezvoltarea socioeconomică durabilă a regiunilor eligibile ale României și Republicii Moldova prin dezvoltarea principiului cooperării transfrontaliere, acesta fiind axat în continuare pe obiective strategice și pe identificarea și selectarea de proiecte comune cu impact transfrontalier.

Desigur, odată cu implementarea proiectelor în cadrul Programului de Vecinătate, dar și cu dezvoltarea relațiilor în cadrul celor trei Euroregiuni („Dunărea de Jos”, „Prutul de Sus” în care

participă România, Republica Moldova și Ucraina și euroregiunea „Siret-Prut-Nistru”, cu participarea României și Republicii Moldova) țara noastră urma mai departe să creeze punți pentru accesarea gradual în UE.

- Cum a evoluat în continuare dezvoltarea euroregiunilor Republicii Moldova în comun cu România și cu Ucraina? Cum s-au bucurat și se bucură ele de programele Politicii Europene de Vecinătate?

O anumită influență asupra cooperării transfrontaliere în cadrul euroregiunilor a avut-o Parteneriatul Estic (PaE) lansat în 2009 de către UE. Cele patru platforme (programe) ale PaE – sfera democrației, a conducerii cu succes și a stabilității politice; integrarea economică și convergența cu politicile UE; securitatea energetică; contactele interumane – și-au regăsit capacitățile lor în diferitele domenii de dezvoltare a euroregiunilor.

Iar după semnarea și ratificarea Acordului de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană (2014), precum și odată cu elaborarea și implementarea Planurilor de Acțiuni (2016-2017) privind Acordul, cooperarea transfrontalieră și dezvoltarea euroregiunilor capătă noi posibilități de realizare a obiectivelor economice, sociale, culturale etc. În acest context, câmpul politic/electoral al euroregiunilor interstatale își consolidează dimensiunile lor bazice și suprastructurale, fapt confirmat de starea indicilor sintetici ai culturii materiale și spirituale de aici. În funcție de punerea în valoare a capacităților regionale, acești indici se caracterizează prin păstrarea și îmbogățirea comunității industriale, sociale, istorice, etnice, profesionale, mentale (cu element democratic).

– A se demonstra prin exemple concrete evoluția indicilor respectivi în regiunile transfrontaliere ale Republicii Moldova și României; Republicii Moldova și Ucrainei; României și Ucrainei.

Aceste și alte trăsături ale continuumului regional vizează direct caracterul nivelurilor interstatale de câmp politic/electoral, direcțiile lor evolutive de funcționare și transformare. Practica diferitelor regiuni interstatale din spațiul ex-comunist, în general, și ex-sovietic, în particular, denotă situații de câmp cu aspect de manifestare atât generale, cât și particulare, uneori chiar și unice, caracteristice doar unui câmp politic/electoral.

5.4. Continuumul global al politicii. Nivelul megacâmpului politic/electoral

Continuumul global al politicii reprezintă manifestarea în spațiu a comunității geografice general-planetare, altfel spus unitatea mapamondului. Pornind de aici, continuumul global vizează mecanismul politicii mondiale, relațiile politice la nivel global-planetar.

Actualmente, în condițiile reconfigurării modelului de relații internaționale postrăzboi rece, majoritatea problemelor existente în lume (a supraviețuirii neamului omenesc în contextul relației război-pace, problema ecologică, problema utilizării tehnologiilor, problema resurselor, problema combaterii terorismului ș.a.) sunt probleme mondiale. În acest context, orice situație poate deveni situație mondială.

În cadrul continuumului global al politicii accentul se pune pe factorul unității, universalității, colaborării tuturor țărilor și popoarelor pentru soluționarea problemelor globale prin prisma primatului valorilor umanismului. Așadar, stereotipurile zilei de ieri astăzi nu ne pot salva, adevăr care nu poate fi pus la îndoială. De aceea, continuumul global al politicii astăzi are nevoie mult mai mult decât securitatea națională, decât suveranitatea națională, decât patriotismul national-local. E necesar a promova încontinuu spiritul dialogului internațional, cultura discuțiilor, negocierilor internaționale.

Problema-cheie pentru înțelegerea și interpretarea continuumului global al politicii ține astăzi de subiectul polarității, care se înscrie plenar în câmpul formării unei noi ordini mondiale. Formarea acesteia deja de mai mult timp după încheierea războiului rece se impune drept proces complex, contradictoriu cu multiple impedimente de stabilizare și funcționare, care, în mare parte, nu corespunde necesităților de elaborare a unor scenarii globale constructive, care să țină cont de tradiții și de noile realități geopolitice, mai mult, să îmbine adecvat inovația cu tradiția în promovarea obiectivelor noii ordini mondiale. Modelele multor scenarii lansate în cadrul școlilor științifice în domeniu, de rând cu elementul constructiv privind comportamentul actorilor internaționali, sunt pătrunse și de elementul conflictualității în relațiile internaționale, inclusiv privind subiectul polarității.

Specialiștii în domeniu, printre care și profesorul cercetător Victor Juc, definesc ordinea mondială ca „totalitate a modelelor de interacțiune și interdependență economică, socială și demografică, politică, geopolitică și militară, cultural-civilizațională, ecologică și informațional-ecologică dintre actorii relațiilor internaționale și transnaționale în cadrul sistemului internațional/transnațional”. Această definiție credem că exprimă adecvat realitățile actuale de trecere a factorului global de la unipolaritate la multipolaritate. Asume astfel de model al ordinii mondiale satisface majoritatea actorilor internaționali.

În cadrul continuumului global al politicii, un rol-cheie ține de nivelul megacâmpului politic/electoral. Acesta, în comparație cu alte niveluri, reflectă un grad mai înalt de analiză factorială, a cărui conținut reflectă legăturile și interacțiunile actorilor național-statali, regional-interstatali, internaționali, axate pe probleme globale. Atare legături devin deosebit de semnificative în perioada alegerilor în organizațiile internaționale, mondiale.

- *Aduceți exemple ale unor astfel de alegeri în organismele globale, internaționale.*

Megapoliticul, de rând cu obiectele sale de referință, are în vizor așa subiecte de importanță majoră ca „zone ale intereselor vitale”, „câmpuri gravitaționale de influență a actorilor internaționali”, „forțele de balanță” în spațiile geopolitice etc. Aceste subiecte sunt legate nemijlocit de interesele marilor puteri în diferite regiuni ale lumii.

- *Cum înțelegeți abordarea acestor subiecte în dezbaterile din cadrul organismelor internaționale și mondiale? Ce probleme apar în cadrul câmpurilor national-statale ale politicii în legătură cu zonele de interes vital declarate de marile puteri în diferite regiuni ale lumii?*

Drept zonă de interes vital al marilor puteri sunt, de rând cu alte spații de pe mapamond, și unele spații ale țărilor ex-socialiste, inclusiv ex-sovietice. Republica Moldova a fost direct declarată, încă în anii 90, de către unii reprezentanți ai conducerii Federației Ruse zonă de interes vital.

Sarcini de autoevaluare:

1. Ce interpretări ale noțiunii de *nivel politic* cunoașteți?
2. Ce înțelegeți prin relația *nivel politic-câmp politic/electoral*?
3. Analizați nivelul macrocâmpului politic/electoral.
4. Caracterizați nivelul mezocâmpului politic/electoral al societății în tranziție.
5. Ce pondere are nivelul microcâmpului politic/electoral în condițiile Republicii Moldova?
6. Caracterizați nivelul euroregiunilor de câmp politic/electoral în contextul extinderii Uniunii Europene spre Est.
7. Evaluați capacitățile de nivel al megacâmpului politic/electoral în condițiile actuale.
8. Cum înțelegeți legătura dintre nivelurile de câmp politic/electoral national-local și regional-interstatal, national-local și cel global?

9. Cum înțelegeți sensul sintagmei „a gândi global și a acționa local” în raport cu nivelul national-local al câmpului politic/electoral din Republica Moldova?

Tematica pentru studiul individual:

1. Evoluția relației nivel politic-câmp electoral în condițiile tranziției spre democrație. Cazul Republicii Moldova.
2. Impactul nivelului macropolitic asupra câmpului electoral local din Republica Moldova.
3. Rolul Parteneriatului Estic (PaE) în dezvoltarea euroregiunilor din spațiul postcomunist.
4. Realități și perspective ale relației dintre nivelul de câmp politic/electoral national și cel de câmp politic interstatal (cazul Republicii Moldova, României și Ucrainei).

Bibliografie:

1. DANDIȘ, N. *Extinderea și politica de vecinătate a Uniunii Europene*. Chișinău: Bons Offices SRL, 2008.
2. BENTLEY, A. *Process of Government: A Study of Social Pressures*. New Brunswick-London, 1995.
3. HUNTINGTON, S. *Ordinea politică a societăților în schimbare*. Traducere de Horațiu STAMATI. Iași: Polirom, 1999.
4. JUC, V. *Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece*. Chișinău: s.n., 2015.
5. JUC, V. Unipolaritate versus multipolaritate în reconfigurarea modelului de ordine mondială postrăzboi rece. În: *Revista de filosofie, sociologie și științe politice*, 2016, nr.3 (172).
6. LESCĂ, M. Homo geopoliticus în universul informațional. În: *Conferința științifică națională cu participare internațională. „Integrare prin cercetare și inovare”*, 7-8 noiembrie 2019. Științe sociale. Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2019.
7. MONROE, K. The Theory of Rational Action: What is it? How Useful is it for Political Science. În: *Political Science*: Ed. by Grotty B. Evanston, 1991.
7. SACA, V. Probleme de impact a politicii externe asupra procesului de consolidare și promovare a interesului național al Republicii Moldova.

- În: *Administrarea Publică*. Revistă metodică-științifică, 2020, nr.2 (106).
8. SACA, V. Rolul securității naționale în asigurarea interesului național. În: *Conferința științifico-practică națională „Mandatul de securitate: problem actuale de interpretare, legislație și practică”* (coord. Vitalie SÎLI, Diana HÎRBU). Chișinău: s.n., 2020.
 9. SACA, V. *Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii*. Chișinău: CE USM, 2001.
 10. АЛМОНД, Г., ПАУЭЛЛ, Дж., СТРОМ, К., ДАЛТОН, Р. *Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор*: Учебное пособие (под ред. М.В. ИЛЬИНА, А.Ю. МЕЛЬВИЛЯ). Москва: Аспект Пресс, 2002.
 11. САКА, В. Личностное измерение политики. В: *Политология. Учебник по специальности «Международные отношения»*. Том 1. Кишинэу, 2008.

Tema 6. TIPURILE CÂMPURILOR POLITICE ȘI ELECTORALE: CLASIFICĂRI ȘI INTERACȚIUNI

Conținuturi:

- 6.1. Trăsături tipologice ale câmpului politic și electoral. Criteriile clasificării tipurilor de câmp politic/electoral
- 6.2. Câmpuri politice și electorale exponențiale și de interes
- 6.3. Tipuri comportamentale și de acțiune în cadrul câmpului politic/electoral
- 6.4. Tipuri relaționale și normative de câmp politic/electoral
- 6.5. Tipuri culturale de câmp politic/electoral

Obiective:

- să definească noțiunile „tip de câmp politic” și „tip de câmp electoral”;
- să determine specificul câmpurilor politice și câmpurilor electorale exponențiale și de interes;
- să analizeze tipurile comportamentale și acționale de câmp politic și electoral;
- să caracterizeze potențialul tipurilor relaționale și normative de câmp politic și electoral;
- să evalueze rolul tipurilor culturale de câmp politic și electoral la etapa actuală.

Termeni-cheie: tipologia de câmp politic/electoral; tip exponențial de câmp politic/electoral; câmp politic/electoral de interes; câmp politic/electoral al relațiilor; câmp politic/electoral normativ; câmp politic/electoral cultural.

Repere de conținut:

6.1. Trăsături tipologice ale câmpului politic și electoral. Criteriile clasificării tipurilor de câmp politic/electoral

Diversitatea de conținut a câmpurilor politice și electorale poate fi înțeleasă mai profund prin abordarea lor tipologică, adică prin clasificarea lor în limitele anumitor tipuri de manifestare, anumitor genuri distinctive de fenomene, procese, evenimente sociopolitice. În acest sens, tipologia transformățional-politică de câmp, fiind o componentă-nucleu a tipologiei sociale *lato sensu*, reprezintă un studiu special al trăsăturilor tipice ale unor sau altor fenomene, procese, inclusiv de natură democratică. Atare tipologie, de obicei, se bazează pe divizarea sistemelor, obiectelor sociopolitice, pe structurarea lor cu ajutorul unor tipuri sau modele generalizate sau idealizate.

Problema clasificării unor tipuri de câmp este în cadrul științelor politice de natură complexă, contradictorie, întruchipând în sine fenomene, procese extrem de diverse și variate: de sorginte dihotomică deschisă și latentă, generală și particulară, organizată și spontană, constantă și sporadică, pronunțată și vagă etc. De aceea, scopul clasificării câmpurilor politice și electorale este de a explica cât mai adecvat cerințelor timpului diversitatea respectivă, de a stabili în cadrul acesteia asemănările și deosebirile de formă și de conținut, de a folosi mijloace eficiente de identificare și interpretare a lor.

E semnificativ faptul că tipologia politică axată pe câmpurile respective trebuie să creeze acele construcții sau modele de tipuri în stare să reflecte tendințele, pornirile spre un scop tipologic determinat, iar de aici și legitățile lor în orice situații, indiferent de etapă sau fază a evoluției de câmp. Atare construcții, modele cuprind în sine dimensiuni atât conceptual-teoretice, bazate pe știință, cât și

empirice, de natură practică, manifestându-se ca un întreg, ca o împletire complexă, ca un tot interconex al acestor dimensiuni.

Dimensiunea tipologică empirică este axată pe generalizarea cantitativă a datelor, evenimentelor sociopolitice, pe identificarea aspectelor comune și distincte a acestora și, respectiv, pe sistematizarea și interpretarea lor. Acesta este în fond un proces care necesită de la cercetători cunoașterea în profunzime a experienței politice și electorale de câmp, a tendințelor, orientărilor și, desigur, a intereselor diferiților actori și agenți ai câmpului respectiv.

Iar dimensiunea teoretică presupune construcția tipului ideal al procesului sau fenomenului din cadrul câmpurilor, care reflectă într-o manieră generalizată, abstractă proprietățile lor. Această dimensiune, de obicei, stabilește principiile generale de descriere a fenomenului sau procesului respectiv și este bazată pe conceperea sistemică a lor. De aceea, dimensiunea teoretică ne permite cunoașterea tipului ideal al câmpului ca o construcție abstractă cu care pot să se compare obiectele studiate din cadrul practicii politice și electorale de câmp. Tipul în cauză are atât forme exacte, ideale, cât și forme reale, adică confirmate de practica transformării și dezvoltării de câmp politic și electoral. Astfel, acest tip poate fi și trebuie utilizat de către politologi, sociologi, filosofi, psihologi, culturologi ș.a în procesul de cercetare a realităților sociopolitice, socioelectorale și socioculturale de câmp. În calitate de exemplu al tipului ideal poate servi conceptul de echilibru relativ al intereselor într-un câmp politic și electoral tranzitoriu, sau de echilibru de forțe politice în realizarea puterii într-o guvernare de coaliție. Desigur, raportarea cerințelor tipologiei politice și electorale de câmp atât empirice cât și teoretice la condițiile câmpurilor tranzitorii, aflate în transformare spre democrație, adesea demonstrează unele abateri serioase de la linia generală *sui-generis* a tipurilor politice și electorale, adică a tipurilor propriu-zise ale unei societăți dezvoltate. Ținând cont de parametrii

generali, dar și de cei particulari ai câmpurilor politice și electorale tranzitorii, pot fi specificate și analizate următoarele trăsături tipologice de câmp:

- Tipologia politică a câmpurilor tranziționale este o construcție de tipuri în devenire, iar de aici și instabile, imature, nedefinite îndeajuns. Adică, fenomenele și procesele politice și electorale de câmp, în special la etapa inițială de transformări, nu au deocamdată suficient caracter tipic, vin a fi nemanifeste, neevidente, cu o doză mai mare de sporadicitate decât de statornicie.

- Drept urmare a caracterului nede dezvoltat, tipurile politice și electorale de câmp ale tranziției spre democrație duc lipsă de substanță sistemică, universală, rămânând a fi parțiale, dominate de un particularism individual sau de grup, de un particularism de clientelă, fapt demonstrat de experiența țărilor în tranziție târăgănată în timp, cum este cea a statului Republica Moldova.

- O caracteristică-cheie a tipurilor de câmp politic și electoral din spațiul ex-sovietic este discordanța în creștere dintre tipul ideal, teoretic și tipul empiric, practic al fenomenelor politice tranziționale. Acest fapt îl urmărim deja pe parcursul celor mai bine de trei decenii de postcomunism de sorginte ex-sovietică (excepție Țările Baltice), unde transformările politice și electorale de câmp sunt determinate frecvent de starea crescândă de criză a sferei publice, de dominarea particularismului sălbatic cu normele sale amorale asupra principiilor universalismului ce țin de libertatea reală, de democrația reală. Criza aproape permanentă a sferei publice de aici, în pofida declarării unor drepturi și libertăți, reflectă în fond deficitul valorilor liberale în societate. Majoritatea categoriilor sociale sunt marginalizate, nu conștientizează adecvat și nu împărtășesc aceste valori. În atare sens, izvoarele instabilității sferei publice din cadrul câmpurilor respective sunt condiționate și alimentate de două tendințe principale:

a) pe de o parte, dezagregarea anarhică a acestei sfere într-o mulțime de interese particulare preponderent exclusiviste, care domină sensul inconsistenței și instabilității interesului public;

b) pe de altă parte, agregarea acestei sfere, deseori în stil autoritar, în jurul unor lideri politici carismatici, care prin acțiunile lor monopolizează puterea, domenii întregi ale vieții sociale, inclusiv mass-media, conducând, în ultimă instanță, la capturarea statului.

- Tipurile câmpurilor politice și electorale în țările spațiului ex-sovietic sunt alimentate de aspectele minime ale democrației, care țin preponderent de procedură, și nu de aspecte de conținut ale procesului democratic, care să fie axate în special pe problemele conștientizării în masă a procesului de asigurare a drepturilor și libertăților omului. Astfel, tipurile respective, îndeosebi la etapele tranzitorii inițiale, nu/sau slab cuprind în fond conștiința de masă.

- Specificul tipologic al câmpurilor politice și electorale în transformare spre democrație ține și de deficitul de supremație a legii, ca rezultat al slăbiciunii statului de a reforma adecvat și consolida procesul de implementare a legislației. Aceasta înseamnă că în raportul dintre instituțiile formale și neformale din societate deseori domină cele neformale, bazate în fond pe normele și regulile particularismului (clientelismului, corupției). Nu sunt excluse în cazul dominării instituțiilor neformale activități camuflate ale unor lideri sau unor organe ale instituțiilor formale în comun cu cele neformale în coruperea activității de implementare a unor proiecte sau programe de reformare socială, activități care conduc, în cele din urmă, la devalorizarea obiectivelor, proceselor și rezultatelor democratice de câmp.

Aceste și alte trăsături determină caracterul și abaterile tipurilor politice și electorale de câmp, dinamica lor uneori cu tentă pozitivă, alteori preponderent negativă în timp și în spațiu. Conform trăsăturilor nominalizate, tipurile de câmp tranzitoriu duc lipsă de

stabilitate tipologică. În pofida acestui fapt, tipurile respective pot fi totuși supuse analizei și evaluării. În acest context, câmpurile politice și electorale în tranziție spre democrație nu sunt uniforme, omogene, ci diverse, eterogene. Ele pot fi clasificate după anumite criterii:

a) exponențial și de interes, axat pe conexiuni directe între interese și exponenții acestora în cadrul câmpului politic/electoral;

b) comportamental și de acțiune, care reflectă corelațiile comportamentale și participative de câmp;

c) relațional și normativ, centrat asupra relațiilor sociopolitice reglementate de normele câmpului politic/electoral;

d) valoric, de o semnificație sintetică în raport cu celelalte criterii, cauza fiind capacitățile cultural-valorice de a reflecta evoluția, transformările întregului proces de maturizare spirituală, dar și materială (cultura economică), socială (cultura socială), politică (cultura politică), electorală (cultura electorală) a câmpului politic/electoral.

Aceste criterii sunt legate organic unul de altul, se completează reciproc. Ele reflectă atât aspecte generale, cât și particulare, uneori chiar unice, ale tipurilor de câmp politic și electoral.

6.2. Câmpuri politice și electorale exponențiale și de interese

Primul criteriu e de o semnificație majoră, nucleu în sistemul de clasificare tipologică lato sensu. Ațare criteriu ține de exponenții câmpului politic și electoral, ca osatura, în felul său scheletul câmpului, adică ține de actorii și agenții sociopolitici ce reprezintă interesele de câmp și care își manifestă capacitățile de influență la diferite niveluri. Acest criteriu e legat de funcționarea nivelurilor mega-, macro-, mezo- și micropolitic și electoral de câmp.

Conform criteriului respectiv, distingem următoarele tipuri de câmp politic și electoral:

- câmpuri ale organismelor internaționale, care pot fi de natură atât mondială (ONU, diverse organizații mondiale – a comerțului, a muncii, a sănătății ș.a.), cât și continentală (Uniunea Europeană, Consiliul Europei, OSCE, OSDE, NATO ș.a.);
- câmpuri politice regional-interstatale. De exemplu, Comunitatea Statelor Independente (CSI), Uniunea Vamală, GUUAM, Uniunea Central-Asiatică, Uniunea Rusia-Belarus, Parteneriatul Estic (PaE), euroregiunile ș.a.;
- câmpuri politice și electorale ale statului-națiune, adică câmpuri general-naționale, caracteristice statului în ansamblu, cu dimensiunea sa fizică, materială, dar și socială, funcțională;
- câmpuri ale politicii interne și ale politicii externe, organic legate între ele, care au unul și același obiectiv principal – de a asigura integritatea și consolidarea sistemului de relații sociale existent în țară. Însă pentru câmpul politicii interne, metodele de realizare a obiectivelor sale rezultă din faptul că statul deține monopolul asupra puterii politice din societate. Iar în câmpul politicii externe nu este un singur centru de putere, aici activează state în principiu suverane, a căror relații se compun în baza negocierilor, tratatelor, diferitelor compromisuri și acorduri;
- tipuri exponențiale de mezocâmp politic și electoral – al partidelor, mișcărilor politice, organizațiilor neguvernamentale, grupurilor de presiune și de interese și altor instituții, organizații, care au o arie medie de manifestare – în cadrul unor regiuni intrastatale, județe, uniuni teritoriale autonome ș.a.;
- tipuri exponențiale de microcâmp politic – personalitatea, liderul politic, grupurile relativ mici de manifestare.

- Cum înțelegeți *legătura dintre tipurile mondiale și regional-interstatale de câmp*? În ce *corelații se află tipurile exponențiale macro-, mezo-, micropolitice și electorale de câmp*?

Exponenții câmpului politic și electoral au anumite interese și deci pot fi clasificați după *criteriul de interes*. Exponenții respectivi se manifestă în diverse câmpuri de interese, atât *lato sensu* (*interesele sociale în ansamblu*), cât și *stricto sensu* (*interesele politice și electorale propriu-zise*).

Criteriul de interes, în corelație directă cu purtătorii de interes, i-a preocupat pe mulți gânditori în diferite epoci și etape istorice, dar și pe cercetătorii actuali:

- Nicolo Machiavelli (epoca Renașterii, sec. XVI), în opera sa *Principele* lansează ideea de necesitate, ca izvor al interesului. Acesta, consideră Machiavelli, este factorul motor al acțiunii umane, iar politica e un domeniu al conflictului dintre interesele sociale ale unor grupuri, unor indivizi;

- Thomas Hobbes (epoca Modernă, sec. XVII), la rândul său, constată că omul este egoist, vanitos, invidios, violent, este înclinat spre conflict, ceea ce face ca societatea să fie un teren al înfruntării intereselor fiecăruia cu cele ale altora, să fie motiv de tensiune permanentă. Enunțurile lui Hobbes „Omul este lup pentru om” (*homo homini lupus*) și „Războiul fiecăruia cu toți ceilalți” (*bellum omnium contra omnes*) concentrează ideile lui Hobbes asupra genezei și mecanismului intereselor în societate, fapt confirmat de Oliver Nay în opera sa *Istoria ideilor politice*;

- PhD Holbach (epoca Modernă, sec. XVIII) savant filozof materialist, reprezentant al Iluminismului, consideră interesele drept „unicul mobil al acțiunilor omenești”;

- Friedrich Hegel (1770-1831), consideră că orice procese și fenomene sociale sunt vizate de interes, că în societate „nimic nu se realizează în afara interesului”. În această ordine de idei, Hegel

distinge trei ordine ale vieții umane în care interesul își găsește exprimare: familia, societatea civilă și statul. În familie relația umană se bazează pe altruism (omul nu acționează în interes propriu, ci spre binele celorlalți), iar în societate, contrar situației din familie, oamenii sunt rivali unii altora, întrucât se înfruntă pentru a-și apăra interesele. Statul realizează la nivelul întregii colectivități sinteza celorlalte două ordine – călăuzește relațiile spre căutarea binelui, menține o apartenență universală care, în opinia lui Oliver Nay, transcende interesele particulare, permite, în cele din urmă, depășirea antinomiei de interes dintre individual și colectiv;

- Vilfredo Pareto (1848-1923), economist și sociolog italian, elitist, consideră interesul o totalitate a tendințelor spre însușirea lucrurilor materiale și obținerea de către lideri, elite a prestigiului, a gloriei;

- La etapa contemporană, Georges Burdeau și Julien Freund, socot interesul năzuință sau scop care stimulează activitatea omului, ca „bine comun”;

- În gândirea politică românească, este semnificativă aserțiunea lui Titu Maiorescu despre necesitatea unei linii de demarcație între ideea de interes general și între concesiunea ce trebuie să se facă intereselor particulare. Aceste interese particulare, socoate Maiorescu, să nu se poată manifesta decât sub drapelul unor idei de interes general, să se respecte acest drapel, să se supună până la un grad interesele particulare interesului public;

- Nicolae Iorga (1871-1940) istoric, documentarist, dramaturg, enciclopedist, memorialist, ministru, parlamentar, profesor universitar, academician român, – dădea o importanță deosebită armonizării intereselor în societate. Conceptul de interes este subliniat în mai multe lucrări, articole, dar și în vestitele sale discursuri din Camera Deputaților. În lucrările *Generalități cu privire la studiile istorice* (1944), *Oameni cari au fost* (1990), *Pagini alese* (1965) savantul consideră de o semnificație aparte noțiunile

„interesele celor mulți”, „interesele coalizate”, „interesele de clasă”, „interesele de partid”, „interesele țării”, „interesul public”. Interesul țării, interesul public se impune pe prim-plan, în opinia savantului.

La etapa contemporană problema interesului, inclusiv național, a devenit obiect special de abordare de către mai mulți cercetători din Vest: reprezentanții curentului obiectivist, sau „școlii realismului politic” (H. Morghenthau, A. Wolfers, W. Hippman, H. Thompson, R. Tucher și cei actuali – W. Lippman, H. Kissinger, W. Rostow, D. Bolle ș.a.), care defineau interesul național ca un complex ideal sau normativ de scopuri sau ca un fenomen central al relațiilor internaționale, perceput prin termenii forței; iar adepții curentului „subiectivist” (R. Snyder, E. Furnes, N. Forward) consideră interesul național un fenomen al relațiilor internaționale, a cărui purtător principal este grupul restrâns de lideri politici și de funcționari care se află la putere, adică aceia ce iau deciziile politice.

În spațiul ex-comunist, inclusiv autohton, interesul este abordat atât prin prisma politicii interne, cât și externe. În acest sens, distingem cercetările lui S. Brucan, V. Măgureanu, S. Tîmaș ș.a. (România), B. Mejuev, M. Soloviov, A. Pozdneakov ș.a. (Federația Rusă), V. Beniuc, S. Cebotari, V. Juc, V. Saca ș.a. (Republica Moldova). În acest context, interesul ca fenomen este abordat, inclusiv de autor, nu doar ca factor în sine, ci și ca factor de sinteză împreună cu alți factori – al transformărilor democratice, al câmpului politic, al globalizării ș.a.

Pornind de la aceste și alte cercetări în domeniu, cunoaștem următoarele tipuri politice și electorale de câmp ale intereselor:

- câmp al intereselor naționale, cu caracter generalizator în raport cu toate celelalte interese. Aria națională a interesului de câmp se distinge prin universalitate, adică extindere atât în câmpul propriu, cât și în alte câmpuri de natură socială a interesului; pătrundere și îmbinare cu întregul ansamblu de interese: interne și externe, economice, sociale propriu-zise, politice, culturale etc.;

- câmp al intereselor statale, care coincid în cea mai mare parte cu interesele naționale. În cadrul acestui câmp interesele determină caracterul și direcțiile de manifestare a puterii. Statul este principalul exponent al interesului politic, interesului național și deci al puterii. El reglementează procesele politice și electorale de câmp;
- câmp al intereselor societății civile, care la fel coincid în mare parte cu interesele naționale. Societatea civilă, ca și statul, e considerată drept exponent-cheie al interesului național, interesului social, economic, cultural și electoral;
- câmp al administrației publice centrale. Acesta corespunde cu interesul public *lato sensu*, extins în limitele general-naționale, corespunde cu structura acestui interes, care, în opinia noastră, la fel vizează capacitățile câmpului politic și electoral de interese. Interesul public, cum e și firesc, întruchipează în sine evoluția proceselor și fenomenelor din cadrul politicii interne, inclusiv de ordin administrativ (de ex., descentralizarea, desconcentrarea puterii în aria sistemului administrativ);
- câmp al administrației publice locale, axat pe manifestarea interesului public local, pe necesitățile acestuia de a face față asigurării descentralizării, asigurării serviciilor publice etc. la nivelul de jos;
- câmp al intereselor de partid, care vizează direct câmpul politic și electoral atât prin funcția sa de a lupta pentru putere în timpul campaniilor electorale, cât și prin aceea de a guverna odată cu venirea la putere;
- câmp al intereselor private, care se află în anumite corelații cu interesul public atât general-național, cât și local. O evoluție stabilă a societății depinde, în mare parte, de gradul de armonizare al acestor două tipuri de interese.

- *Demonstrați corespunderea și necorespunderea dintre tipurile enunțate de câmp al intereselor în condițiile Republicii Moldova.*

6.3. Tipuri comportamentale și de acțiune a câmpului politic/electoral

În aria tipologică de câmp politic/electoral, comportamentul politic joacă, în ultimă instanță, un rol decisiv în inițierea, elaborarea, adoptarea și realizarea cadrului decizional politic, a transformărilor democratice. Comportamentul împreună cu mentalitatea sunt, în viziunea noastră, două variabile care denotă capacitățile atât inovaționale, cât și tradiționale de manifestare a câmpului respectiv. În teoria și practica comportamentului politic și electoral, inclusiv în tranziție spre democrație, distingem diverse tipuri de câmp:

- câmp comportamental reformist, axat pe dimensiuni politice și electorale evolutive, adică pe reformarea continuă democratică a fenomenelor și proceselor din cadrul câmpului respectiv. Astfel de comportament politic și electoral este caracteristic statelor relativ stabile, cu tranziții și transformări democratice bazate pe reformă, pe pact între actorii de câmp;
- câmp al comportamentului revoluționar, ai căror actori și agenți militează, de obicei, pentru schimbări radicale, transformări politice și electorale accelerate de câmp atât la nivel de timp, condiții, realități, cât și la cel de conștientizare a acestora. Pentru a nu admite pierderi de timp sau stagnări de timp în activitatea politică și electorală atare actori și agenți recurg adesea la accelerări de situații în timp, la supratensionări ale acestora;
- câmp comportamental conservativ, care întrunește poziții invariabile ale actorilor și agenților de câmp. Adică, substanța acestui câmp constă în păstrarea statu-quo-ului a trăsăturilor valorice de câmp politic și electoral, adică a situației existente, fără oarecare schimbări structurale, tipologice, funcționale ale acestuia;
- câmp comportamental tradițional, cu manifestări tradiționalizate ale actorilor și agenților politici și electorali care se orientează

preponderent spre valorile de câmp ale trecutului, spre consolidarea condițiilor necesare de reproducere a valorilor tradiționale;

- câmp comportamental carismatic, ai căror actori (lideri, conducători de stat, de regiuni, de partid) se bucură de o recunoaștere nemărginită (de cult al personalității), uneori într-o manieră oarbă din partea electoratului, supușilor etc.;

- câmp comportamental rațional-legal, caracteristic, de obicei, regimurilor democratice, bazate pe ordinea de drept.

- Cum evoluează aceste câmpuri de comportament în țările spațiului ex-sovietic? Ce dezacorduri apar între câmpurile politice și electorale de comportament și cele ale mentalității în condițiile Republicii Moldova?

Desigur, tipurile de comportament politic și electoral enunțate, astăzi nu se manifestă într-o formă pură, ci mai mult mixtă. Chiar și în regimurile democratice comportamentul liderilor, actorilor instituționali, de grup etc. întrunește nu doar element democratic, ci și autoritar, nu doar inovator, ci și tradițional. În această mixtură valorică, în ultimă instanță, se impune drept preponderent elementul adecvat situației.

Iar în cazul criteriului ce ține de acțiunea politică și electorală de câmp, pot fi evidențiate următoarele tipuri:

- câmpul acțiunii politice și electorale constructive, axată pe creativitatea actorilor și agenților de câmp. Aceștia, în condițiile tranziției spre democrație, aleg între creare și distrugere elementul creării de noi valori, democratice, aleg făurirea unui nou mod de viață și activitate care să corespundă normelor morale, normelor politice și electorale;

- câmpul acțiunii politice și electorale destructive, bazată pe încălcarea legislației, a Constituției, pe amoralitate în manifestări față de public, pe coruperea unor funcționari și a electoratului;

- câmp al acțiunii politice mixte, cu element atât pozitiv-constructiv, cât și negativ-destructiv;
- câmp al acțiunii politice și electorale deschise, pentru care mecanismul de influență asupra puterii, asupra opiniei publice are un caracter legitim. În cadrul acestui câmp se practică forme legitime ale luptei electorale și, desigur, este o influență legitimă asupra rezultatelor alegerilor;
- câmp al acțiunii politice latente, care are preponderent un caracter ascuns, camuflat, ai căror actori preferă metode invizibile de manifestare în raport cu opinia publică, motivul fiind de a nu permite opiniei publice să aprecieze la justa valoare scopurile și rezultatele acțiunii respective.

- *Care dintre aceste tipuri de câmp domină în condițiile Republicii Moldova?*

6.4. Tipuri relaționale și normative de câmp politic/electoral

Relațiile politice sunt elementul-cheie de dinamizare a politicului, în general, și a câmpurilor politice și electorale, în particular. În acest sens, relațiile, inclusiv de conflict, nu permit, cum spunea marele savant din domeniul conflictologiei Coser, osificarea sistemului social. Iar în viziunea noastră, aceste relații nu permit, de asemenea, osificarea câmpului politic și electoral. Pornind de aici, un rol deosebit în câmpul respectiv îl are dimensiunea tipologică a relațiilor politice în condițiile procesului de transformare spre democrație. Atare dimensiune tranzițională, de rând cu cea a interesului, transformărilor democratice, dar și a câmpului politic, este una din componentele principale ale cercetărilor științifice ale autorului acestui suport de curs.

Conform nivelurilor de acțiune și activitate politică, distingem mai multe tipuri de câmpuri relațional-politice și electorale:

- câmp al relațiilor internaționale, dominat, de obicei, de marile puteri. Anume, marile puteri și determină în ultimă instanță natura, direcțiile și polaritatea relațiilor internaționale, evoluția politicii internaționale, tendințele actuale ale acesteia, comportamentul cu ceilalți actori ai organismelor internaționale;

- câmp al relațiilor regional-interstatale, cu ale lor entități politice, politico-economice, politico-sociale, militare etc. la nivel european (UE, OSCE, Consiliul Europei, NATO ș.a.), asiatic, american;

- câmp al relațiilor național-statale, cu dimensiuni politice și electorale ale întregii țări, ale regiunilor intrastatale, raionale, locale, luate ca un întreg. Între toate aceste componente există legături atât de cauză-efect, cât și funcționale, atât deterministe, cât și interacționiste, dar și mixte;

- câmp al relațiilor locale, care reflectă legăturile sociopolitice dintre organele locale de putere, concurența dintre candidații electorali ai municipiilor, raioanelor, comunelor etc.;

- câmp al relațiilor dintre guvernare și opoziție, care denotă capacitățile de influență una asupra alteia în cadrul Legislativului, organelor de putere municipală, raională locală. Aceste relații vizează diverse probleme – de sorginte politică, economică, socială, electorală, ecologică etc.;

- câmp al relațiilor din cadrul guvernării de coaliție, care se formează și funcționează în baza unui anumit consens. Componentele guvernării de coaliție, mai întâi identifică punctele comune de coagulare, după care le lansează în interese comune, fapt ce le permite crearea *de facto* a coaliției. Câmpul respectiv, de rând cu activități și relații stabile, adesea este cuprins de ciocniri de forțe pentru liderism, de impunerea unor interese de partid în locul interesului comun al coaliției. Sau cum spunea Nicolae Iorga,

interesele înguste de partid vin să ocupe locul Marelui Steag al Țării, adică, în viziunea noastră, locul interesului național ca factor major, inclusiv al guvernării de coaliție;

- câmp al relațiilor pe verticală, adică relații în ierarhia puterii – între organele superioare, organele medii și organele inferioare ale puterii; relații între lider și supuși, relații între elită și birocrație;

- câmp al relațiilor pe orizontală, adică relații între organizațiile similare, de același tip: partid-partid, mișcare-mișcare, bloc-bloc etc.

- *Ce trăsături caracteristice au câmpurile relațiilor din cadrul guvernărilor de coaliție în Republica Moldova?*

Desigur, câmpurile relațional-politice și electorale au drept suport valoric anumite norme, reguli, tradiții etc., care, luate în ansamblu, formează câmpul politic și electoral normativ. Acesta, la rândul său, e compus din următoarele tipuri:

- câmp al normelor de drept, pe care, de obicei, se ține statul de drept, își conturează capacitățile sale funcționale; dar care sunt iminent necesare și instituțiilor nonstatale, adică civile care în relațiile lor de parteneriat cu statul sunt antrenate activ în viața sociopolitică. În acest sens, civilul sociopolitic se conduce de normele respective, împărtășește preocupările instituțiilor statale de a fi respectate;

- câmp al normelor politice, ce se împart în două subgrupe: a) politico-judiciare consfințite în sfera dreptului; b) corporative ce au caracter mai restrâns ca norme statutare ale organizațiilor social-politice;

- câmp al normelor procedurale, de ritual (scrise și nescrise) – reguli, coduri, protocoale de comportament politic al instituției, grupului, individului – la adunări, mitinguri, demonstrații etc.;

- câmp al normelor morale, absolut necesare tuturor tipurilor de instituții și relații, tuturor grupurilor mari și mici, elitei, liderilor, personalității, tuturor indivizilor, masei, care trebuie să se conducă

de așa valori și norme universale, general-umane ale moralei, cum sunt: Dreptatea, Corectitudinea, Onestitatea, Bunătatea etc.;

- *Demonstrați eficiența acestor câmpuri în țările în tranziție spre democrație, inclusiv în Republica Moldova.*

6.5. Tipuri culturale de câmp politic/electoral

Evoluția câmpurilor politice și electorale contemporane demonstrează că rolul primordial în stabilirea și promovarea valorilor de câmp, legăturilor dintre politic și nonpolitic revine factorului cultural. Acesta se impune drept formulă integrală a vieții sociale și politice, cuprinde toate aspectele activității politice și electorale. Deja noțiunile de *cultură politică* și *cultură electorală* determină nivelul de pregătire generală a actorului politic și electoral, calitățile lui de a purta, a întreține, a transforma relațiile, a culturaliza, a estetiza morfologia și funcțiile acestora, a prognoza desfășurarea și efectele lor. Pornind de aici, criteriul cultural-valoric este vectorul creației tipologice de câmp politic și electoral, este mecanismul de evaluarea acestuia, a anumitor orientări ale sale în timp și spațiu.

Conform *criteriului cultural-valoric*, pot fi enunțate următoarele tipuri culturale de câmp, cărora le-a acordat o atenție aparte G. Almond și S. Verba în vestita lor operă *Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations* (1965):

- câmpuri culturale tradiționale, caracteristice țărilor relativ slab dezvoltate în care tradițiile domină în societate;
- câmpuri culturale supuse, dependente în care politicul și electoralul sunt programate în anumite limite de manifestare. Trecerea acestor limite este strict interzisă de regimul autoritar;
- câmpuri culturale participative (caracteristice regimurilor democratice), cu o poziție activă a actorului politic și electoral de a

manifesta nu doar interes sporit față de sistemul politic (în cazul nostru față de câmpul politic/electoral), ci și de a contribui la perfecționarea și modernizarea acestuia.

Desigur, aceste câmpuri culturale analizate de Almond și Verba sunt prioritar de natură pură. Savanții au evidențiat și câmpuri de tip mixt, combinat: tradițional-dependente; tradițional-participative; participativ-dependente.

- *Cum înțelegeți manifestarea tipurilor mixte, combinate în condițiile Republicii Moldova?*

Conform criteriului cultural-valoric, câmpurile politice și electorale se caracterizează și după natura regimului politic. În acest sens, deosebim:

- câmpuri culturale democratice, acestea au apărut și au evoluat în țările în tranziție spre democrație, care deja au realizat obiectivele democratizării ca proces și au continuat calea consolidării democratice, creării unui regim democratic avansat. În aceste câmpuri sunt asigurate, respectate drepturile și libertățile fundamentale ale omului;
- câmpuri culturale autoritare, caracteristice țărilor cu regim autoritar, în care politicul și electoralul au teren de activitate, chiar se bucură de unele drepturi, de factorul concurenței. Însă libertățile fundamentale ale omului sunt încălcate. Regimul respectiv permite în cadrul câmpului politic/electoral doar ceea ce este permis de stat și nu ceea ce ar fi necesar să fie permis de lege;
- câmpuri democratice cu elemente autoritare sau câmpuri ale democratismului autoritar. Astfel de câmpuri au pondere îndeosebi în țările cu tranziții și transformări târăgănate spre democrație, în care timp relativ îndelungat elementul democratic și autoritar evoluează paradoxal ca un tot întreg.

- Cum înțelegeți sensul mixt, democratic-autoritar, al tipurilor culturale de câmp politic/electoral din țările spațiului ex-sovietic (excepție Țările Baltice)?

Sarcini de autoevaluare:

1. Caracterizați trăsăturile tipologice ale câmpului politic/electoral la etapa actuală.
2. Cum înțelegeți legătura dintre criteriile de clasificare a tipurilor de câmp politic/electoral?
3. Demonstrați conexiunea dintre tipurile de câmp politic și electoral exponențiale și de interese.
4. Cum explicați interacțiunea dintre tipurile de câmp politic și electoral comportamental și de acțiune, de acțiune și participativ?
5. Analizați capacitățile relaționale de câmp politic și electoral în condițiile guvernărilor de coaliție din Republica Moldova.
6. Evaluați impactul tipurilor de câmp normativ asupra câmpurilor relaționale din Republica Moldova.
7. Ce perspectivă vedeți a tipurilor culturale de câmp politic/electoral în condițiile Republicii Moldova?

Tematica pentru studiul individual:

1. Câmpul politic și electoral din Republica Moldova în contextul trăsăturilor tipologice: aspecte generale, particulare și unice.
2. Impactul tipului de câmp politic și electoral de interese asupra relațiilor sociopolitice dintre guvernare și opoziție: cazul Republicii Moldova.
3. Evoluția câmpului politic comportamental din Republica Moldova în contextul guvernărilor de coaliție.
4. Interacțiunea normelor politice și normelor morale în contextul câmpului politic și electoral din Republica Moldova.
5. Cultura politică și electorală ca expresie sintetică a proceselor sociopolitice actuale. Cazul Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. ALMOND, G., VERBA, S. *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Boston, 1965.
2. COLAȚCHI, A., SANDU, I. Unele aspecte ale culturii puterii în Republica Moldova. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, AMSP, 2011, nr.3 (LIV).
3. NAY, O. *Istoria ideilor politice* (trad. Vasile SAVIN). Iași: Polirom, 2008.
4. SACA, V. Nicolae Iorga despre armonizarea intereselor în contextul proceselor democratice. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol. II. Chișinău: USM, 2002.
5. SACA, V. Promovarea interesului național în contextul eurointegrării. În: *„Teoria și practica administrării publice”*. Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare internațională, 22 mai 2012. Chișinău: AAP, 2012.
6. SACA, V. Interese politice și transformări democratice în contextul câmpului politic din Republica Moldova. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM USPEE, AMSP, 2013. nr.3 (LXII).
7. SACA, V. Semnificațiile intereselor publice în contextul câmpului politic-administrativ. În: *Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică trimestrială*. Chișinău: AAP, 2017, nr.3 (95).
8. SACA, V. Dimensiunea tipologică a relațiilor politice în condițiile procesului de transformare. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Ediție jubiliară. Seria „Științe socioumanistice”. Vol. II. Chișinău: CE USM, 2005.
9. АЛМОНД, Г., ПАУЭЛЛ, Дж., СТРОМ, К., ДАЛТОН, Р. *Сравнительная политология сегодня. Мировой обзор*. Москва: Аспект Пресс, 2002.
10. ГЕГЕЛЬ. *Энциклопедия философских наук*. Т.3. Москва, 1977.
11. САКА, В. Посткоммунистическая системная трансформация между властными и оппозиционными интересами: молдавский вариант. În: *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: CEP USM, 2005. nr.1 (XXVIII).

Tema 7. MODERNIZAREA ȘI POSTMODERNIZAREA CÂMPURILOR POLITICE ȘI ELECTORALE ÎN CONTEXTUL PROCESELOR INTEGRAȚIONISTE

Conținuturi:

- 7.1. Conceptul de modernizare/postmodernizare a câmpului politic și electoral: definiție, trăsături, mecanism și ritmuri
- 7.2. Tipuri ale modernizării/postmodernizării de câmp politic și electoral: istorie și actualitate
- 7.3. Modernizarea și postmodernizarea câmpului politic și electoral în contextul proceselor integraționiste ale Republicii Moldova

Obiective:

- să definească noțiunea de modernizare/postmodernizare a câmpului politic și electoral;
- să caracterizeze trăsăturile, mecanismul și ritmurile modernizării/postmodernizării de câmp politic și electoral;
- să analizeze tipurile istorice și actuale ale modernizării/postmodernizării de câmp politic și electoral;
- să evalueze rolul proceselor integraționiste în realizarea obiectivelor modernizării/ postmodernizării de câmp politic și electoral al Republicii Moldova.

Termeni-cheie: modernizare de câmp politic și electoral; modernizare istorică; modernizare actuală; postmodernizare de câmp politic și electoral; proces integraționist; eurointegrare; tipuri ale modernizării câmpului politic și electoral; relația postcomunism-modernizare de câmp politic și electoral.

Repere de conținut:

7.1 Conceptul de modernizare/postmodernizare a câmpului politic și electoral: definiție, trăsături, mecanism și ritmuri

În potențialul conceptual al științelor politice, un loc și un rol aparte îi revine conceptului de modernizare politică. Însăși teoria de ansamblu a modernizării politice este o componentă-nucleu a teoriei de dezvoltare politică. În raport cu noțiunea „dezvoltare politică”, care reflectă capacități în creștere ale sistemului politic de a se adapta continuu la noile situații, la noile modele de scopuri sociale, de instituții, noțiunea „modernizare politică” întruchipează, în special, procesele de trecere a unor țări de la societatea tradițională la cea industrială, dar și pe cele ale mobilizării sociale și participării politice. În opinia lui Samuel Huntington, modernizarea politică implică, mai întâi, procesul de raționalizare a autorității, înlocuirea unui număr mare de autorități politice tradiționale, religioase, familiale și etnice cu una singură, seculară și națională; implică diferențierea unor noi funcții politice și dezvoltarea structurilor specializate care să îndeplinească aceste funcții; implică o participare crescută în politică a grupurilor sociale din întreaga societate.

Conform unor sinteze de opinii (inclusiv opiniei lui S. Huntington), existente în literatura de specialitate, considerăm *modernizarea politică un proces complex, inovator și multivalent de transformare și raționalizare a calităților sistemice ale vieții sociale, a capacităților mobilizatorii, participative, funcționale, relaționale și de evoluare a instituțiilor sistemului politic, a diferitelor grupuri sociale în condițiile tranziției de la societatea tradițională la cea modernă*. În baza acestei definiții, distingem o serie de trăsături esențiale ale modernizării politice, pe care le ajustăm la procesul de modernizare a câmpului politic și electoral:

- desfășurarea modernizării câmpului politic și electoral de la forme relativ simple de organizare și funcționare la forme compuse, printr-un proces complex și contradictoriu de diferențiere structurală a instituțiilor politice, a funcțiilor și rolurilor sociopolitice ale acestora;
- creșterea de capacități ale structurilor diferențiate ale câmpului politic și electoral de a se conforma cerințelor inovării și, respectiv, necesităților de adaptare la noile condiții de funcționare, la diversele riscuri și provocări ce pot să apară în calea modernizării, fapt care devine posibil de realizat odată cu raționalizarea puterii, cu dezvoltarea, funcționarea și perfecționarea continuă a statului de drept;
- participarea crescândă în realizarea procesului politic și electoral a diverselor segmente sociale și a indivizilor în parte, pe calea dezvoltării pe nou a partidelor și mișcărilor politice, a grupurilor de interese, ca o condiție indispensabilă de organizare și reglementare a acestei participări;
- asigurarea în cadrul câmpului politic și electoral a legitimității noilor elite și, respectiv, slăbirea legitimității elitelor tradiționale ca necesitate de transformare pe nou a structurilor tradiționale, dar și de creare și dezvoltare a unor structuri cu posibilități reale de diversificare a rolurilor politice, de implicare activă a maselor în procesul decizional;
- crearea și dezvoltarea unei birocrații raționale care să monitorizeze și să realizeze cel mai bine posibil obiectivele modernizării de câmp politic și electoral, să contribuie realmente la eficiența instituțiilor democratice. În acest context, cercetătorul în domeniu P.Varzari consideră că modernizarea politică, consolidarea bunei guvernări și funcționalitatea instituțiilor democratice depinde, în mod direct, nu numai de puterea elitistă, dar și de organizația birocratică a sistemului politico-administrativ;
- caracterul ambivalent al modernizării politice și electorale, fapt ce rezultă din elementul turbulent al acesteia, îndeosebi în cazul

tranziției spre democrație, din bifurcațiile sociopolitice cu semnificație continuă și discontinuă, echilibrată și dezechilibrată, consistentă și inconsistentă etc.;

- natura mixtă a modernizării politice și electorale de câmp, adică manifestările ei cunosc combinații diferite (uneori bizare, ciudate, în tranziția trăgănată de tipul Republicii Moldova) între componenta tradițională și cea inovativă, fără ca acestea, în cele din urmă, să fie rațional și adecvat îmbinate.

Raportând aceste trăsături la specificul câmpurilor politice și electorale din Republica Moldova, constatăm că ele depind direct de starea generală a mecanismului tranzitoriu al modernizării, de caracterul acestuia, de capacitățile actorilor de câmp la capitolul inițiere și realizare a procesului transformator. Atare mecanism are un caracter complex și contradictoriu de funcționare, fapt ce complică însăși perceperea și interpretarea naturii sale tranzitorii. În viziunea noastră, acest mecanism, în pofida complexității de conținut, poate fi definit drept *sistem specific al modalităților și mijloacelor de organizare politică, economică, socială etc. a societății în schimbare, orientat spre reformarea radicală și dezvoltarea acesteia, spre eficientizarea parametrilor ei instituționali, structurali, normativi și funcționali*.

Elaborarea și, cu atât mai mult, funcționarea mecanismului respectiv este determinată mai întâi de complexitatea condițiilor obiective și subiective din societate, îndeosebi de gradul maturității variabilei subiective de câmp, precum și de corelațiile dintre ceea ce este obiectiv și subiectiv în cadrul câmpului politic/electoral. Un rol decisiv în aceste corelații și în funcționarea mecanismului modernizării îi revine următorilor factori:

1. Gradului de cunoștințe acumulate de către actori în domeniul modernizării de câmp politic și electoral, de informație inovatoare necesară reformării sociopolitice pe nou.

2. Existenței *de facto* a deprinderilor și experienței transformatoare, punerea în valoare a acestora în modul cel mai bun posibil.

3. Voinței politice a actorilor sociali de a iniția, susține și implementa obiectivele modernizării de câmp politic și electoral.

4. Acumulării de către actorii și agenții câmpului politic și electoral a gradului necesar de iscusință și abilități reformatoare.

5. Atitudinii adecvate față de ceea ce este tradițional și ceea ce este nou în modernizare, dar și de îmbinarea rațională a acestora pentru binele comun al tuturor segmentelor sociale.

6. Asigurării continuității în realizarea reformelor democratice, fapt ce devine posibil odată cu optimizarea în cadrul câmpului politic și electoral a raportului dintre inovație și tradiție.

În conformitate cu practica modernizării de câmp politic și electoral a statelor postcomuniste de mai bine de trei decenii, mecanismul transformărilor democratice de aici are aspecte atât comune, cât și distincte. Comun pentru majoritatea acestor state, inclusiv pentru Republica Moldova, poate fi considerat:

1) Deficitul de cunoștințe noi la etapa inițială a tranziției (actorii, în majoritatea lor, vin cu cunoștințe vechi din fostul regim, dar în mod paradoxal se declară partizani ai reformelor noi, democratice).

2) Deficitul de experiență proprie transformatoare, de deprinderi de a susține și promova la nivelul cerințelor timpului proiectele modernizării de câmp politic și electoral.

3) Dominarea mentalității eterogene (de obicei, autoritar-democratice) la actorii implicați în procesul decizional al modernizării de câmp.

4) Ajustarea deseori incoerentă la condițiile locale a experienței străine în domeniu.

5) Lipsa frecventă de consecvență, dar și de logică în activitatea de promovare continuă a reformelor de câmp politic și electoral.

Astfel, deducem că mecanismul modernizării câmpului politic/electoral în spațiul transformator al statelor postcomuniste, inclusiv Republica Moldova, nu dispune suficient de substanță transformatoare și, respectiv, substanță a modernității. Totodată, acest mecanism duce lipsă de integralitate în conținut, fapt demonstrat de discordanțele evidente dintre elementele de bază ale formulei actorului de câmp politic și electoral: „a cunoaște, a fi iscusit, a acționa” întru realizarea necesităților modernizării de câmp. Necoresponderea dintre *a cunoaște*, *a fi abil* și *a acționa* în mod hotărât în procesul reformării sociale, inclusiv în procesul electoral face ca mecanismul modernizării să fie unul preponderent instabil. De exemplu, discordanțele dintre elaborarea și implementarea reformelor sociale sau dintre declarații în timpul campaniei electorale și fapte, în perioada postelectorală din Republica Moldova, atestă o instabilitate evidentă a mecanismului respectiv.

Cât privește deosebirile, atunci mecanismul modernizării sociopolitice și electorale de câmp din țările postcomuniste reflectă situații diferite la capitolul cine inițiază transformările, care este caracterul acestora în contextul corelării voinței politice a celor de sus cu susținerea celor de jos, și viceversa. Dacă în țările din centrul și estul Europei modernizarea a fost inițiată de jos și susținută *ipso facto* de sus, promovându-se astfel un mecanism pozițional și funcțional, mai mult sau mai puțin acordat, atunci în URSS din jumătatea a doua a anilor 80 și în Noile State Independente de la începutul anilor 90 același proces se inițiază de sus, rămânând a fi prezent mai mult în aria politică, fără a avea un impact benefic asupra vieții economice și sociale.

În această ordine de idei, e important a menționa că specificul Moldovei privind transformarea democratică propriu-zisă avea unele similarități cu acela din Europa Centrală și de Est, adică modernizarea a fost inițiată aici de jos, întrucât nomenclatura

comunistă de partid și de stat s-a arătat a fi ostilă față de procesul restructurării, se împotriva inițiativelor de democratizare venite de la Moscova. Acest fapt a generat entuziasmul maselor, apariția mișcărilor în susținerea restructurării. Or, în perioada imediat următoare, după destrămarea URSS, atât crearea, cât și funcționarea mecanismului de modernizare au fost preluate în Moldova de către cei de sus, în majoritatea lor împovărați de mentalitatea veche și deprinderile vechi din regimul totalitar sovietic.

Un alt aspect specific al mecanismului modernizării democratice de câmp în condițiile Republicii Moldova ține succesiv de tendințele tradiționalizării, supunerii relațiilor de clan și oligarhice de către factorul de decizie, fapt urmărit frecvent pe parcursul celor mai bine de treizeci de ani de independență a țării. La etapele inițiale ale tranziției, când dominante erau procesele firești ale renașterii naționale, pe prim-plan în raport cu elementul modern se impunea elementul tradițional. Acesta, alături de aspectele sale pozitive, legate de renașterea culturii, identității naționale, etosului național, avea și aspect negativ, axat prioritar pe extreme în relațiile sociale. Un impact puternic al tradiționalizării de la noi se regăsește în relațiile de clan (frecvent întâlnite în cadrul tuturor guvernelor de până acum), în cumetrismul și nănașismul moldovenesc, care, pe drept cuvânt, sunt considerate un antipod al modernizării de câmp politic și electoral. Iar pecetea oligarhică în cadrul mecanismului de modernizare, devenită manifestă de la începutul anilor 2000, în special după 2009 încoace, a transformat țara, conform opiniei unor cercetători și analiști, într-un stat capturat. Conflictele dintre oligarhi pentru dominarea sferelor principale ale societății (în special cea politică, cu actul guvernării, dar și cea economică, financiar-bancară etc.) au frânat substanțial procesul modernizării, eforturile de eurointegrare a țării.

7.2. Tipuri ale modernizării/postmodernizării de câmp politic și electoral: istorie și actualitate

Problemele funcționării mecanismului de câmp politic și electoral sunt legate organic de componenta tipologică a modernizării. Din punct de vedere istoric, în literatura politologică se evidențiază două tipuri ale modernizării politice:

a) modernizare „primară” sau „originală”, ce se manifestă în epoca primei revoluții industriale (secolul XIX), distrugerii privilegiilor tradiționale, proclamării drepturilor civile, tip propriu țărilor Europei de Apus, SUA, Canadei, care a evoluat pe baza sa proprie, traversând calea creării treptate, relativ de lungă durată, a unor structuri raționale noi, a creșterii complexității organizării sociale din contul diferențierii structurale și funcționale, iar mai apoi, a apariției de noi forme de integrare;

b) modernizare „secundară” sau „reflectantă”, care se distinge prin stabilirea de contacte socioculturale ale țărilor relativ „înapoiate” cu țările-nucleu ale modernizării, tip caracteristic Braziliei, Turciei, astăzi Federației Ruse, Ucrainei, Republicii Moldova și altor țări ex-comuniste.

Tipul „secundar” al modernizării, în statele în tranziție spre democrație, se realizează în mod diferit. Conform opiniei cercetătorului rus M. Ilin, în unele din aceste state modernizarea politică se desfășoară în bază mixtă, cu elemente atât proprii, cât și împrumutate, pe când în altele, unde lipsește o bază proprie (țările gen Republica Moldova care s-au împotmolit în tranziție – V.S.) în temeiul imitării și simulării fie a unor procese depline ce țin de conținutul modernizării, fie a formei sau rezultatului acesteia din cadrul unor țări avansate, pentru care modernizarea deja s-a consumat. De aceea, tipul în cauză se mai numește „modernizare în urmărire”, modernizare „întârziată”, fapt ce vizează, în opinia

noastră, și caracterul democratizării sistemului politic, dar mai ales, parcursul consolidării democrației.

Unele țări, care deja au realizat obiectivele tranziției spre democrație, în special din Europa Centrală și de Est, s-au bazat preponderent pe resursele proprii de reformare, iar în cazul de împrumut valoric din afara țării, ele au reușit o îmbinare rațională a resurselor proprii cu cele preluate din experiența transformatoare a altor țări. O situație anevoioasă de reformare a câmpului politic a fost și rămâne în cazul statelor ex-sovietice (excepție Țările Baltice).

În cazul modernizării întârziate de tip moldovenesc, mecanismul acesteia este, în mare parte, denaturat din cauza imitării neadecvate de către elita națională a unor procese complexe ce țin de forma sau conținutul modernizării. Deși modernizarea întârziată în cazul Republicii Moldova este considerată una de tip mixt, endogen-exogen, cu o bază dublă de existență, proprie și împrumutată, ea se manifestă preponderent prin împrumut de experiență, adesea neadecvat ajustată pe solul transformărilor autohtone.

Problema problemelor pentru societatea în tranziție este că componenta ei tipologică poate să se împotmolească în etapa „modernizării parțiale”, când tradiționalitatea și modernitatea (raționalitatea), ca modalități de ciocnire și coexistență a valorilor și normelor politice vechi și noi, de orientare comportamentală a individului și societății, se instituționalizează în cadrul unuia și aceluiași sistem de relații sociale. Desigur, această confruntare între nou și vechi, între inovație și tradiție și, respectiv, instituționalizarea lor într-un întreg, nu poate să se desfășoare în afara unor schimbări radicale, fapt ce se materializează în procesul de formare a unor noi deprinderi economice, sociale, administrative, unor noi structuri organizaționale, create din necesitățile procesului democratic. Succesul acestor schimbări în cadrul evoluției tipologice depinde atât de eficiența instituțiilor noi, cât și de capacitățile instituțiilor

tradiționale de a susține și promova transformările noi. Adică, tradiția și inovația trebuie privite treptat ca un întreg în circuitul tipologic al modernizării, iar de aici și în circuitul democratizării și consolidării democratice de câmp politic și electoral.

7.3. Modernizarea și postmodernizarea câmpului politic și electoral în contextul proceselor integraționiste ale Republicii Moldova

Practica transformărilor sociopolitice ce se desfășoară actualmente în Republica Moldova, în pofida unor abateri în activitatea actorilor puterii, cunoaște totuși o oarecare avansare la capitolul edificării și implementării politicilor de modernizare, fapt dovedit de un ansamblu de măsuri strategice. Ne referim la o serie de strategii în diverse domenii ale vieții sociale, care după 2009 încoace vin să contribuie la modernizarea câmpului politic și electoral al țării, la apropierea societății noastre de valorile europene în vederea asimilării acestora pentru a face față rigorilor și standardelor UE. Astfel, o pondere reală asupra modernizării de câmp în contextul proceselor integraționiste au avut-o și o au atât documentele care vizează direct, cât și cele care vizează indirect obiectivele câmpului politic și electoral. La astfel de documente raportăm:

- Strategia națională de sănătate publică pentru anii 2014-2020 (aprobată prin HG nr. 1032 din 20.12.2013);
- Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate” (aprobată prin HG nr. 952 din 27.11.2013);
- Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030 (aprobată prin HG nr. 102 din 05.02.2013);

- Strategia de dezvoltare a societății civile (aprobată prin Legea nr.205 din 28.09.2012);
- Strategia națională de descentralizare pentru anii 2012-2015 (Legea nr. 68 din 05.04.2012);
- Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova (aprobată prin HG nr. 153 din 15.07.2011);
- Strategia națională de dezvoltare regională (aprobată prin HG nr. 158 din 04.03.2010);
- Programul de reformare a serviciilor publice pentru anii 2012-2015 (aprobat prin HG nr. 797 din 26.10.2012);
- Programul strategic de modernizare tehnologică a Guvernării (e-Transformare) (aprobat prin HG nr.710 din 20.09.2011);
- Programul național strategic în domeniul securității demografice pentru anii 2011-2025 (aprobat prin HG nr.768 din 12.10.2011);
- Programul Național pentru eficiență energetică pentru anii 2011-2020 (aprobat prin HG nr. 833 din 10.11.2011);
- Legea despre sistemul electoral mixt din 29.12. 2017;
- Legea Parlamentului Republicii Moldova nr.113 din 15.08.2019 despre anularea sistemului electoral mixt și revenirea la sistemul proporțional pe liste de partide.

Documentele enunțate, dar și altele din domenii concrete, pot fi considerate astăzi baza strategică a politicii de modernizare, ele având instrumentele teoretice, practice și metodologice necesare pentru realizarea obiectivelor euroasocierii. Realizarea lor e posibilă în baza unui sistem de abilități prin care se planifică și se desfășoară acțiunile și relațiile de valoare publică, dar și privată. Astăzi avem temeiul să menționăm că documentele strategice ale țării noastre, adoptate cu susținerea Uniunii Europene, au pus în aplicare mijloacele și resursele țării, fie și modeste, în acumulare, de care dispune, generând activități sporite în diverse sfere.

E cunoscut faptul că traseul unei politici de modernizare politică și electorală este punctat de anumite decizii. În cazul Republicii Moldova, decizionalul strategic al politicilor de modernizare are aspecte atât generale, cât și specifice, de natură tranzițională. Cadrul său general, caracteristic pentru toate țările ce parcurg tranziția democratică, ține de delimitarea scopurilor și a obiectivelor procesului democratic (democratizarea societății și consolidarea unor indici ai procesului democratic, consolidarea traseului economiei de piață, alegerea și promovarea continuă a vectorului extern etc.), acestea fiind stabilite și reglementate în funcție de anumite valori, norme, interese. Iar particularul constă în exprimarea modalităților de valorificare a obiectivelor strategice tranzitorii, capacităților celor ce guvernează de a mobiliza opinia publică, cetățenii la susținerea proceselor democratice, inclusiv de euroasociere, iar pe viitor și de eurointegrare a Republicii Moldova. Mai mult, la participarea în aceste procese.

Ținând cont de faptul că deciziile luate în vederea implementării strategiei politice de modernizare afectează poziția și comportamentul diverselor comunități din societate, mijloacele managementului strategic al majorității guvernărilor din țara noastră au fost și continuă să fie cu abateri de la sensul adevărat democratic al obiectivelor modernizării de câmp politic și electoral. Am avut parte de procese cu paradoxuri și discrepanțe în manifestare, când liberalismul și democratismul strategiilor erau și sunt alimentate frecvent de autoritarismul și conservatorismul tacticilor. Așa a fost la etapele inițiale ale tranziției, când se demarau și evoluau în mod turbulent procesele de instituționalizare a democrației, așa este în mare măsură și acum, când se trece la consolidarea lor. Acest fapt este confirmat de implementarea diverselor decizii ce vizează mai întâi sfera politică, apoi și alte sfere sociale. În această ordine de idei, majoritatea legilor, inclusiv Legea Fundamentală, dar și deciziile guvernamentale și de alt ordin luate în baza lor, au imperfecțiuni în realizare, ceea ce a devenit

o piedică reală în calea modernizării ca proces, iar odată cu ele și în calea proceselor integraționiste. În astfel de condiții, vectorul european, până nu demult, n-a avut suport adecvat care să fie suficient alimentat cu substanță democratică. Din această cauză, relația „democratizare-modernizare-integrare” a devenit una contradictorie, cu deficit de sintetism. Atare relație e dominată de combinații artificiale ale elementului democratic cu cel autoritar.

În calitate de exemple relevante ce denotă corelația paradoxală între caracterul democratic al scopurilor și obiectivelor strategice de câmp, pe de o parte, și preponderent autoritar al metodelor, pe de altă parte, pot servi politicile celor două guvernări comuniste între anii 2001-2009. La ele pot fi aliniate parțial și politicile guvernărilor de coaliție, îndeosebi cele ale Alianței pentru Integrare Europeană-1 (AIE-1) și Alianței pentru Integrare Europeană-2 (AIE-2), dar și ale alianțelor care au urmat până acum – AIE-3; Coaliția Proeuropeană; PCRM-Blocul ACUM; PCRM-PDM.

Deși în timpul guvernărilor sale conducerea comunistă depunea eforturi în stabilirea și menținerea relațiilor cu structurile europene (au fost elaborate, semnate și parțial îndeplinite două Planuri de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană), ea n-a fost capabilă să asigure viabilitate și coerență acestor relații. Principala caracteristică comportamentală a liderilor guvernării comuniste ținea de insuficiența de voință politică în determinarea priorității vectorului european față de cel estic. Ei considerau necesar a recunoaște și promova o politică cu caracter dublu al vectorului extern. Astfel de turbulență în politica externă prejudicia imaginea țării, obiectivele modernizării politice de câmp.

O altă pondere valorică a avut managementul strategic al politicilor AIE-1 și AIE-2. Acesta era orientat mai concret spre valorile europene. În timpul aflării la putere a forțelor Alianței, vectorul european a căpătat mai multă stabilitate, iar structurile

europene s-au dovedit a fi mai active în susținerea aspirațiilor de euroasociere a țării. În pofida unor ciocniri acute de interese între membrii Alianței, a fost pusă o bază reală a relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Comunicarea dintre liderii Alianței și liderii structurilor europene a devenit una programată și realizată în mod continuu în funcție de scopuri și obiective, de interese ale ambelor părți. Totuși, relațiile AIE-1 și AIE-2 cu instituțiile europene puteau fi mai productive la capitolul euroasocierii, dacă nu interveneau interese înguste din interior. Bătăliile pentru influență desfășurate în cadrul Alianței au reținut pe un timp procesul de euroasociere. Ambele Alianțe erau dominate de interese de partid, lipsite de elementul consensual, interese axate strict pe repartizarea posturilor, bazate frecvent pe metode și mijloace ce provocau neînțelegeri și conflicte la capitolul funcționalității actului de guvernare.

Aspectele/dimensiunile de rol al strategiei de modernizare în realizarea proceselor integraționiste au generat numeroase dezbateri, care, în opinia noastră, pot fi divizate în trei paliere:

1. Strategia ca o componentă immanentă a acțiunilor și relațiilor politice, ce presupune o anumită manifestare de forțe, de obiective, mijloace și eforturi, din care rezultă necesitatea unor principii și abilități clar definite în evaluarea și prognozarea situației, în organizarea și planificarea activităților. Raportând acest palier la procesele de eurointegrare și modernizare politică a Republicii Moldova, observăm capacități diferite ale forțelor care susțin și, dimpotrivă, ale acelor care resping procesele în cauză. Deja s-a menționat despre potențialul integraționist de care a dat dovadă AIE-1 și AIE-2. E important că ceea ce a fost pozitiv în cadrul Alianței la capitolul integrare europeană, s-a preluat și multiplicat de către Coaliția Proeuropeană. Principala deosebire a acestora de predecesori constă în reușita asigurării stabilității actului de guvernare. Plus la

aceasta, remanierile guvernamentale legate de numirea și funcționarea guvernului Leancă au condus la o oarecare îmbunătățire a imaginii țării pe arena internațională, inclusiv îndeosebi în structurile europene. Activitatea, cunoștințele și abilitățile de care au dat dovadă forțele respective ale Coaliției în relațiile cu UE (și desigur factorul extern favorabil) au accelerat parafarea (noiembrie 2013), semnarea (iunie 2014) și ratificarea (iulie 2014 de către Parlamentul Republicii Moldova și noiembrie 2014 de către Parlamentul European) Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană.

Semnarea și ratificarea Acordului respectiv a pus începutul unei perioade noi în evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană – evoluție complexă și contradictorie de la parteneriat și cooperare la asociere și integrare în perspectivă. Acordul de Asociere imprimă relațiilor politico-juridice dintre cele două părți un cadru calitativ nou, fiind, în viziunea cercetătorului V. Juc, expresia realizării vocației europene a poporului Republicii Moldova. Acest document, prin cele șapte titluri ale sale – Principii generale; Dialogul politic și reforma, cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate; Justiție, libertate și securitate; Cooperarea în sectorul economic și în alte sectoare; Comerțul și aspecte legate de comerț; Asistența financiară și prevederi pentru combaterea fraudelor și controlul; Dispoziții instituționale, generale și finale – a instituționalizat oficial asocierea dintre UE și statele membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. Practic, astăzi țara noastră se află în proces de implementare a Acordului, ceea ce necesită din partea tuturor actorilor de câmp politic și electoral eforturi maxime, responsabilitate maximă în realizarea obiectivelor strategice ale acestui document.

2. Strategia ca instrument al politicilor de guvernare, ancorată într-un cadru valoric strict determinat, în care libertatea strategică în traseul modernizării este oarecum limitată, manifestarea ei fiind

planată în dimensiuni geocronometrice concrete de natură economică, socială etc. Confruntând acest palier cu practica integraționistă de ansamblu a Republicii Moldova, observăm că strategiile guvernărilor de până acum vizavi de relațiile lor în timp cu structurile europene au avut unele abateri de la obiectivele-țintă ale modernizării țării. Drept relevantă în acest sens poate fi considerată perioada de la sfârșitul anilor 90, când Guvernul Sturza milita să fortifice legăturile cu UE. În cadrul guvernării de atunci erau și forțe care se opuneau cursului respectiv. Acestea au reușit, în ultimă instanță, să demită guvernul Sturza și să frâneze pe un timp orientarea spre valorile europene. Iar în perioada guvernării Partidului Comuniștilor scopurile strategice privind relațiile cu structurile europene erau umbrite, după cum s-a menționat deja, de dublajele politice ale liderilor comuniști. Ei își schimbau în mod arbitrar prioritățile de orientare – când spre Vest, când spre Est. Astfel de politică este una cu o dinamică negativă, chiar antistrategică în raport cu procesul de modernizare a țării. Devierile de așa natură conduc până la urmă la deformarea câmpului politic, în general, și cursului strategic al politicilor de guvernare, în particular. Acesta devalorizează sensul adevărat al proceselor integraționiste, inclusiv atunci când opoziția din Parlamentul Republicii Moldova rămânea proeuropeană mai mult prin declarații, iar actuala opoziție – PCRM și PSRM se orientează strict spre vectorul estic.

3. Strategia ca o componentă imanentă a puterii politice, care se manifestă într-un mediu de consonanță cu capacitățile și posibilitățile acesteia, relația dintre ele fiind una de interdependență și intercondiționare. Relația „strategie-putere”, luată în condițiile euroasocierii de astăzi și eurointegrării pe viitor pentru o modernizare de ansamblu a țării, trebuie să se regăsească adecvat în câmpul noțiunilor de strategie politică și politică strategică, să corespundă sensului *sui-generis* al ambelor noțiuni, al corelațiilor

complexe dintre ele, în funcție de anumite limite geocronometrice. În acest sens, o strategie de guvernare pentru modernizare politică și electorală ar fi totalitatea obiectivelor și acțiunilor puterii pe care un guvern decide să le realizeze în dimensiuni corelative de timp și spațiu. În cazul Republicii Moldova, strategia modernizării și pe viitor a eurointegrării corespunde doar parțial calificativului unor acțiuni bine coordonate în astfel de dimensiuni. Ea este chemată să acorde expertiza necesară politicului pentru o perioadă strategică de reformare valorică a tuturor domeniilor sociale, să confirme care sunt forțele, mijloacele și resursele necesare pentru ca decizia politică să facă față standardelor europene, să fie implementată cât mai rațional și să corespundă specificului național. În astfel de circumstanțe, nu poate exista și nu trebuie admisă o luptă pentru întâietate între strategie și politică. Corect este ca acestea să se impună drept tándem, dar mai întâi fiecare să-și rezolve la timp problemele sale, chiar dacă granița dintre ele este greu de delimitat. Corelația dintre strategia și politica modernizării și eurointegrării este deosebit de complexă, ea având în vizor soluționarea de probleme politice, dar și economice, sociale, informaționale, culturale, militare etc., care să acopere necesitățile securității în ansamblu ale țării. Despre aceasta ne vorbesc și necesitățile stringente ale Republicii Moldova, care astăzi nu poate să-și asigure de una singură securitatea *lato sensu* fără relații strânse și permanente cu UE. De aceea, implementarea Acordului de Asociere și Acordului de Liber Schimb este condiția *sine qua non* a modernizării și postmodernizării țării.

Eficiența proceselor integraționiste la capitolul implementării Acordului de Asociere între Republica Moldova și UE depinde de capacitățile de utilizare a anumitor indicatori strategici ai politicilor de modernizare. Astfel de indicatori pot fi:

- Constituirea unei baze analitice adecvate pentru luarea deciziilor, bază cu un mediu cognitiv prielnic, care să permită persoanelor și

organelor care iau decizii să găsească argumentul exhaustiv al problemelor ce apar în cadrul politicilor de guvernare, determinanții acestora, căile alternative de soluționare a lor, riscurile și oportunitățile ce însoțesc aceste soluții, căile de evitare a amenințărilor posibile, precum și utilizarea suficientă a oportunităților apărute. Un mijloc semnificativ de constituire a unei astfel de capacități analitice de luare a deciziei sunt unitățile de consiliere chemate să coopereze eficient cu liderii politici, principalii oficiali administrativi și specialiștii din domeniul elaborării și implementării politicilor integraționiste.

- Comunicarea în spațiul public, necesară pentru realizarea *de facto* a politicilor integraționiste. Cu privire la acest indicator, în programul de la Rotterdam pentru guvernare și integrare europeană au fost abordate diverse sarcini de dezvoltare a administrării legate de factorul comunicării.

- Eficiența guvernării, legată inseparabil de o societate civilă activă fără de care o politică corectă a guvernului este mai puțin probabilă. De aceea, guvernele trebuie să tindă spre parteneriate, cooperare și spre luarea deciziilor în comun cu sectorul civil. Un exemplu relevant de asemenea parteneriat sunt Consiliile de elaborare a politicilor de guvernare din țările est-europene care deja au aderat la UE. Atare consilii constau din reprezentanții guvernamentali, cetățeni și diferitele organizații pe interese care ajută la elaborarea metodelor de guvernare acceptate pe larg pentru implementarea acestor politici.

- Mediarea democratică a intereselor. Cercetătorii în domeniu analizează astăzi diverse aspecte ale acestui indicator, în special motivele diminuării interesului cetățenilor în afacerile publice, dorința tot mai mică a acestora de a fi implicați în administrarea afacerilor publice. Un astfel de declin este atribuit crizei sistemului tradițional de reprezentare a interesului public, cauzat de un declin

constant al încrederii în guvern, în instituțiile acestuia. Cu cât mai bine guvernul comunică cu cetățenii, ține cont de părerile lor, cu atât mai mult el poate să identifice un numitor comun posibil care să stea la baza intereselor țării și, respectiv, cu atât mai bune pot fi rezultatele.

- Transparența partidelor politice în medierea intereselor, inclusiv centrate pe euroasociere și eurointegrare. Se știe că partidele actuale trec și trebuie să treacă printr-un proces complex de transformări interne. Problema fundamentală pentru partidele din societatea postcomunistă este instruirea politică a membrilor, dar și a celor care nu sunt membri, dar susțin programul și activitatea partidului, politicile lui internă și externă. Încercările de sporire a transparenței în activitatea majorității partidelor din spațiul ex-sovietic denotă discrepanțe între declarații și fapte, punând deseori în pericol legitimitatea lor valorică și provocând scepticismul poporului referitor la capacitățile lor de a juca rolul desemnat pentru ele în Constituție, în documentele de partid. Astfel, relațiile dintre partidele de dreapta din Republica Moldova pe departe corespund orientării proeuropene, nu au destulă substanță de a face față standardelor europene. La rândul lor, partidele de stânga, cu orientarea lor proestică, la fel au demonstrat lipsă de capacități în relațiile cu partidele de dreapta, dar mult timp și cu cele de orientare similară.

- Consolidarea continuă a capacităților administrației publice la nivel național, regional și internațional ca necesitate vitală pentru proiectarea proceselor integraționiste de perspectivă și, respectiv, pentru realizarea obiectivelor modernizării sociopolitice. O astfel de consolidare presupune îmbunătățirea continuă a funcțiilor interne și externe ale administrației publice, care să permită guvernului să se adapteze mai bine la condițiile transformărilor actuale de natură integraționistă, să răspundă prompt la diversele riscuri sociale, provocări ale globalizării.

- Îmbinarea politicii, pieței și presei ca cel mai complex și controversat indicator pe care democrațiile actuale încearcă să-l atingă. Ceea ce a devenit evident în condițiile societăților postcomuniste, care vor să promoveze vectorul european, este necesitatea de a preveni utilizarea greșită a mass-mediei în interese economice sau politice preferențiale, precum și utilizarea politicilor în scopul prosperării intereselor economice oligarhice. Transformările din anii 90 (dar parțial și acelea din prezent) au oferit diferiților actori sociali spațiu considerabil pentru a beneficia de o îmbogățire nejustificată printr-o influență camuflată asupra actului decizional. Transferuri mari de proprietate din sectorul public în sectorul privat au fost condiționate de relațiile personale dintre unii reprezentanți ai elitelor economice și politice, de un cadru juridic neadecvat de efectuare a privatizării și de funcționare a băncilor și altor instituții financiare – toate acestea având drept consecință exproprierea masivă a proprietății publice.

Astfel de situație, dar și răspândirea pe larg a corupției în societate (practic, în toate domeniile vieții sociale), subminează radical legitimitatea întregului aranjament politic. Transformările democratice au influențat considerabil și puterea presei. Evoluția acesteia a fost contradictorie, s-a transferat departe de instituțiile politice și administrative bazate pe reguli. Puterea, la rândul său, s-a transferat spre oficiile editoriale ale presei, în special cele ale televiziunii.

- Eficiența managementului strategic al politicilor de modernizare în funcție de criteriile privind aderarea la UE. În acest context, oficialii europeni nu o dată au subliniat necesitatea asigurării unor posibilități similare de care să se bucure noile state membre. Cu toate acestea, în practică nu există o opinie univocă în ceea ce privește promovarea eficienței economice sau calității sociale a vieții pentru toți. Criteriile pentru aderare au fost elaborate mai mult ca un instrument tehnic (economic și politic) decât ca un instrument pentru

dirijarea condițiilor de trai ale statelor candidate. În realitate, observăm că prevalează aspectele juridice, economice și politice, în timp ce aspectele sociale au fost limitate, fiind reduse la păstrarea drepturilor individuale ale omului și construirea unui cadru instituțional mai liber. Doar în ultimul timp, odată cu încheierea Acordurilor de Asociere, structurile UE acordă o mai mare atenție problemelor sociale din statele care aspiră la eurointegrare.

- În scopul eficientizării mecanismului de funcționare a managementului strategic al politicilor de modernizare este util de luat în seamă contextul global în elaborarea și implementarea acestor politici. În atare context, modelele de guvernare și modernizare din țările dezvoltate, în care impactul globalizării nu le știrbește din potențialul lor valoric, e destul de problematic a le adapta rațional la schimbările anevoioase ale țărilor de tipul Republicii Moldova. Aici toate aspectele ce țin de securitate, de calitatea vieții, chiar în unele cazuri de drepturile fundamentale ale omului, sunt puse frecvent în pericol. În astfel de condiții, o reformă consistentă și eficientă a managementului strategic în politicile posibilelor pentru viitor a guvernărilor de coaliție din Republica Moldova este pe cât de necesară, pe atât de complicată, fiindcă resursele intelectuale, organizaționale și materiale ale țării sunt la moment insuficiente. Realizarea acestei reforme trebuie corelată adecvat cu interesele naționale ale țării în fața globalizării, cu o bună percepere și intuiție de către politicieni a contextului global ce se schimbă rapid la luarea națională a deciziilor.

Indicatorii sus-menționați se află într-o legătură dialectică, influențând activ ca un întreg complexitatea procesului de modernizare și eurointegrare a țării. Faptul dat necesită o bună conștientizare a acestor indicatori la toate nivelurile procesului politic și măsuri concrete de implementare a politicilor de modernizare sociopolitică și electorală a țării.

Sarcini de autoevaluare:

1. Cum înțelegeți corelația dintre trăsăturile conceptului de modernizare a câmpului politic și electoral?
2. Ce aspecte comune și ce deosebiri ale mecanismului de modernizare a câmpului politic și electoral din spațiul postcomunist cunoașteți?
3. În ce constă raportul dintre ritmicitate și aritmie în evoluția procesului de modernizare a câmpului politic și electoral al statelor în tranziție spre democrație (inclusiv în Republica Moldova)?
4. Ce este comun și ce este distinct pentru tipul „modernizării întârziate” al țărilor în tranziție spre democrație, inclusiv al Republicii Moldova?
5. În ce constă specificul Republicii Moldova privind corelația dintre modernizarea câmpului politic/electoral și procesele integraționiste (euroasociere)?
6. Ce indicatori strategici ai politicilor de modernizare și integraționiste cunoașteți?
7. Cum vedeți rolul Acordului de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană în modernizarea politică și electorală a țării noastre?

Tematica pentru studiul individual:

1. Interpretări ale noțiunilor *modernizare* și *postmodernizare* de câmp politic și electoral: semnificații și complementaritate. Cazul Republicii Moldova.
2. Mecanismul modernizării câmpului politic și electoral al Republicii Moldova între funcțional și disfuncțional.
3. Probleme ale corelației dintre inovație și tradiție în tipul mixt, endogen-exogen, de modernizare a câmpului politic și electoral din Republica Moldova.
4. Capacitățile actuale de implementare a Acordului de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană.
5. Politici de eurointegrare ale statului Republica Moldova între real și imaginar.

Bibliografie:

1. Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele Membre ale acestora, pe de altă parte. mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf
2. HUNTINGTON, S. *Ordinea politică a societăților în schimbare*. Traducere de Horațiu STAMATIN. Iași: Polirom, 1999.
3. JUC, V. Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană de la parteneriat și cooperare la asociere și integrare. În: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018.
4. SACA, V. Raportul dintre democratizare și modernizare în condițiile societății în schimbare. În: *Republica Moldova în contextul necesităților de modernizare*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018.
5. SACA, V. Mecanismul și ritmurile modernizării sociopolitice a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. În: „*Țările post-sovietice între UE și Federația Rusă – Analiza circumstanțelor specifice și tendințelor politice*”. Conferința științifică internațională, 27 septembrie 2016. Chișinău: CEP USM, 2016.
6. SACA, V., CIOBANU, I. Relația democratizare-modernizare în sistemele politice ale CSI. Specificul Republicii Moldova, Ucrainei și Federației Ruse. În: *Revista de filozofie, sociologie și științe politice*. Chișinău, 2017, nr.2 (173).
7. SACA, V., VARZARI, P. Politici integraționiste în contextul modernizării social-politice a Republicii Moldova. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMCP, 2015, nr.1 (LXVIII).
8. SACA, V. Aspecte ale modernizării sociopolitice a Republicii Moldova în contextul tranziției spre democrație. În: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018.
9. VARZARI, P. Puterea elitistă și puterea birocratică prin prisma modernizării politice a statului Republica Moldova. În: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018.

10. ИЛЬИН, М. В. *Идеальная модель политической модернизации и пределы ее применимости*. Москва: МГИМО (У) МИД России, 2001.

BIBLOGRAFIE

Acte și documente

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova. Chișinău 2001-2020
2. Barometrul de Opinie Publică/Institutul de Politici Publice. Chișinău, Sondajele din 1998-2021.
3. Constituția Republicii Moldova (29 iulie 1994). Chișinău, 1994.
4. Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele Membre ale acestora, pe de altă parte. mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf

Literatura de specialitate

1. DRĂGAN, I., BECIU, C., MARINESCU, V. *Construcția simbolică a câmpului electoral*. București, 1998.
2. CĂRBUNE, R. Alegeri, partide, comportament politic: abordare teoretică. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2013, nr.2 (LXI).
3. CHIFU, I. *Spațiul post-sovietic în căutarea identității*. București: Politeia-SNSPA, 2005.
4. CUCURUDZA, C. Promovarea egalității de gen în organele de management electoral. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2017, nr.4 (LXXIX).
5. DAHL, R.A. *Poliarhiile: participare și opoziție*. Iași: Institutul European, 2000.
6. GARBUZ, O. Influența mass-media asupra mentalității și comportamentului politic în cadrul procesului electoral: cazul alegerilor prezidențiale din 2016. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2018, nr.2 (LXXXI).
7. GHEORGHIU, Mihai Dinu. *Intelectualii în câmpul puterii. Morfologii și traiectorii sociale*. Editura Polirom <http://www.cartedesucces.ro/titlu.php?id=2425>

8. GRUGEL, J. *Democratizarea. O introducere critică*. Polirom: Iași, 2008.
9. HUNTINGTON, S. *Ordinea politică a societăților în schimbare*. Iași: Polirom, 1999.
10. JUC, V. Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană de la parteneriat și cooperare la asociere și integrare. În: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018.
11. LESCU, M. Homo geopoliticus în universul informațional. În: *Conferința științifică națională cu participare internațională. „Integrare prin cercetare și inovare”*, 7-8 noiembrie 2019. Științe sociale. Vol.2. Chișinău: CEP USM, 2019.
12. PERU-BALAN, A. *Pr-ul politic și comunicarea de criză în Republica Moldova 2009-2010. Studiu monografic*. Chișinău: „Imona Grup” SRL, 2010.
13. PERU-BALAN, A. *Managementul PR-ului politic*. Chișinău: Cartier, 2014.
14. PUTINA, N. Fenomenul votului etnic în Republica Moldova (cazul găgăuz). În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: AMSP, 2012, nr.2 (LVII).
15. PUTINA, N. Inegalități sociale. În: *Europa socială în 100 de termeni. Incursiuni în cultura socială și instituțională a spațiului european*. București: Tritonic, 2018.
16. RUSNAC, Gh., SACOVICI, V., TĂNASĂ, R. Alegerile ca fenomen social. În: *Politologie. Manual pentru facultățile nonprofil*. Chișinău: CEP USM, 2007.
17. SACA, V. *Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii*. Chișinău, 2001.
18. SACA, V. Particularitățile de câmp social – politic ale tranziției postcomuniste. În: *Filozofie. Știință. Politică: realizări, implementări, perspective*. Materialele Conferinței internaționale din 28-29 noiembrie 2002. Coord. V. ȚAPOC. Chișinău, 2003.
19. SACA, V. Semnificații analitice ale tranzițiilor și transformărilor politice actuale. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPE, AMSP, 2016, nr.4 (LXXV).

20. SACA, V. Relația putere-opoziție în contextul câmpului politic din Republica Moldova. În: *Studia Securitatis. Revistă de studii de securitate și politice*. Sibiu, 2010, nr.2.
21. SACA, V. Interese politice și transformări democratice în contextul câmpului politic din Republica Moldova. În: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2013, nr.3 (LXII).
22. SACA, V. Semnificația intereselor publice în contextul câmpului politic-administrativ. În: *Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică*. Chișinău, 2017, nr.3 (95).
23. SACA, V., RUSNAC, Gh. Transformările sociopolitice din spațiul postcomunist între factorii globali, regionali și locali. În: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2017, nr.2 (LXXVII).
24. SACA, V. Raportul dintre democratizare și modernizare în condițiile societății în schimbare. În: *Republica Moldova în contextul necesităților de modernizare*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018.
25. SACA, V. Probleme de impact a politicii externe asupra procesului de consolidare și promovare a interesului național al Republicii Moldova. În: *Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică*. Chișinău, 2020, nr.2 (106).
26. SACA, V. Rolul securității naționale în asigurarea interesului național. În: *Conferința științifico-practică națională „Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică”* (coord. Vitalie SÎLI, Diana HÎRBU). Chișinău: s. n., 2020.
27. SANDU, D. *Spațiul social al tranziției*. Iași, 1999.
28. SANDU, D. *Sociabilitatea în spațiul dezvoltării*. Iași, 2003.
29. SEREBRIAN, O. *Politosfera*. Chișinău, 2001.
30. SOLCAN, A. Piața politică – o paradigmă actuală a științei politice. În: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2016, nr. 3 (LXXIV).
31. SOLCAN, A. Partidele politice în alegerile parlamentare și locale din circumscripția electorală municipală Chișinău (2010-2015). Studiu comparat. În: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2017, nr.3 (LXXVI).

32. SOLOMON, C. Sistemul electoral. În: *Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic*. Chișinău: Biblioteca științifică centrală „A. Lupan”, 2015.
33. TĂNASĂ, R. Sistemul electoral. In: *Politologie. Manual pentru facultățile nonprofil*. Chișinău: CEP USM, 2007.
34. АЛМОНД, Г., ПАУЭЛЛ, Дж., СТРОМ, К., ДАЛТОН, Р. *Сравнительная политология сегодня. Мировой обзор*. Москва: Аспект Пресс, 2002.
35. БУРДЬЕ П. *Социология политики*. Москва, 1993.
36. Вансович С. Проблемы политического транзита на постсоветском пространстве. În: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2014, nr.2 (LXV).
37. ДАЛЬ, Р. Полиархия, плюрализм, пространство. В: *Вопросы философии*, 1994, № 3.
38. ЗАМЯТИНА, Н.Ю. Модели политического пространства. В: *Политические исследования*, 1999, № 4.
39. ИЛЬИН, М.В. Геохронополитика-соединение времён и пространств. В: *Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки*, 1997, № 2.
40. КАБАЧЕНКО, П. Опыт Республики Молдова в обеспечении целостности избирательного процесса посредством профессиональной подготовки организаторов выборов. În: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2016, nr.1 (LXXII).
41. КАЧАНОВ, Ю. Л. *Политическая топология: Структурирование политической действительности*. Москва, 1996.
42. КАЧАНОВ, Ю.Л. Производство политического поля в современной России. В: *Социологические исследования*, 1997, № 11.
43. ПАНОВ, Л.Г. Политическое поле и институциональная логика. В: *Политическая наука*, 2018, № 2.
44. ПЕТРОВ, Н.В. Электоральный ландшафт: географический и политологический. В: *Политические исследования*, 2000, № 2.

45. ПЛИЕВА, А. О. *Кризисные факторы политического поля Европейского союза* ftp://lib.herzen.spb.ru/text/plieva_izv37_80_p280_284.pdf
46. ПУШКАРЕВА, Г. В. Политическое пространство. Проблемы теоретической концептуализации. В: *ПОЛИС. Политические исследования*. 2012, № 2.
47. ПУШКАРЕВА, Г. В. Символическое пространство государственного управления. В: *Политическая наука*. Изд-во ИНИОН РАН (М), 2020, № 2.
48. САКОВИЧ, В.А., РУСНАК, Г.Е. *Глобалистика. Глобализация и интеграция, глобальные проблемы современности, антиглобализм*. Кишинэу, 2006.
49. СОРОКИН, П. *Человек. Цивилизация. Общество*. Москва, 1992.
50. УРСУЛ, А., ЖУК, В., РУСАНДУ, И. Глобализация и устойчивое развитие. În: *Revista de filozofie, sociologie și științe politice*. Chișinău, 2015, nr. 3 (169).

RECOMANDĂRI METODICE PENTRU LUCRUL INDIVIDUAL AL STUDENTULUI-MASTERAND

Strategia de lucru individual al studenților-masteranzi

Anul de studii 2021-2022, semestrul II

Programul „Management politic și electoral”

Denumirea disciplinelor de studii +nr. ore LI	Sarcini	Strategii de realizare și modalități de prezentare	Produs final	Criterii de evaluare
Evaluarea câmpului politic și electoral 120 de ore LI	Elaborați o cercetare sistemică privind capacitățile evolutive ale câmpului politic și electoral contemporan, inclusiv	Strategii de realizare: 1. Elaborarea de către profesor a tematicii câmpului politic și electoral și redactarea cerințelor față de lucrul individual conform Strategiei LI; 2. Prezentarea Strategiei de lucru individual și a tematicii în cadrul unei ședințe de inițiere cu participarea studenților-masteranzi, altor părți interesate:	Proiect de cercetare	- Indicatori de timp și spațiu; - Capacitatea de a identifica și colecta date relevante; - Utilizarea limbajului de specialitate; - Capacitatea de cercetare și evaluare;

	particularitățile politico-electorale de câmp din Republica Moldova	- prezentarea strategiei LI; - explicarea sarcinilor; - discutarea și definitivarea temelor pentru lucrul individual; - formarea grupurilor de lucru; - repartizarea temelor; 3. prezentarea cerințelor de tehnoredactare. Elaborarea lucrului individual: - analiza Strategiei LI de către studenții-masteranzi; - studiul surselor bibliografice relevante; a legislației în domeniu; - studiul câmpurilor politice și electorale în baza surselor electronice oficiale ale statelor analizate, inclusiv în tranziție spre democrație; - elaborarea structurii și a ipotezelor de lucru; - scrierea Analizei privind câmpul politic și electoral într-un stat separat; - elaborarea în grup a proiectului de cercetare totalizator, ce ar include	concedare	- Capacitatea de analiză și sinteză; Valoarea argumentelor invocate; - Conținutul vizual al analizei efectuate (corespunderea cerințelor de tehnoredactare, modalitatea de prezentare a informației); - Gramatica expunerii.
--	---	---	-----------	--

		rezultatele cercetărilor pe cazuri individuale ale membrilor de grup; - deducerea concluziilor generale și a recomandărilor în cadrul proiectului de cercetare. 4. Consilierea de către profesor și perfectarea produsului conform sugestiilor recepționate. Produsul lucrului individual va conține obligatoriu: - Foaie de titlu; - Cuprins; - Conținut de bază; - Concluzii și recomandări; - Bibliografie. Modalități de prezentare Prezentarea LI se va face în cadrul unei mese rotunde/conferințe/ședințe de totalizare a grupei academice. Vor fi invitate și alte persoane interesate, inclusiv din partea partenerilor sociali. Studiul analitic va fi elaborat și prezentat în format PPT (<i>volum de 10-15 slide-uri.</i>) și transmis electronic profesorului.	-
--	--	---	---

Formele de organizare a instruirii

Instruirea este organizată în cadrul a două forme principale: cursul și seminarul. Cursul este organizat în formă de prelegere, de dezbateri sau formă mixtă – prelegere/dezbateri, prelegere problematizată. Formele seminarului la fel sunt diverse: reluarea și aprofundarea anumitor probleme abordate în cadrul unei teme de curs; sintetizarea, generalizarea mai multor probleme ale temei respective; dezbateri proiectelor de cercetare, studiilor de caz cu participarea referenților, dar și a oponenților. Metodele de lucru la prelegeri și seminare sunt diverse: expunerea problemei, explicația (cauzală, teleologică), dialogul, prezentarea, argumentarea cu documente, lucrul în grup, masa rotundă, conferință, ședință de totalizare etc.

Strategii /tehnologii didactice aplicate

Strategiile și tehnologiile didactice aplicate în predarea cursului se află în raporturi deterministe și interacționiste, de complementaritate funcțională. La strategiile și tehnologiile didactice aplicate raportăm: expunerea didactică, conversația didactică, demonstrația, lucrul cu actele normative, cu literatura de specialitate, modelarea didactică, problematizarea. În cadrul cursului se organizează simulări ale unor dezbateri parlamentare, între putere și opoziție, între componentele guvernării de coaliție, dezbateri interpartinice (între lideri, conducători de partide) sau intrapartinice (confruntarea diferitelor viziuni, opinii din cadrul partidului), diferite activități frontale, de grup, individuale.

Strategii de evaluare a rezultatelor academice

Evaluarea curriculară se aplică prin trei forme: inițială, intermediară și finală.

Evaluarea inițială/diagnostică, orală se efectuează la începutul semestrului pentru a determina gradul de pregătire al masteranzilor pentru cursul preconizat, potențialul lor de învățare a unor noi concepții,

teorii. Se apreciază prin interviu, chestionare orale, conversație, expuneri orale, cunoștințe, abilități și competențe formate anterior în cadrul studiilor la licență și în semestrul I al anului I, masterat, pentru a stabili dacă masteranzii sunt apti să se integreze cu șanse de reușită în programul semestrului II, Masterat, în vederea realizării noilor obiective.

Evaluarea sumativă intermediară se efectuează prin probe scrise, lucrări de control (de regulă, două lucrări) pe un grup de 5-6 teme cu subiecte care cuprind cele trei niveluri: de cunoaștere, de aplicare, de integrare, pentru a cunoaște în ce măsură obiectivele privind cunoștințele și capacitățile ce trebuiau însușite au fost atinse. Evaluarea intermediară are un caracter retrospectiv și presupune nu doar o comparare a rezultatelor cu obiectivele urmărite, ci și oferirea de date în baza cărora se poate proceda la o ameliorare a strategiilor de predare și învățare.

Lucrarea de control nr.1

- Geneza și evoluția câmpului politic și electoral.
- Rolul câmpului electoral actual în sistemul câmpului social.
- Corelațiile dintre câmpurile macro-, mezo- și micropolitice la etapa actuală.

Lucrarea de control nr. 2.

- a. Trăsăturile metrice și topologice de câmp politic și electoral.
- b. Tipuri comportamentale de câmp politic și electoral.
- c. Tipuri culturale de câmp politic și electoral.

Evaluarea sumativă finală, de bilanț, se realizează la încheierea studiului disciplinei în conformitate cu planul de studii prin examen, sub forma testării în scris. Testele de examinare includ subiecte, care corespund celor trei niveluri: de cunoaștere, de aplicare, de integrare. Aprecierea cunoștințelor se efectuează conform baremelor unice stabilite la facultate.

SUBIECTE PENTRU EVALUAREA FINALĂ

1. Perimetrul investigativ al câmpului politic și electoral și nivelurile lui analitice
2. Interpretări ale noțiunii de câmp politic în cadrul geopoliticii din Occident și din Europa de Est
3. Metode și principii de cercetare ale câmpului politic și electoral
4. Necesitatea și importanța studierii paradigmatelor câmp politic și electoral
5. Elementele structurale ale câmpului politic și electoral contemporan
6. Geneză și evoluția câmpului politic și electoral: istorie și actualitate
7. Rolul câmpului politic și electoral actual în sistemul câmpului social
8. Paradigma globalizare și paradigmele câmp politic și electoral: semnificații și interferențe
9. Modelele globalizării și însușirile metrice ale câmpului politic și electoral
10. Însușiri de natură topologică a câmpului politic și electoral în condițiile provocărilor globale
11. Criteriile de analiză a câmpurilor politice și electorale postcomuniste
12. Reformarea radicală a societății – condiție fundamentală de transformare a câmpului politic și electoral totalitar/autoritar în câmp politic democratic
13. Instabilitatea și criza de câmp politic și electoral în condițiile tranziției postcomuniste
14. Câmpurile politice și electorale în tranziție între conflict și consens

15. Funcționarea câmpurilor politice și electorale ale Republicii Moldova
16. Continuumul local al politicii. Nivelurile macro-, mezo-, micropolitic și electoral de câmp
17. Continuumul regional al politicii. Nivelurile politice și electorale continentale și intracontinentale (interstatale) de câmp
18. Continuumul global al politicii. Nivelul megapolitic și electoral de câmp
19. Interacțiunea câmpului politic al statului-națiune cu câmpurile politice regionale și internaționale
20. Tipuri exponențiale și de interese ale câmpului politic și electoral
21. Tipuri comportamentale și acționale de câmp politic și electoral
22. Tipuri relaționale și normative de câmp politic și electoral
23. Locul tipurilor de câmp electoral în sistemul tipologic al câmpului politic
24. Tipuri culturale și ideologice de câmp politic și electoral
25. Specificul tipologic al câmpurilor politice și electorale în condițiile tranziției spre democrație
26. Postcomunismul ca fenomen contemporan al modernizării/postmodernizării câmpului politic și electoral
27. Tipuri ale modernizării și postmodernizării de câmp politic și electoral
28. Specificul modernizării/postmodernizării câmpurilor politice și electorale în contextul eurointegrării
29. Optimizarea interdependenței politicii interne și externe – modalitate-cheie a modernizării/postmodernizării câmpului politic și electoral
30. Realități și perspective ale modernizării/postmodernizării de câmp politic și electoral în Republica Moldova în contextul integrării europene

SUBIECTE PENTRU TEZE DE MASTER

1. Câmpul politic și câmpul electoral contemporan ca obiect de cercetare interdisciplinară
2. Paradigma câmp politic și paradigma câmp electoral în contextul modernizării/postmodernizării societății în tranziție spre democrație
3. Câmpul politic și câmpul electoral în condițiile Republicii Moldova: concordanțe și discordanțe
4. Repercusiuni ale globalizării asupra transformărilor democratice de câmp politic și electoral
5. Corelația dintre dimensiunea globală, regională și locală a câmpului politic și electoral în condițiile democratizării. Coexistență și împrumut valoric
6. Transformările postsovietice de câmp politic și câmp electoral între particularism și universalism
7. Mecanismul funcționării câmpurilor politice și electorale actuale: raportul dintre inovație și tradiție
8. Relația de tip „câmp politic și electoral – piață politică”: cazul Republicii Moldova
9. Câmpul politic și câmpul electoral ale societății în transformare între stabilitate și instabilitate
10. Câmpul politic și câmpul electoral ale statului-națiune la etapa actuală: realități și perspective
11. Câmpul politic al birocrăției în contextul reformelor sociale: din experiența statelor postcomuniste
12. Continuumul regional al politicii între câmpul politic global și național
13. Lupta politică și deficitul de guvernare în spațiul postsovietic. Cazul Republicii Moldova

14. Transformarea democratică și riscul politic în câmpurile politice și electorale postcomuniste
15. Zone de interes vital în spațiile geopolitice actuale: studiu comparat
16. Raportul dintre interesul public și interesul privat în câmpurile sociopolitice și electorale central/est-europene și ex-sovietice: aspect comparativ
17. Câmpul politic al interesului național în Republica Moldova: deziderate și realități
18. Transformări de câmp electoral în Republica Moldova în ciclurile electorale din anii 2001-2018
19. Comportamente, acțiuni și relații în câmpul politic și câmpul electoral moldovenesc (perioada alegerilor parlamentare aprilie, iulie 2009, noiembrie 2010, noiembrie 2014, februarie 2019, perioada postelectorală)
20. Reculuri ale consolidării câmpurilor democratice în Europa Centrală și de Est
21. Cultura politică a guvernării și opoziției ca factor al transformării democratice de câmp politic și electoral
22. Problema elaborării și implementării modelului național de dezvoltare a câmpului politic în contextul proceselor integraționiste. Cazul Republicii Moldova

EXEMPLE DE TESTE SUMATIVE DE EVALUARE

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
Departamentul Științe Politice și Administrative

APROB
Șef Departament _____

Testul nr. 1

Pentru examen la disciplina „Evaluarea câmpului politic și electoral”
Studii Master, anul I, specialitatea Management politic și electoral

Subiectul 1: Perimetrul investigativ al câmpului politic și electoral ca obiect de studiu

- 1.1. Reproduceți succint procesul de constituire a obiectului de studiu. (3 puncte)
- 1.2. Analizați trăsăturile paradigmei câmp politic și electoral ca obiect de cercetare. (5 puncte)
- 1.3. Estimați nivelurile în parte ale obiectului de studiu și propuneți un plan de optimizare a legăturii între niveluri. (7 puncte)

Subiectul 2: Modelele globalizării și însușirile metrice ale câmpului politic și electoral

- 2.1. Identificați ce este comun între modelele globalizării. (3 puncte)
- 2.2. Comparați trăsăturile metrice ale câmpului politic și electoral în contextul modelelor globalizării. (5 puncte)
- 2.3. Evaluați influențele diferitelor modele ale globalizării asupra metricii câmpului politic și electoral de tip tranzitoriu. (7 puncte)

Barem de evaluare

10	9	8	7	6	5	4	3	2
30-29	28-26	25-19	18-12	11-9	8-6	5-4	3-2	1-0

„_____” _____2022

Examinator: Victor SACA

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
Departamentul Științe Politice și Administrative

APROB
Șef Departament _____

Testul nr. 2

Pentru examen la disciplina „ *Evaluarea câmpului politic și electoral*”

Studii Master, anul I, specialitatea Management politic și electoral

**Subiectul 1: Interpretări ale noțiunii de câmp politic și electoral în
perimetrul științific din Occident**

- 1.1. Ce abordări ale câmpului politic și electoral cunoașteți în cadrul studiilor geocronopolitice din Occident? **(3 puncte)**
- 1.2. Comparați interpretările noțiunilor de câmp politic și câmp electoral la etapa actuală. **(5 puncte)**
- 1.3. Evaluați rolul diferitelor interpretări ale noțiunilor de câmp politic și câmp electoral în dezvoltarea științelor politice. **(7 puncte)**

Subiectul 2: Tipuri ale câmpului politic și electoral de interes

- 2.1 Nominalizați tipurile câmpului politic și electoral după criteriul de interes. **(3 puncte)**
- 2.2 Comparați tipurile câmpului politic și electoral de interes în țările din estul și vestul Europei. **(5 puncte)**
- 2.3 Evaluați rolul câmpului de interes național în dezvoltarea câmpurilor politice și electorale actuale de interes sociopolitice. **(7 puncte)**

Barem de evaluare

10	9	8	7	6	5	4	3	2
30-29	28-26	25-19	18-12	11-9	8-6	5-4	3-2	1-0

„_____” _____2022

Examinator: Victor SACA

Victor SACA

EVALUAREA CÂMPULUI POLITIC ȘI ELECTORAL

Suport de curs

Redactare: *Antonina Dembițchi*
Machetare computerizată: *Tatiana Capliuc*

Bun de tipar 18.03.2022. Formatul $60 \times 84 \frac{1}{16}$
Coli de tipar 13,5. Coli editoriale 9,5.
Comanda 100. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009
e-mail: cep1usm@mail.ru; usmcep@mail.ru